

MYKOLO ROMERIO UNIVRSITETO
TEISĖS FAKULTETO
VERSLO TEISĖS KATEDRA

RAMINTA LASTAUSKAITĖ

ŽALOS ATLYGINIMAS PAŽEIDUS EUROPOS SĄJUNGOS KONKURENCIJOS TEISĘ

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas-
Dr. Raimundas Moisejevas

Vilnius, 2012

TURINYS:

Įvadas.....	3
1. Žalos, atsiradusios pažeidus Europos Sąjungos konkurencijos teisę, atlyginimo subjektai.....	7
1.1. Subjektai, turintys teisę į žalą, atsiradusios pažeidus ES konkurencijos teisę, atlyginimą...	8
1.1.1. Netiesioginiai pirkėjai.....	9
1.1.2. Potencialūs konkurentai.....	14
1.2. Subjektai, privalantys atlyginti žalą, atsiradusią pažeidus ES konkurencijos teisę.....	18
1.3. Grupės ieškiniai.....	22
2. Žalos, atsiradusios pažeidus ES konkurencijos teisę, atlyginimo sąlygos.....	31
2.1. Neteisėti veiksmai ir neveikimas.....	33
2.1.1. Įmonių susitarimai, įmonių asociacijų sprendimai ir suderinti veiksmai.....	33
2.1.1.1. Poveikis valstybių narių tarpusavio prekybai.....	34
2.1.1.2. Tikslas arba poveikis kaip pažeidimo sąlyga.....	36
2.1.2. Piktnaudžiavimas dominuojančia padėtimi.....	36
2.1.2.1. Dominuojanti padėtis.....	37
2.1.2.2. Piktnaudžiavimas.....	38
2.2. Kaltė.....	39
2.3. Priežastinis ryšys.....	42
2.4. Žala ir nuostoliai.....	44
IŠVADOS.....	50
PASIŪLYMAI.....	52
Literatūra.....	53
Santrauka.....	60
Summary.....	61

ĮVADAS

Žalos, kuri atsiranda pažeidus Europos Sąjungos (toliau – ES) konkurencijos teisę, atlyginimo sąlygos ir tvarka nėra nustatytos nei Sutartyje dėl Europos Sąjungos veikimo¹ (toliau – SESV), nei Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatyme. Pastarasis tik numato teisę į žalos atlyginimą, kai pažeidžiama ES konkurencijos teisė². Tokią teisę pripažino ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (toliau – ESTT). Tai jis pirmą kartą padarė 2001 metais byloje *Courage v. Crehan*. Šioje byloje Teismas pasakė, kad esant EB Sutarties 85 (1) str. (dabar- SESV 101 str.) pažeidimui, yra galimybė kreiptis į teismą. Tai reiškia, kad asmuo, kuris yra nukentėjęs nuo konkurenciją pažeidžiančių veiksmų, turi galimybę reikalauti atlyginti jam kilusią žalą³.

Sprendimas minėtoje byloje paskatino diskusijas ir tyrimus žalos atlyginimo pažeidus ES konkurencijos teisę klausimu. 2005 metais Europos Komisija priėmė Žaliąją knygą „Ieškiniai dėl žalos, patirtos pažeidus Europos Bendrijų antimonopolines taisykles“⁴. Joje iškeltų problemų sprendimai buvo pasiūlyti 2008 metais Europos Komisijos priimtoje Baltojoje knygoje „Dėl ieškinių atlyginti žalą, patirtą dėl Europos Bendrijų antimonopolinių taisyklių pažeidimo“⁵ (toliau- Baltoji knyga). Tolesnių diskusijų rezultatas – 2011 metais parengtas gairių projektas „Žalos ieškiniuose dėl žalos atlyginimo, susijusiuose su Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 101 arba 102 straipsnių pažeidimais, dydžio nustatymas“⁶. Šie Europos Komisijos priimti teisės aktai buvo pirmi žingsniai sprendžiant žalos atlyginimo, pažeidus ES konkurencijos teisę, instituto problemas. Tačiau nagrinėjamoje srityje dar nėra pakankamos teisės aktų bazės bei nusistovėjusios teismų praktikos, todėl šiame darbe bus siekiama nustatyti pagrindines nagrinėjamos temos problemas ir pateikti jų išsprendimo ar pašalinimo galimybes.

Magistro baigiamojo darbo temos naujumas ir aktualumas. Konkurencija veikia ne tik verslo subjektus, bet ir vartotojus, todėl tiek vieni, tiek kiti gali patirti žalą, jei nesilaikoma konkurencijos teisės taisyklių⁷. Kadangi žalos atsiradimo pažeidus ES konkurencijos teisę konstatavimo procesas yra ilgas ir sudėtingas, galintis kelti problemų ne tik pažeistas teises ginantiems vartotojams, bet ir žalos atlyginimo siekiantiems verslo subjektams, tai žalos atlyginimo klausimo ištyrimas yra svarbus tiek abiem minėtoms subjektų grupėms, kurios apima

¹ Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija // OL C 83, 2010 3 30.

² Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 30-856.

³ 2001-09-20 sprendimo byloje C-453/99 *Courage Ltd prieš Bernard Crehan ir Bernard Crehan prieš Courage Ltd* ir kt. 24 p. // [2001] ECR I-6297.

⁴ Green Paper „Damages actions for breach of the EC antitrust rules“ // COM (2005) 672, 19.12.2005.

⁵ White Paper on damages actions for breach of the EC antitrust rules // COM(2008) 165, 2.4.2008.

⁶ Europos Komisijos Gairių projektas „Žalos ieškiniuose dėl žalos atlyginimo, susijusiuose su Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 101 arba 102 straipsnių pažeidimais, dydžio nustatymas“, 2008 // Europos Sąjungos tinklapis <http://europa.eu/geninfo/query/resultaction.jsp?page=1>; prisijungimo laikas: 2011-12-10.

⁷ White Paper on damages actions for breach of the EC antitrust rules // COM(2008) 165, 2.4.2008.

didelį skaičių asmenų, tiek ir institucijoms, taikančioms žalos ES konkurencijos teisę reglamentuojančius teisės aktus⁸.

Žalos, atsiradusios pažeidus ES konkurencijos teisę, atlyginimo reglamentavimas nėra išsamiai ištirtas tiek teoriniu, tiek praktiniu atžvilgiu. Rašoma tema nėra daug nei mokslinės literatūros, nei teismų praktikos, kur būtų išsamiai atskleidžiama minėtos žalos atlyginimo samprata ar sąlygos. Ypatingai mažai yra Lietuvos teismų praktikos, nagrinėjant žalos, atsiradusios pažeidus ES konkurencijos teisę, atlyginimo bylas⁹. Galima paminėti šiuos autorius, kaip nagrinėjusius žalos atlyginimo, pažeidus ES konkurencijos teisę, temą: M. Civilka, M. Juonys, R. Stanikūnas, S. Bourjade, T. Eger¹⁰. Dėl nepakankamo darbo temos ištyrimo lygio magistro baigiamasis darbas yra aktualus tiek teoriniu, tiek praktiniu aspektu, kadangi jame bandoma susisteminti ir apibendrinti šia tema esamą mokslinę literatūrą bei teismų praktiką. Taip pat siekiama nustatyti, kurie analizuojamos temos aspektai sukelia problemas asmenims, siekiantiems patirtos žalos atlyginimo, ir kaip jas būtų galima pašalinti.

Magistro baigiamojo darbo problema. Temos problema nėra vienalytė, todėl bus nagrinėjama, ar egzistuoja teismų praktikoje, teisės aktuose bei moksliniuose darbuose išskirtos ir nusistovėjusios sąlygos, kurioms esant žalą, kilusią pažeidus ES konkurencijos teisę, patyrę subjektai gali siekti jos atlyginimo; kurie subjektai gali siekti tokios žalos atlyginimo, kas privalo ją atlyginti ir ar subjekto priskyrimas tam tikrai kategorijai nesukelia problemų siekiant žalos atlyginimo; ar dabartinis Lietuvos teisinis reglamentavimas nesukelia kliūčių siekiant įgyvendinti ESTT pripažintą teisę į žalos atlyginimą.

Magistro baigiamojo darbo objektas – žalos atlyginimas kaip kilusios civilinės atsakomybės dėl ES konkurencijos teisės pažeidimo pasekmė.

Magistro baigiamojo darbo dalykas. Tinkamam darbo objekto atskleidimui bus analizuojamos pareigos atlyginti žalą, atsiradusios dėl SESV 101 ir 102 str. pažeidimo, kilimo sąlygos, subjektai, dalyvaujantys žalos atlyginimo santykiuose, bei pagrindinės praktikoje pasitaikančios teisinės ir faktinės kliūtys, trukdančios siekti realaus žalos atlyginimo.

Magistro baigiamojo darbo tikslas – nustatyti ir išanalizuoti žalos, kilusios pažeidus ES konkurencijos teisę, atlyginimo santykiuose dalyvaujančių subjektų ir jų išpildytinų sąlygų

⁸ White Paper on damages actions for breach of the EC antitrust rules // COM(2008) 165, 2.4.2008.

⁹ Lietuvos Aukščiausiojo teismo tinklapis // www.lat.lt; prisijungimo laikas: 2012-05-01; Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo tinklapis // www.lvat.lt; prisijungimo laikas: 2012-05-01.

¹⁰ Autorių darbai nagrinėjama tema: M. Civilka „Konkurencijos teisės normų privatus įgyvendinimas I“// Juristas. 2005/7-8, P. 3-11; M. Juonys ir kt. Competition law in Lithuania// Alphen aan den Rijn : Wolters Kluwer; [Biggleswade: Distributed by Turpin Distribution Services], 2011; R. Stanikūnas „Konkurencijos politika: teorija ir praktika“// Vilnius : TEV, 2009; Bourjade S. The role of private litigation in antitrust enforcement // http://mpira.ub.uni-muenchen.de/34818/1/MPRA_paper_34818.pdf; prisijungimo laikas: 2011-12-10; Eger T., Weise P. Limits to the private enforcement of antitrust law // http://www.bepress.com/cgi/viewcontent.cgi?article=1197&context=gwpGerman_working_papers_in_law_and_economics; prisijungimo laikas: 2012-03-11.

ypatumus bei įvertinti problemas, trukdančias minėtiems subjektams siekti žalos atlyginimo. Darbo tikslui pasiekti formuojami tokie **uždaviniai**:

- 1) nustatyti, kas gali kreiptis ir kas privalo atlyginti žalą, kilusią dėl ES konkurencijos teisės pažeidimų;
- 2) nustatyti, kokios sąlygos yra būtinos, siekiant žalos atlyginimo dėl ES konkurencijos teisės pažeidimo, ir atskleisti jų turinį;
- 3) išanalizuoti Lietuvos nacionalinio reglamentavimo įtaką žalos atlyginimo instituto įgyvendinimui;
- 4) išanalizavus žalos atlyginimo pažeidus ES konkurencijos teisę teorines ir praktines problemas, pateikti galimus jų sprendimų variantus.

Magistro baigiamojo darbo ginamasis teiginys. Lietuvos teisinis reglamentavimas neužtikrina efektyvaus žalos, sukeltos ES konkurencijos teisę pažeidžiančiais veiksmais, atlyginimo. Mažas ieškinių dėl žalos, atsiradusios dėl ES konkurencijos teisės pažeidimo, atlyginimo skaičius rodo, kad asmenys, siekiant nuostolių kompensavimo, susiduria su teisinėmis kliūtimis.

Magistro baigiamajame darbe naudojami metodai. Rašant magistro baigiamąjį darbą naudojami sisteminės analizės, lyginamasis, dokumentų analizės bei analizės metodai.

- 1) Sisteminės analizės metodas leidžia nustatyti ES bei Lietuvos nacionalinių teisės aktų, reglamentuojančių žalą, atsiradusios pažeidus ES konkurencijos teisę, atlyginimą, normų ryšius, tarpusavio sąveiką¹¹.
- 2) Dokumentų analizės bei lyginamasis metodai taikomi siekiant ištirti ir palyginti tarptautinius teisės aktus ir teismų sprendimus žalą, atsiradusios pažeidus ES konkurencijos teisę, atlyginimo srityje¹².
- 3) Analizės metodas įgalina išskirti žalą, atsiradusios pažeidus ES konkurencijos teisę, atlyginimo kaip socialinio reiškinio svarbius, bet problemiškus elementus ir juos analizuoti atskirai¹³.

Magistro baigiamojo darbo struktūrą sudaro įvadas, dėstomoji ir baigiamoji dalys. Dėstomąją dalį sudaro du skyriai. Pirmajame skyriuje yra aptariami subjektai, turintys teisę į žalą, kilusios pažeidus ES konkurencijos teisę, atlyginimą, bei subjektai, atsakantys už kilusią žalą, taip pat grupės ieškinio institutas, kaip priemonė, palengvinanti privatų bylinėjimąsi. Pažymėtina, kad analizuojamos ne visos subjektų, turinčių teisę pareikšti ieškinį dėl žalos atlyginimo, grupės. Aptariamos tik tos grupės, kurių specifiškumas joms kelia papildomas

---

¹¹ Tidikis R. Socialinių mokslų tyrimų metodologija. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003. P. 437-446.

¹² Ten pat. P. 488-498.

¹³ Ten pat. P. 375-379.

kliūtis, siekiant žalos atlyginimo – netiesioginiai pirkėjai bei potencialūs konkurentai. Antras skyrius skirtas nustatyti žalos atlyginimo pažeidus ES konkurencijos teisę sąlygas, jų turinį bei ypatumus. Abiejose dalyse atskleidžiamos kliūtys, su kuriomis susiduria asmenys, siekiantys žalos, patirtos dėl ES konkurencijos teisės pažeidimų, atlyginimo. Baigiamajoje dalyje įvertinami darbo rezultatai, pateikiamos išvados, santraukos lietuvių ir anglų kalbomis bei naudotos literatūros sąrašas.

1. Žalos, atsiradusios pažeidus ES konkurencijos teisę, atlyginimo subjektai

Egzistuoja du būdai, padedantys išvengti konkurencijos teisės normų pažeidimų. Tai privatus bylinėjimasis dėl žalos, patirtos pažeidus konkurencijos teisę, atlyginimo ir kompetentingų valstybės įstaigų veikla, skirta tokių pažeidimų prevencijai, tyrimams, baudų ar kitų sankcijų skyrimams. Privatus teisių gynimas, esant konkurencijos teisės pažeidimams, plačiai taikomas Jungtinėse Amerikos Valstijose. T. Eger teigimu: „Jose privačios bylos dėl antikonkurencinių veiksmų sudaro net 90 procentų visų šios srities bylų.“¹⁴ ES valstybėse narėse ši pažeistų teisių gynimo priemonė nėra paplitusi. Jose pagrindinis vaidmuo, užtikrinant konkurencijos teisės laikymąsi, tenka kompetentingoms valstybių institucijoms¹⁵. Esant tokiai situacijai ES valstybėse narėse, tuo pačiu ir Lietuvoje, nėra tinkamai apsaugojamos privačių asmenų teisės ir interesai. ES valstybėse narėse yra būtina skatinti privatų bylinėjimąsi dėl ES konkurencijos teisės pažeidimų¹⁶. Tokiu būdu bus labiau ginamos ir apsaugomos žala patyrusių asmenų teisės.

ESTT savo praktikoje yra pažymėjęs: „Kiekvienas asmuo, jei jis patyrė žalą dėl antimonopolinių taisyklių pažeidimo, turi teisę į žalos atlyginimo reikalavimą nacionaliniuose teismuose“¹⁷. Tokią poziciją teigiamai įvertino ir Europos Komisija Baltojoje knygoje¹⁸. Be to, jei žalą patyręs asmuo negalėtų pareikšti ieškinio, anot ESTT, SESV 101 str. veiksmingumas netektų reikšmės¹⁹. Tikslinga išanalizuoti, kokius kriterijus turi atitikti subjektai, norintys pareikšti ieškinį dėl žalos, kilusios pažeidus ES konkurencijos teisę, atlyginimo. Taip bus atsakyta į klausimą, ar ESTT *Manfredi* byloje pavartotas terminas „bet kuris asmuo“ apima visus subjektus be jokių išimčių ir ar „bet kuris asmuo“ turi realią galimybę gauti žalos atlyginimą.

Taip pat tikslinga apibrėžti subjektus, kurie privalo atlyginti žalą, sukeltą nesilaikant ES konkurencijos teisės normų. Šių dviejų subjektų grupių, patyrusių žalą ir pažeidėjų, apibrėžimas, jų ypatumų atskleidimas padės identifikuoti tam tikras žalos atlyginimo problemas. Be to, bus siekiama nustatyti, ar asmens priskyrimas tam tikrai subjektų grupei, pavyzdžiui, potencialiam

¹⁴ Eger T., Weise P. Limits to the private enforcement of antitrust law // http://www.bepress.com/cgi/viewcontent.cgi?article=1197&context=gwpGerman_working_papers_in_law_and_economics; prisijungimo laikas: 2012-03-11.

¹⁵ Bourjade S. The role of private litigation in antitrust enforcement // http://mpra.ub.uni-muenchen.de/34818/1/MPRA_paper_34818.pdf; prisijungimo laikas: 2011-12-10.

¹⁶ Walbroeck, D., Slater D., Even-Shoshan, G. Study on the Conditions of Claims for Damages in the Case of Infringement of EC Competition Rules. Brussels: Ashurst, 2004.

¹⁷ 2006-07-13 sprendimo sujungtose bylose nuo C-295/04 iki C-298/04, Vincenzo Manfredi prieš Lloyd Adriatico Assicurazioni SpA, Antonio Cannito prieš Fondiaria Sai SpA, Nicolò Tricarico ir Pasqualina Murgolo prieš Assitalia SpA 61 p. // ECR I-6619.

¹⁸ White Paper on damages actions for breach of the EC antitrust rules // COM(2008) 165, 2.4.2008.

¹⁹ 2006-07-13 sprendimo sujungtose bylose C-295/04 iki C-298/04, Vincenzo Manfredi prieš Lloyd Adriatico Assicurazioni SpA, Antonio Cannito prieš Fondiaria Sai SpA, Nicolò Tricarico ir Pasqualina Murgolo prieš Assitalia SpA 60 p. // ECR I-6619; 2001-09-20 sprendimo byloje C-453/99, Courage Ltd prieš Bernard Crehan ir Bernard Crehan prieš Courage Ltd ir kt. 26 p. // [2001] ECR I-6297.

konkurentui, gali sukelti papildomų kliūčių siekiant žalos, kilusios pažeidus ES konkurencijos teisę, atlyginimo.

1.1. Subjektai, turintys teisę į žalos, atsiradusios pažeidus ES konkurencijos teisę, atlyginimą

Kadangi žala, atsiradusi pažeidus ES konkurencijos teisę, yra atlyginama vadovaujantis nacionaliniais teisės aktais, tik kurie yra ribojami veiksmingumo ir ekvivalentiškumo principais²⁰, reikia išanalizuoti, kokias sąlygas asmeniui, norinčiam pareikšti ieškinį, numato Lietuvos teisės aktai. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (toliau – LR CPK) numato: „Kiekvienas asmuo, siekiantis apginti savo pažeistas teises ar interesus, turi teisę nustatyta tvarka kreiptis į teismą“²¹. Tačiau fizinis ar juridinis asmuo tai gali padaryti, jei jis turi civilinį procesinį veiksnumą. Asmeniui net ir neturint minėto veiksnumo, jo teises ginti gali tėvai, itėviai, globėjai ar rūpintojai²². Taigi Lietuvos nacionalinė teisė kiekvienam asmeniui, kurio teisės ar interesai gali būti pažeisti dėl nesažiningos konkurencijos, garantuoja teisę į teisminę gynybą.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad kiekvienam subjektui garantuojama teisminė gynyba ir kad per metus antikonkurenciniais veiksmais Lietuvoje yra padaroma žala didesnė nei pusantro bilijono, tačiau bylų dėl žalos, atsiradusios pažeidus ES konkurencijos teisę, atlyginimo buvo nagrinėta vos keletas²³. Vadinasi, žalą patyrę asmenys susiduria su tam tikromis kliūtimis, kurios trukdo įgyvendinti teisę į teisminę gynybą, ir realiai neapgina savo pažeistų teisių. Tikslinga nustatyti, su kokiais barjeriais susiduria subjektai, siekiantys apginti savo teises. Ginti pažeistas teises trukdo įrodymų gavimas, bylinėjimosi išlaidos, sudėtinga netiesioginių pirkėjų padėtis, antkainio perkėlimo argumentas, kaltės įrodymo reikalavimas, žalos dydžio nustatymas²⁴. Aptariant atskiras subjektų, turinčių teisę į žalos atlyginimą, grupes bei subjektus, kurie privalo atlyginti šią žalą, bus siekiama nustatyti priemones, padedančias išvengti minėtų kliūčių.

---

²⁰ 2001-09-20 sprendimo byloje C-453/99, Courage Ltd prieš Bernard Crehan ir Bernard Crehan prieš Courage Ltd ir kt. 29 p. // [2001] ECR I-6297; 2006-07-13 sprendimo sujungtose bylose nuo C-295/04 iki C-298/04, Vincenzo Manfredi prieš Lloyd Adriatico Assicurazioni SpA (C-295/04), Antonio Cannito prieš Fondiaria Sai SpA (C-296/04) ir Nicolò Tricarico (C-297/04) ir Pasqualina Murgolo (C-298/04) prieš Assitalia SpA 62, 71 p. // ECR I-6619; 2007-01-18 sprendimo byloje C-421/05, City Motors Groep NV prieš Citroën Belux NV 34 p. // [2007] ECR I-653; Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 30-856.; Eger T., Weise P. Limits to the private enforcement of antitrust law // http://www.bepress.com/cgi/viewcontent.cgi?article=1197&context=gwpGerman_working_papers_in_law_and_economics; prisijungimo laikas: 2012-03-11.

²¹ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 36-1340.

²² Ten pat.

²³ Šovienė J. Viešojo ir privačiojo konkurencijos teisės įgyvendinimo sąveika: situacija Lietuvoje // http://www.tm.lt/dok/Renginiai/14%20diena_Vies_privat_konkuren_teises_igvy_saveika_Soviene.pdf; prisijungimo laikas: 2012-06-15.

²⁴ White Paper on damages actions for breach of the EC antitrust rules // COM(2008) 165, 2.4.2008.

Kalbant apie asmenis, kurie gali pareikšti ieškinį dėl žalos, atsiradusios pažeidus ES konkurencijos teisę, atlyginimo, tikslinga juos suskirstyti į tam tikras grupes. Taip bus galima išsamiau atskleisti šių subjektų specifiką ir pateikti kliūčių, su kuriomis jie susiduria ginant savo pažeistas teises, sprendimo būdus. Žalą patyrusius asmenis pagal jų santykį su pažeidėju galima išskirti į vartotojus ir ūkio subjektus, kurie yra pažeidėjo konkurentai. Vartotojus, pagal jų užimamą padėtį pirkimo grandinėje, galima išskirti į tiesioginius ir netiesioginius pirkėjus²⁵. Tiesioginiai pirkėjai – tai asmenys, kurie įsigyja prekes ar paslaugas iš pažeidėjo tiesiogiai. Netiesioginių pirkėjų sąvoka pateikiama Baltojoje knygoje: „Tai asmenys, kurie, nors ir neturi tiesioginio kontakto su pažeidėju, tačiau vis tiek patiria žalą dėl antkainio perkėlimo“²⁶. Konkurencijos įstatymas konkurentus apibrėžia taip: „Konkurentai – ūkio subjektai, kurie toje pačioje atitinkamoje rinkoje susiduria arba gali susidurti su tarpusavio konkurencija“²⁷. Juos, pagal užimamą padėtį rinkoje, reikėtų išskirti į esančius ir potencialius konkurentus. Toliau bus analizuojamos tik tos subjektų grupės, kurios, siekdamos žalos atlyginimo, gali susidurti su didesniais sunkumais likusių subjektų atžvilgiu – tai netiesioginiai pirkėjai ir potencialūs konkurentai.

1.1.1. Netiesioginiai pirkėjai

Prekes ar paslaugas įsigyjantis asmuo ne visada yra galutinis jų vartotojas. Vadinas, prekių pardavėjui ar paslaugų tiekėjui nesažiningai pakėlus kainą, antkainis gali pasiskirstyti keliose rinkos dalyvių grupėse²⁸. Dėl to prie subjektų, galinčių pareikšti ieškinį dėl žalos, atsiradusios pažeidus ES konkurencijos teisę, atlyginimo, priskiriami netiesioginiai pirkėjai²⁹. Šių asmenų specifiką lemia tai, jog jie, neturėdami tiesioginio kontakto su pažeidėju, gali patirti žalą³⁰. Baltojoje knygoje pabrėžiama: „Kiekvienas netiesioginis pirkėjas turi teisę reikalauti žalos atlyginimo, jei ją patyrė“³¹.

Netiesioginis pirkėjas turi būti suprantamas kaip asmuo, kuris patyrė žalą dėl to, kad jam padidintą antkainį perkėlė tiesioginis pažeidėjo pirkėjas³². Pavyzdžiui, 2007 metais LR Konkurencijos taryba savo nutarimu konstatavo, kad UAB „Vilniaus energija“, piktnaudžiaudama dominuojančia padėtimi, pažeidė antikonkurencines taisykles. Ši įmonė, kaip

²⁵ Gumbis J., Juonys M., Kačerauskas K. ir kt. *Competition law in Lithuanian*. The Netherlands: Kluwer lawinternational BV, 2011. P. 90.

²⁶ White Paper on damages actions for breach of the EC antitrust rules // COM(2008) 165, 2.4.2008.

²⁷ Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 30-856.

²⁸ Skorupskas V. Privačių asmenų galimybė ginti savo interesus esant konkurencijos teisės pažeidimui: teisė į žalos atlyginimą // Lietuvos advokatūra. 2010, Nr. 3 (36).

²⁹ Civiška M. Konkurencijos teisės normų privatus įgyvendinimas 1 // Juristas. 2005 Nr. 7-8 (22-23). P. 3-11.

³⁰ White Paper on damages actions for breach of the EC antitrust rules // COM(2008) 165, 2.4.2008.

³¹ Ibid.

³² Ibid.

vienintelė prieinamųjų kolektorių ir techninių koridorių valdytoja Vilniaus mieste, užėmė dominuojančią padėtį šių įrenginių nuomos rinkoje. Tuo pasinaudodama, ji nustatė nepagrįstai didelius komunikacinių tunelių nuomos mokesčius³³. Taigi jei tokiu atveju įmonė X, teikianti duomenų perdavimo paslaugas (pvz. kabelinės televizijos paslaugas), išsinuomotų komunikacinius tunelius nesažiningai pakeltomis kainomis, tai ši permoka būtų paskirstyta klientams, kurie naudotųsi įmonės X teikiamomis duomenų perdavimo paslaugomis. Dėl to žalą patirtų galutiniai paslaugų gavėjai (pvz. asmenys, kurie naudotųsi kabelinės televizijos paslaugomis), o ne paslaugos tiekėjas (įmonė X), kuris tiesiogiai kontaktuojęs su pažeidėju. Šioje situacijoje asmenys, kurie naudotųsi kabelinės televizijos paslaugomis, ir būtų netiesioginiai pirkėjai.

Dėl netiesioginių pirkėjų, kaip asmenų, galinčių pareikšti ieškinį dėl žalos, kilusios pažeidus ES konkurencijos teisę, atlyginimo, kyla ne viena problema. Pirmoji problema yra susijusi su įrodinėjimu. Europos Komisija teigia: „Privatų bylinėjimąsi gali varžyti neproporcingas informacijos pasiskirstymas tarp ieškovo ir atsakovo“³⁴. Dr. Rimantas Stanikūnas nurodo: „Netiesioginis pirkėjas, norėdamas įrodyti, jog žala kilo būtent dėl pirminio antimonopolinių taisyklių pažeidimo, turi atkurti grandinę, kuria pasiskirstė antkainio perkėlimas. Tokiu būdu netiesioginis pirkėjas turi parodyti, kad egzistuoja ryšys tarp jo įsigytų prekių arba paslaugų ir tarp pažeidimo objektu tapusių prekių arba paslaugų“³⁵. Tačiau ar toks įrodinėjimo būdas įmanomas netiesioginiam pirkėjui? Dažnai įrodymai gali būti žinomi ir prieinami tik pačiam pažeidėjui ar tiesioginiam pirkėjui, kuris perkėlė antkainį, be to, jie gali būti nuslėpti³⁶. Taigi pasiskirstymo grandinės atkūrimas netiesioginiam pirkėjui kartais gali būti sunkiai prieinamas dėl įrodymų stokos. Taip pat yra galima situacija, kai tiesioginis pirkėjas, perkeldamas antkainį, prideda papildomą antkainį³⁷. Taip antkainio perkėlimo grandinės atkūrimas ieškovui taptų dar sudėtingesnis.

Siekiant palengvinti asmenims, pradėjusiems privatų bylinėjimąsi, įrodinėjimo našta, būtų galima pasitelkti Europos Komisijos siūlomą priemonę. Ji Baltojoje knygoje siūlo: „Valstybėse narėse reikia užtikrinti nacionalinių konkurencijos institucijų priimtų sprendimų atitinkamą įrodomąją galią“. Šiuo metu ne visose valstybėse narėse yra įtvirtintos taisyklės, numatančios, kad atitinkamai institucijai konstatavus ES konkurencijos teisės pažeidimą, toks sprendimas yra saistantis žalos atlyginimo bylose³⁸. Lietuvoje LR Konkurencijos tarybos

³³ LR Konkurencijos tarybos 2007-09-13 nutarimas Nr. 2S-18 // Informaciniai pranešimai. 2007, Nr.78-1086.

³⁴ Bourjade S. The role of private litigation in antitrust enforcement // http://mpra.ub.uni-muenchen.de/34818/1/MPPRA_paper_34818.pdf; prisijungimo laikas: 2011-12-10.

³⁵ Stanikūnas R. Konkurencijos politika: teorija ir praktika. Vilnius: TEV, 2009. P. 228-229.

³⁶ White Paper on damages actions for breach of the EC antitrust rules // COM(2008) 165, 2.4.2008.

³⁷ Skorupskas V. Privatių asmenų galimybė ginti savo interesus esant konkurencijos teisės pažeidimui: teisė į žalos atlyginimą // Lietuvos advokatūra. 2010, Nr. 3 (36).

³⁸ White Paper on damages actions for breach of the EC antitrust rules // COM(2008) 165, 2.4.2008.

nutarimai, konstatuojantys ES konkurencijos teisės pažeidimus, turi didesnę įrodomąją galią. Tačiau minėti nutarimai nėra saistantys teismą. Be to, jie gali būti nugincijami, remiantis kitais įrodymais³⁹. Vadinasi, gali būti tokios situacijos, kai LR Konkurencijos taryba konstatuos ES konkurencijos teisės pažeidimą, tačiau atsakovas, pasitelkęs kitas įrodinėjimo priemones, žalos atlyginimo byloje jį paneigs. Taigi būtina keisti dabartinį reglamentavimą, suteikiant LR Konkurencijos tarybos sprendimams, konstatuojantiems ES konkurencijos teisės pažeidimus, saistomąją galią žalos atlyginimo bylose. Tokiu būdu būtų palengvinama įrodinėjimo našta ieškovui, siekiančiam žalos atlyginimo dėl ES konkurencijos teisės pažeidimo. Tai būtų viena iš priemonių, skatinančių privatų bylinėjimąsi⁴⁰. Be to, palengvinus įrodinėjimo našta, didėtų ne tik privačių bylų dėl žalos atlyginimo skaičius, bet ir kokybė. „Pastarasis kriterijus yra svarbesnis nei bylų skaičius, kadangi sėkmingas bylinėjimasis yra paskata kitiems subjektams ginti savo pažeistas teises“ – S. Bourjade teigimu.⁴¹ Pažymėtina, kad pagal teismų praktiką, kompetentingų valstybės institucijų išduotuose dokumentuose, laikomuose oficialiais rašytiniais įrodymais, konstatuotos aplinkybės, kurios nėra paneigtos kitais įrodymais, laikomos įrodytomis⁴². Pavyzdžiui, LR Konkurencijos taryba konstatavo, kad AB „Stumbras“ pažeidė Konkurencijos įstatymo 9 str. 1, 3 p. UAB „Šiaulių tara“ pareiškus ieškinį dėl padarytos žalos atlyginimo, teismas pažymėjo, kad atsižvelgus į tai, jog atsakovas LR Konkurencijos tarybos nutarimo neskundė ir teismui nepateikė įrodymų, kad nepiktnaudžiavo dominuojančia padėtimi, tai rodo, kad nutarimas yra pagrįstas⁴³. Tačiau jei AB „Stumbras“, prasidėjus teisminiam procesui, būtų įrodęs, kad jo veiksmai buvo neišvengiami ir būtini dėl kitų sutarties sąlygų įgyvendinimo, jis būtų paneigęs savo veiksmų neteisėtumą. Taip būtų užkirsta galimybė UAB „Šiaulių tara“ gauti žalos atlyginimą. Atsižvelgiant į tai, kad LR Konkurencijos tarybai konstatavus pažeidimą, ieškovui suteikiami tam tikri lūkesčiai ir numatomos atitinkamos pasekmės, kas gali jį ir paskatinti kreiptis į teismą dėl žalos atlyginimo. Siekiant užtikrinti efektyvų žalos, kilusios pažeidus ES konkurencijos teisę, atlyginimą ir teisėtų lūkesčių apsaugą, būtina suteikti LR Konkurencijos tarybos nutarimams, konstatuojantiems ES konkurencijos teisės pažeidimą, atitinkamą įrodomąją galią.

Autorė pritaria doktrinoje pateikiamai nuomonei, kad privatus bylinėjimasis galėtų paskatinti ir tam tikrą viešą konkurencijos teisės įgyvendinimą. Yra svarbios ne tik tos situacijos, kai nacionalinei kompetentingai institucijai konstatavus pažeidimą yra skatinamas privatus

³⁹ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 36-1340.

⁴⁰ Eger T., Weise P. Limits to the private enforcement of antitrust law // http://www.bepress.com/cgi/viewcontent.cgi?article=1197&context=gwpGerman_working_papers_in_law_and_economics; prisijungimo laikas: 2012-03-11.

⁴¹ Bourjade S., Rey P., Seabright P. Private antitrust enforcement in the presence of pre-trial bargaining // <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1467-6451.2009.00383.x/full>; prisijungimo laikas: 2012-02-15.

⁴² Lietuvos apeliacinio teismo 2006-05-26 nutartis byloje Nr. 2A-41/2006.

⁴³ Ten pat.

bylinėjimasis, bet ir tie atvejai, kai privatus bylinėjimasis gali padėti nacionalinėms kompetentingoms institucijoms pradėti tyrimą⁴⁴. LR Konkurencijos taryba tyrimus dėl ES konkurencijos teisės pažeidimų gali pradėti tiek esant trečiųjų asmenų pateiktai informacijai, tiek savo iniciatyva⁴⁵. Galimi atvejai, kai LR Konkurencijos taryba gali neturėti informacijos, suteikiančios galimybę pradėti tyrimą, o privatus asmuo žinos ir turės pakankamai informacijos apie pažeidimą. Tokio asmens kreipimasis į teismą dėl jo patirtos žalos atlyginimo paskatintų LR Konkurencijos tarybą pradėti tyrimą dėl pažeidimo⁴⁶. Taip būtų didinama konkurencijos teisės apsauga. Vadinas, svarbi yra ne tik nacionalinių kompetentingų institucijų veikla privatiems subjektams, bet ir atvirkščiai.

Antroji grėsmė, kurią kelia netiesioginių pirkėjų buvimas, yra neteisėto praturtėjimo galimybė. Gali būti situacijų, kai tiesioginis pirkėjas, kuris perkėlė antkainį savo klientams, pareiškė ieškinį dėl žalos atlyginimo, kurią jis grįs nesąžiningai padidinta kaina. Nors tokioje situacijoje tiesioginis pirkėjas išvengtų nuostolių, perkeldamas padidintą kainą netiesioginiams pirkėjams, tačiau jis, siekdamas nesąžiningai praturtėti, gali vis tiek pareikšti ieškinį pažeidėjui. Siekiant to išvengti, Europos Komisija siūlo suteikti atsakovams galimybę kaip gynybos priemonę naudoti antkainio perkėlimo argumentą. Tačiau nurodoma, kad tokį argumentą turi pagrįsti pats atsakovas⁴⁷. Šiuo atveju taip pat gali būti susiduriama su įrodymų stoka. Atsakovui gali būti neprieinama informacija apie tai, kaip tiesioginis pirkėjas realizavo prekes ar paslaugas, kurios buvo pažeidimo objektu. Autorės nuomone, visa antkainio perkėlimo argumento įrodinėjimo našta neturėtų būti perkelta vien atsakovui. Nors tai yra jo naudojama gynybos priemonė, tačiau turėtų būti atsižvelgiama į tai, jog tam tikri įrodymai atsakovui gali būti neprieinami. Dėl šios priežasties siūlytini du problemos sprendimo variantai. Pirmasis – įpareigoti nacionalinius teismus būti aktyviais renkant tokius įrodymus. Teismas, atsižvelgdamas į konkrečias bylos aplinkybes, galėtų įpareigoti patį ieškovą pateikti būtinus įrodymus. Antrasis variantas – įpareigoti ieškovą paneigti antkainio perkėlimo argumentą. Tokiu atveju ieškovas, pareiškdamas ieškinį, turėtų pateikti įrodymus, pagrindžiančius kaip buvo realizuotos, pažeidimo objektu tapusios, prekės ar paslaugos.

Kai nesąžiningas tiesioginis pirkėjas pareiškia ieškinį, nors antkainį yra perkėlęs savo klientui, dėl to paties pažeidimo ieškinį gali pareikšti ir netiesioginis pirkėjas. Taigi gali kilti dvigubos atsakomybės grėsmė, kai žalos atlyginimo siekia ir tiesioginis, ir netiesioginis pirkėjai. Tokiu atveju atsakovas turėtų remtis antkainio perkėlimo argumentu kaip gynybos priemone. Tai

⁴⁴ Civilka M. Konkurencijos teisės normų privatus įgyvendinimas 1 // Juristas. 2005 Nr. 7-8 (22-23). P. 3-11.

⁴⁵ Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 30-856.

⁴⁶ Bourjade S. The role of private litigation in antitrust enforcement // http://mpr.a.ub.uni-muenchen.de/34818/1/MPRA_paper_34818.pdf; prisijungimo laikas: 2011-12-10.

⁴⁷ White Paper on damages actions for breach of the EC antitrust rules // COM(2008) 165, 2.4.2008.

padėtų atsakovui išvengti dvigubos atsakomybės, tiesioginiam pirkėjui būtų užkirstas kelias neteisėtam praturtėjimui, o žala būtų atlyginta tam asmeniui, kuris iš tikrųjų ją patyrė⁴⁸.

Nors antkainio perkėlimo argumentas yra veiksminga priemonė, siekiant visiško ir teisingo žalos atlyginimo, tačiau ir jis gali užkirsti ieškovui kelią gauti kompensaciją dėl patirtos žalos. Pavyzdžiui, pažeidėjas gali sėkmingai panaudoti antkainio perkėlimo argumentą prieš tiesioginį pirkėją ir taip išvengti pareigos jam atlyginti žalą. Tolesnis grandinės ieškovas, netiesioginis pirkėjas, kaip jau buvo minėta, dažnai gali susidurti su įrodymų stoka, kadangi jie jam gali būti neprieinami⁴⁹. Taigi gali susiklostyti situacija, kai pažeidėjas apsigins prieš tiesioginį pirkėją, motyvuodamas tuo, kad šis perkėlė antkainį savo klientui – netiesioginiam pirkėjui. Pastarasis, susidūręs su įrodinėjimo sunkumais, nepagrįsdamas savo žalos, negalės apginti savo teisių. Siūlytina tokiose situacijose nacionaliniams teismams, atsižvelgiant į sudėtingą ir nepalankią netiesioginių pirkėjų padėtį, būti aktyviems, atsižvelgiant kiekvienu atveju į konkrečias bylos aplinkybes, persikirstyti įrodinėjimo našta ar išreikalauti reikiamus įrodymus, taip palengvinant netiesioginiams pirkėjams įrodinėjimo našta.

Atsižvelgiant į tai, kad antkainio perkėlimo argumentas gali ne tik palengvinti, bet ir apsunkinti šalių padėtį siekiant žalos kompensacijos, kyla klausimas, ar tokia gynybos priemonė apskritai yra reikalinga? Pavyzdžiui, Jungtinėse Amerikos Valstijose toks argumentas kaip gynybos priemonė nėra galimas. Prieš jį yra pasisakęs Jungtinių Amerikos Valstijų Aukščiausiasis Teismas. Šis teismas nepalaiko antkainio perkėlimo argumento, siekdamas apsaugoti tiesioginį pirkėją bei skatindamas jį bylinėtis. Teismo motyvas yra tas, jog tiesioginių pirkėjų pareikšti ieškiniai yra efektyvesni bei naudingesni nei netiesioginių pirkėjų⁵⁰. Tai pagrįsti galima įrodinėjimo efektyvumu, kadangi tiesioginiams pirkėjams tereikia įrodyti tik savo patirtus nuostolius, jiems nereikia atkurti visos antkainio perkėlimo grandinės, kaip tai turėtų padaryti netiesioginiai pirkėjai⁵¹. Jungtinių Amerikos Valstijų Aukščiausiasis Teismas taip pat yra pažymėjęs, jog netiesioginiai pirkėjai neturi teisės pareikšti ieškinį, kuriuo siekiama žalos atlyginimo. Šią savo poziciją teismas grindžia tuo, jog taip bus apsaugoti atsakovai nuo aptartos dvigubos atsakomybės⁵². Nors JAV pasirinkta pozicija padeda išvengti daug problemų, susijusių su netiesioginiais pirkėjais, tačiau ji neužtikrina visiško ir teisingo žalos atlyginimo. Nesant antkainio perkėlimo argumento kaip gynybos priemonės, gali susidaryti situacija, kai tiesioginis pirkėjas perkelia antkainį savo klientams ir pareiškia ieškinį dėl žalos atlyginimo pažeidėjui, o

---

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ Ibid.

⁵⁰ Hanover Shoe v. United Shoe Mashinery Corp, 392 U. S. 481 (1968) // <http://www.law.cornell.edu/supremecourt/text/392/481>; prisijungimo laikas: 2012-08-30.

⁵¹ Stanikūnas R. Konkurencijos politika: teorija ir praktika. Vilnius: TEV, 2009. P. 228-229.

⁵² Illinois Brick Co v. Illinois, 431 U. S. 720 (1977) // <http://supreme.justia.com/cases/federal/us/431/720/>; prisijungimo laikas: 2012-08-30.

šis negali apsiginti motyvuodamas tuo, jog padidinta kaina perkelta netiesioginiams pirkėjams. Tokiu atveju nesąžiningas tiesioginis pirkėjas neteisėtai praturtėtų. Nors netiesioginis pirkėjas gali reikšti ieškinį dėl žalos atlyginimo tiesioginiam pirkėjui, tačiau dažnai jį gali nuo to sustabdyti įrodymų stoka ir tai, jog žalos dydis yra nedidelis, kadangi jis dažnai pasiskirsto ne vienam netiesioginiam pirkėjui. Taigi Jungtinių Amerikos Valstijų Aukščiausiojo Teismo sukurtos taisyklės yra palankios tik tiesioginiams pirkėjams ir negarantuoja teisingo žalos kompensavimo. Vadinasi, antkainio perkėlimo argumentas yra būtina gynybos priemonė, padedanti asmenims veiksmingai ginti pažeistas teises ir siekti visiško bei teisingo žalos atlyginimo. Tokia yra ir Europos Komisijos pozicija, palaikanti šią gynybos priemonę⁵³.

Iš to, kas aptarta, matyti, kad tuo atveju, kai ieškinį dėl žalos atlyginimo pareiškia netiesioginis pirkėjas, yra būtinas aktyvus teismo vaidmuo. Įpareigojus teismą tokiose bylose veikti aktyviai, pačiam rinkti įrodymus, tam tikrais atvejais perkelti įrodinėjimo našta kitai šaliai ar įpareigojus šalį pateikti įrodymus, būtų lengvinama netiesioginio pirkėjo padėtis, kadangi šios grupės subjektai susiduria su daug barjerų. Nuo bylinėjimosi juos gali stabdyti įrodymų stoka, sudėtingas antkainio perkėlimo grandinės atkūrimas ir kitos kliūtys. Jas įveikti padėtų ne tik aktyvus teismas, bet ir LR Konkurencijos tarybos priimtiems nutarimams suteikus saistomąją galią. Tai padaryti yra būtina dėl to, kad dabartinis reglamentavimas sukuria padėtį, kai minėti nutarimai gali būti nugincyti kitų įrodymų dėka ir taip užkertamas kelias netiesioginiam pirkėjui siekti žalos atlyginimo. Minėtas aktyvus teismo vaidmuo šiose bylose taip pat yra būtinas dėl tinkamo antkainio perkėlimo argumento kaip atsakovo gynybos priemonės įgyvendinimo. Taip bus galima išvengti dvigubos atsakomybės situacijų bei atvejų, kai atsakovas dėl įrodymų stokos negalės tinkamai gintis. Įgyvendinus siūlomas priemones būtų didinamas privatus bylinėjimasis, kas galėtų padėti LR Konkurencijos tarybai gauti informaciją apie jai nežinomus pažeidimus ir pradėti tyrimus. Vadinasi, privatus bylinėjimasis gali būti naudingas ir atitinkamoms nacionalinėms institucijoms bei jų veiklai konkurencijos srityje.

1.1.2. Potencialūs konkurentai

Siekiant apibrėžti, kurie subjektai gali būti laikomi pažeidėjų potencialiais konkurentais, būtina nustatyti, kas ES konkurencijos teisėje laikoma ūkio subjektu. Tai būtina padaryti, kadangi kiekvienas potencialus konkurentas yra ir ūkio subjektas⁵⁴.

SESV nėra pateiktas ūkio subjekto apibrėžimas⁵⁵. Konkurencijos įstatymas numato: „Ūkio subjektas – tai įmonės, jų junginiai (asociacijos, susivienijimai, konsorciumai ir pan.),

⁵³ White Paper on damages actions for breach of the EC antitrust rules // COM(2008) 165, 2.4.2008.

⁵⁴ Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 30-856.

įstaigos ar organizacijos arba kiti juridiniai ar fiziniai asmenys, kurie vykdo ar gali vykdyti ūkinę veiklą Lietuvos Respublikoje arba kurių veiksmai daro įtaką ar ketinimai, jeigu būtų įgyvendinti, galėtų daryti įtaką ūkinei veiklai Lietuvos Respublikoje. Lietuvos Respublikos viešojo administravimo subjektai laikomi ūkio subjektais, jeigu jie vykdo ūkinę veiklą⁵⁶. Iš įstatyme pateiktos sąvokos matyti, kad nustatant, ar subjektas priskirtinas ūkio subjektams, svarbūs yra du kriterijai. Pirmasis kriterijus, pagal kurį subjektą galima priskirti minėtai grupei, yra jo vykdoma ar ketinama vykdyti veikla. Tokia veikla turi būti ūkinė. Ūkine veikla pripažįstama: „Gamybinė, komercinė, finansinė ar profesinė veikla, susijusi su prekių pirkimu ar pardavimu, išskyrus atvejus, kai fiziniai asmenys prekę įsigyja asmeniniams ir namų ūkio poreikiams tenkinti“⁵⁷. Antrasis kriterijus – galimybė daryti įtaką ūkinei veiklai. Pakanka nustatyti vieną iš šių kriterijų, kad fizinis ar juridinis asmuo būtų pripažintas ūkio subjektu. Kaip matyti iš pateikto ūkio subjekto apibrėžimo, nėra svarbu nei jo teisinė forma, nei nuosavybės forma. Tai gali būti fizinis asmuo, individuali įmonė, uždaroji akcinė bendrovė ar kitokios teisinės formos juridinis asmuo. Vadovaujantis Konkurencijos įstatymu, ūkio subjekto kategorija yra funkcinė.

Literatūroje taip pat yra pateikiama nuomonė, kad: „Ūkinė veikla yra tokia veikla, jei ji gali potencialiai susidurti arba tiesiogiai susiduria su rinkoje egzistuojančia konkurencija“⁵⁸. Yra bandoma nustatyti kriterijus, kuriems esant, būtų galima konstatuoti ūkinės veiklos vykdymą: produkcijos siūlymas atitinkamoje rinkoje; rizikos, kuri gali pasireikšti ekonominiais nuostoliais prisiėmimas; galimybė gauti pelną ar jo gavimas iš vykdomos veiklos; vykdomos veiklos nepertraukiamumas (tęstinio pobūdžio veikla). Teismai, nagrinėdami bylas, dažnai konstatuoja ūkinės veiklos vykdymą, esant keliems iš šių požymių, o ne jų visumai⁵⁹.

Nagrinėjant žalos, atsiradusios pažeidus ES konkurencijos teisę, atlyginimo klausimą, yra svarbu atskleisti, kaip ūkio subjekto sąvoka yra suprantama ES konkurencijos teisės kontekste. Nors SESV nėra pateikusi šios sąvokos apibrėžimo, jos turinį atskleidė ESTT. Viena pirmųjų bylų, kurioje buvo nagrinėjamas ūkio subjekto klausimas konkurencijos teisės kontekste, buvo 1991 m. Teisingumo Teismo nagrinėta *Höfner and Elser* byla⁶⁰. Šioje byloje buvo pasakyta: „Nepaisant teisinės formos ar finansavimo būdo, ūkine veikla užsiimantis subjektas yra laikomas ūkio subjektu“⁶¹. Vadinasi, ESTT laikosi tos pačios pozicijos, kad ūkio subjektas yra funkcinė kategorija.

---

⁵⁵ Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija // OL C 83, 2010 3 30.

⁵⁶ Ten pat.

⁵⁷ Ten pat.

⁵⁸ „ORO incorporate“ portalas. www.oroinc.lt/uploads/VersloImoniu/advoco-seminaras.konkurencijos-teise.2011-01-27.lit.pdf; prisijungimo laikas: 2012-06-20.

⁵⁹ Ten pat.

⁶⁰ 1991-04-23 sprendimas byloje C-41/90, Klaus Höfner ir Fritz Elser prieš Macrotron GmbH // [1991] ECR I-1979.

⁶¹ Ten pat. 21 p.

Nors privatūs juridiniai asmenys paprastai steigiami dėl komercinės veiklos vykdymo, svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad jie ne visada gali būti pripažįstami ūkio subjektais. Jei subjektas vykdo veiklą dėl viešojo intereso tikslų, jis nebus laikomas ūkio subjektu. Pavyzdžiui, įmonė, vykdydama jūros aplinkosaugą, Teisingumo Teismo nebuvo pripažinta ūkio subjektu⁶².

Kadangi bylas dėl žalos, atsiradusios pažeidus ES konkurencijos teisę, atlyginimo nagrinėja nacionaliniai teismai, tikslinga išanalizuoti, kaip ūkio subjekto sąvoką savo praktikoje formuoja Lietuvos teismai. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas ūkio subjektą yra apibrėžęs: „kaip bet kokią ekonominę vienetą, vykdančią ar galintį vykdyti ekonominę veiklą Lietuvos Respublikoje, nepriklausomai nuo jo teisinės formos. Tai gali būti viena ar kelios įmonės arba bet kokios formos jų junginys“⁶³. Vėliau šis teismas ūkio subjekto sąvoką detalizavo. Ūkio subjektą jis apibrėžė: „kaip subjektą, nebūtinai įsteigtą pagal galiojančią įmonių teisę: pagrindinis kriterijus, leidžiantis jį priskirti ūkio subjektui, – ekonominės veikos vykdymas, neatsižvelgiant į tai, ar šia veikla verčiasi juridinis ar fizinis asmuo, ar jis siekia pelno, ar ne, ar jis veikia privačiame ar viešame sektoriuje“⁶⁴.

Tiek iš įstatymuose, tiek iš teismų praktikoje suformuotų ūkio subjektų sąvokų matyti, kad jais laikomi ir tie subjektai, kurie realiai dar nevykdo veiklos arba dar nedaro jokios įtakos rinkai ir konkurencijai. Vadovaujantis Konkurencijos įstatymo pateikta sąvoka, ūkio subjektu gali būti laikomas: „Fizinis ar juridinis asmuo, kuris gali vykdyti ūkinę veiklą Lietuvoje arba kurio veikla, jei ji būtų vykdoma, galėtų daryti įtaką ūkinei veiklai“⁶⁵. Pagal LVAT suformuotą praktiką ūkio subjektu taip pat gali būti pripažintas toks asmuo, kuris gali vykdyti ūkinę veiklą Lietuvos Respublikos teritorijoje⁶⁶. Vadinasi, ūkio subjektu gali būti pripažįstamas ir toks fizinis ar juridinis asmuo, kuris faktiškai dar neveikia rinkoje, tai yra, dar nėra pažeidėjo faktinis konkurentas. Tokie subjektai gali būti laikomi potencialiais konkurentais ir dėl to įgyti teisę į žalą, kilusios pažeidus ES konkurencijos teisę, atlyginimą. Taigi žala, pažeidus ES konkurencijos teisę, gali kilti ir tokiam subjektui, kuris rinkoje realiai neužima jokios padėties, tačiau ketina į ją pakliūti.

LR Konkurencijos taryba yra konstatavusi, kad VĮ Tarptautinis Vilniaus oro uostas pažeidė EB sutarties 82 str. (dabar – SESV 102 str.) bei Konkurencijos įstatymo 9 str. Pažeidėja turėjo išimtinę teisę eksploatuoti Tarptautinį Vilniaus oro uostą. Ji teikė valdymo bei organizavimo paslaugas tiems ūkio subjektams, kurie vykdė veiklą oro uosto teritorijoje. Ji taip

---

⁶² 1997-03-18 sprendimo byloje 343/95, *Diego Cali and Figli Srl v Servizi ecologici porto di Genova SpA* 22, 23 p. // [1997] ECR I-1547.

⁶³ UAB “ORO incorporate” portalas. www.oroinc.lt/uploads/VersloImoniui/advoco-seminaras_konkurencijos-teise.2011-01-27.lit.pdf; prisijungimo laikas: 2012-06-20.

⁶⁴ Ten pat.

⁶⁵ Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 30-856.

⁶⁶ UAB “ORO incorporate” portalas // www.oroinc.lt/uploads/VersloImoniui/advoco-seminaras_konkurencijos-teise.2011-01-27.lit.pdf; prisijungimo laikas: 2012-06-20.

pat tiekė degalus orlaiviams. Iki 2006 metų pažeidėja buvo vienintelė reaktyvinio kuro tiekėja. Nuo minėtų metų orlaiviams tokį kurą tiekti pradėjo ir kita įmonė – UAB „RSS Motors“. Kita įmonė, UAB „Naftelf“, jau nuo 1996 metų taip pat rodė norą tiekti degalus orlaiviams. Tai buvo nustatyta iš susirašinėjimo tarp jos ir pažeidėjos. Būtina pažymėti, kad UAB „Naftelf“ į VĮ Tarptautinis Vilniaus oro uostas dėl galimybės tapti tiekėja nuo 1996 metų kreipdavosi reguliariai, tačiau bendradarbiauti su ja vis būdavo atsisakoma. Kadangi be VĮ Tarptautinis Vilniaus oro uostas valdomų išteklių kiti subjektai negalėjo užsiimti ūkine veikla oro uosto teritorijoje, tai pažeidėja šioje situacijoje atitiko esminių išteklių valdytojos reikalavimus. Vadinasi, pažeidėjai buvo taikomi tam tikri reikalavimai dėl veiksmų, kuriuos ji atliko kitų subjektų atžvilgiu, objektyvaus pateisinimo. Toks pateisinimas galėtų būti suteikiamų talpų, kuriose laikomas kuras, kiekio trūkumas. Tačiau UAB „Naftelf“ trukdymas įeiti į rinką buvo pateisinamas subjektyviais pažeidėjos pageidavimais. Kadangi VĮ Tarptautinis Vilniaus oro uostas nesudarė tinkamos prieigos galimam konkurentui UAB „Naftelf“ prie jam būtinos infrastruktūros nesant objektyvaus pateisinimo, tai VĮ Tarptautinis Vilniaus oro uostas pažeidė Konkurencijos įstatymo 9 str. bei EB sutarties 82 str. (dabar – SESV 102 str.). Kaip matyti iš pateiktos situacijos, UAB „Naftelf“ nebuvo pažeidėjos faktinė konkurentė. Tačiau ji buvo pripažintina potencialia konkurente. Toks UAB „Naftelf“ statusas leidžia jai siekti žalos, kilusios dėl ES konkurencijos teisės pažeidimo, atlyginimo⁶⁷.

Iš to, kas pasakyta, matyti, kad teismas, gavęs pažeidėjo potencialaus konkurento ieškinį dėl žalos, patirtos pažeidus ES konkurencijos teisę, atlyginimo, turi nustatyti, ar ieškovas laikytinas ūkio subjektu. Nors SESV nepateikia ūkio subjekto apibrėžimo, tačiau tiek ESTT, tiek nacionaliniai teismai savo praktikoje suformavo aiškius kriterijus, leidžiančius identifikuoti ūkio subjektus. Pagrindinis kriterijus, leidžiantis ieškovą priskirti ūkio subjektams, yra funkcinė kategorija – ekonominės veiklos vykdymas. Potencialiam konkurentui pareiškus ieškinį, teismas papildomai turi išsiaiškinti, ar ieškovas turi procesinę teisę į teisminę gynybą. Kad teismas tai galėtų padaryti, ieškovas turi pateikti įrodymus, pagrindžiančius jo, kaip potencialaus konkurento, padėtį, kadangi pažeidimo metu, ieškovas rinkoje neveikia kaip faktinis pažeidėjo konkurentas, todėl jo statusui nustatyti reikia papildomų įrodymų⁶⁸. Vadinasi, potencialaus konkurento statusas jį įpareigoja pateikti su ieškiniu įrodymus, pagrindžiančius jo padėtį rinkoje, pavyzdžiui, kad jis ketino pradėti vykdyti ekonominę veiklą toje rinkoje, kurioje veikia pažeidėjas.

⁶⁷ LR Konkurencijos tarybos 2008 lapkričio 6 d. nutarimas Nr. 2S-23 // Informaciniai pranešimai. 2008, Nr.91-1180.

⁶⁸ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 36-1340.

1.2. Subjektai, privalantys atlyginti žalą, atsiradusią pažeidus ES konkurencijos teisę

Vadovaujantis SESV 101, 102 str. lingvistiniu aiškinimu subjektais, privalančiais atlyginti žalą, atsiradusią pažeidus ES konkurencijos teisę, yra įmonės⁶⁹. Bendrinėje lietuvių kalboje terminas „įmonė“ suprantamas ir taip apibrėžiamas žodyne: „Pramonės ar prekybos vienetą; gamykla, dirbtuvė; įstaiga.“⁷⁰ Bendraja prasme suprantama sąvoka „įmonė“ skiriasi nuo ES teisėje suformuotos įmonės sąvokos. SESV 54 str. pateikiamas įmonės apibrėžimas. Jis numato: „Juridinis asmuo bus įmonė Europos Sąjungos teisės prasme, jei atitiks šiuos požymius: visų pirma, juridinis asmuo turi būti siekiantis pelno, antra, jis turi būti įkurtas pagal valstybės narės nacionalinę teisę ir, trečia, jis turi turėti Europos Sąjungoje savo registruotą buveinę, centrinę administraciją ar pagrindinę verslo vietą. Pagal šį straipsnį įmonės sąvoka apima ir fizinius asmenis“⁷¹.

Nors sąvoka „įmonė“ ES teisėje yra specifinė ir plati kategorija, konkurencijos teisės kontekste ši sąvoka suprantama dar plačiau. ESTT yra pažymėjęs: „Įmonė konkurencijos teisės kontekste turi būti suprantama kaip juridiniai ir fiziniai asmenys, kurie vykdo ekonominę veiklą. Nėra svarbu, ar jie siekia pelno, ar ne, svarbu – ekonominė veikla“⁷². Ekonominės veiklos pavyzdžiai: paslaugų teikimas, prekybos vykdymas⁷³. ESTT yra numatęs išimtis, kada veikla nėra ekonominė. Išimtis galima suskirstyti į dvi grupes:

1. Veikla, susijusi su išimtinai socialinėmis paslaugomis.
2. Veikla, susijusi su esminėmis valstybės funkcijomis⁷⁴.

Prie pirmos grupės priskiriama tokia veikla, kuri susijusi su sveikatos apsauga, socialine apsauga. Nors pelno siekimas nėra lemiamas kriterijus, pagal kurį būtų galima įmonę priskirti prie ekonominę veiklą vykdančių subjektų, tačiau šiuo atveju minėtas kriterijus turi svarbią reikšmę. Jei įmonė, kuri teikia išimtinai socialines paslaugas, tačiau siekia pelno, ji nepateks į pirmos grupės kategoriją ir negalės būti priskirta prie ne ekonominę veiklą vykdančių subjektų. Prie šios grupės priskiriamos įmonės, kurių veikla pagrįsta nacionaliniu solidarumu⁷⁵. Lietuvoje

⁶⁹ Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija // OL C 83, 2010 3 30

⁷⁰ Lietuvių kalbos žodynas // <http://www.lkz.lt/startas.htm>; prisijungimo laikas: 2012-06-28.

⁷¹ Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija // OL C 83, 2010 3 30

⁷² 1999-09-21 sprendimo byloje C-67/96, Albany International BV prieš Stichting Bedrijfspensioenfonds Textielindustrie 74, 79, 85 p. // [1999] ECR I-5751.

⁷³ 2001-03-28 PIT sprendimo T-144/99, Institut des mandataires agréés près l'Office européen des brevets prieš Europos Bendrijų Komisiją 64-67 p. // [2001] ECR II-1087.

⁷⁴ Vėgėlė I. Europos Sąjungos teisė. Vidaus rinkos laisvės, konkurencija ir teisės derinimas. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011. P. 317.

⁷⁵ 2004-03-16 sprendimo byloje C-306/01, C-354/01, C-355/01 AOK Bundesverband, Bundesverband der Betriebskrankenkassen (BKK), Bundesverband der Innungskrankenkassen, Bundesverband der landwirtschaftlichen Krankenkassen, Verband der Angestelltenkrankenkassen eV, Verband der Arbeiter-Ersatzkassen, Bundesknappschaft ir See-Krankenkasse prieš Ichthyol-Gesellschaft Cordes, Hermani & Co, Mundipharma GmbH

tokios įmonės pavyzdys galėtų būti Valstybinio socialinio draudimo fondo valdyba, kadangi jos nuostatai numato tokį veiklos tikslą: „Organizuoti valstybinį socialinį draudimą ir vykdyti operatyvų Fondo lėšų tvarkymą bei apskaitą“⁷⁶.

Prie antros grupės įmonių priskiriami tokie subjektai, kurių veikla yra tam tikra dalis valstybės veiklos arba valstybės funkcijų. ESTT tokioms funkcijoms priskyrė aplinkos apsaugos priežiūrą⁷⁷. Tačiau valstybės tam tikro laipsnio įtakos darymas subjekto veiklai pats savaime neeliminuoja ūkio subjekto statuso. Būtina nustatyti visus reikšmingus subjekto veiklos aspektus. Pavyzdžiui, nors antstoliai vykdo funkcijas, perduotas valstybės, jų skaičių ir įgaliojimus nustato įstatymai, o veiklą prižiūri atitinkamos valstybinės institucijos, tačiau jie nepriskiriami subjektams, kurių veikla susijusi su esminėmis valstybės funkcijomis. Taip yra dėl to, kad antstoliai vykdo savarankišką, profesinę, atlygintą veiklą⁷⁸. Vadinasi, kilus abejonių dėl subjekto statuso kvalifikavimo, svarbu nustatyti visas su jo veikla susijusias aplinkybes.

Jei žala kyla pažeidus SESV 102 str., tokioje byloje bus tik viena įmonė, privalanti atlyginti žalą, kadangi šį straipsnį paprastai pažeidžia vienas subjektas, kuris yra dominuojantis rinkoje. Išimtis – kolektyvinis dominavimas⁷⁹. Tačiau yra galimos situacijos, kai pažeidus ES konkurencijos teisę, egzistuos skolininkų daugetas. Tokie atvejai visada bus, kai pažeidžiamas SESV 101 str. Taip yra todėl, kad šio straipsnio pažeidimas galimas veikiant bent dviem įmonėms. SESV 102 str. pažeidimas neatima galimybės taikyti ir SESV 101 str., kadangi gali būti tokių situacijų, kai dominuojanti įmonė, pasinaudodama savo padėtimi rinkoje, atlieka veiksmus, draudžiamus SESV 101 str., kartu su kita įmone. Tuomet bus laikoma, kad dominuojanti įmonė pažeidė SESV 101 ir 102 str., o antroji įmonė – tik SESV 101 str.⁸⁰.

Kai pažeidimą įvykdo keli ūkio subjektai, svarbu nustatyti, ar jie yra atskiri ūkio vienetai ar ne. Tai ypač svarbu, siekiant žalos atlyginimo dėl SESV 101 str. pažeidimo, kadangi nustačius, kad įmonės yra vienas ūkio subjektas, pažeidimas bus eliminuojamas. Taip yra dėl to, kad konkurenciją pažeidžiantis susitarimas ar ribojantis veiksmas turi būti tarp kelių atskirų subjektų. Pavyzdžiui, susitarimas dėl minimalių kainų tarp įmonės ir jos filialo negali būti laikomas konkurenciją pažeidžiančiu susitarimu, o įmonei ar jos filialui neturi kilti pareiga

---

(C-306/01), Gödecke GmbH (C-354/01) ir Intersan, Institut für pharmazeutische und klinische Forschung GmbH (C-355/01) 47 p. // [2004] ECR I-2493.

⁷⁶ Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2010-02-09 įsakymas Nr. A1-56 „Dėl Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2005 m. Sausio 24 d. Įsakymo Nr. A1-14 „Dėl valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuostatų patvirtinimo“ pakeitimo“ // Valstybės žinios. 2010, Nr. 18-849.

⁷⁷ 1997-03-18 sprendimo byloje C-343/95, Diego Cali and Figli Srl v Servizi ecologici porto di Genova SpA 22, 23 p. // [1997] ECR I-1547.

⁷⁸ Lietuvos Vyriausiojo administracinio teismo 2011 m. gruodžio 2 d. nutartis byloje Nr. A858-3395/2011.

⁷⁹ Vėgėlė I. Europos Sąjungos teisė. Vidaus rinkos laisvės, konkurencija ir teisės derinimas. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011. P. 361.

⁸⁰ 1995-01-12 BT sprendimo byloje T-102/92, VIHO Europe BV prieš Europos Bendrijų Komisiją 47 – 50 p. // [1995] ECR II-17.

atlyginti žalą ją patyrusiems asmenims. Taip yra dėl to, kad motininė įmonė turi galimybę kontroliuoti dukterinę įmonę. Dėl egzistuojančios kontrolės tarp šių subjektų nėra konkurencijos, todėl ir negalimas konkurencijos ribojimas. Bendrasis Teismas yra pabrėžęs: „Konkurencijos teisės kontekste motininės ir dukterinės įmonių vieningas elgesys turi viršenybę prieš jų kaip savarankiškų subjektų atskyrimą.“⁸¹ Taigi, esant keliems ūkio subjektams, reikia nustatyti jų savarankiškumą vykdant ūkinę veiklą bei kontrolės laipsnį. Nagrinėjamu aspektu svarbus yra ne teisinis, o ekonominis įmonių savarankiškumas. Jis priklauso nuo to, kokio laipsnio įtaką motininė įmonė gali daryti dukterinei įmonei. Jei įtaka yra lemiama, tai dukterinė įmonė nebus savarankiškas ūkio subjektas. Pavyzdžiui, jei patronuojanti įmonė priima strateginius sprendimus (dėl investicijų, finansinių klausimų ir pan.) dėl dukterinių įmonių veiklos, tai pastarosios nebus laikomos savarankiškoms. Kaip ir savarankiškumo, taip ir kontroliavimo kriterijus gali būti konstatuojamas esant įvairioms aplinkybėms. Pavyzdžiui, jei motininė įmonė valdo visas dukterinės įmonės akcijas arba motininė įmonė turi balsų daugumą formuojant valdymo organus, tai bus laikoma, kad motininė įmonė kontroliuoja dukterinę įmonę⁸². Atsižvelgiant į minėtus du kriterijus, subjektai gali būti laikomi ūkiniu vienetu. Tokiu atveju jų veiksmai, kurie formaliai turės SESV 101 str. pažeidimo požymių, nebus laikomi pažeidžiančiais konkurenciją.

Terminas „įmonė“ žalą atlyginti privalančių subjektų kontekste turi būti suvokiamas kaip ūkio subjektas⁸³. Vadinasi, įmonė, privalanti atlyginti žalą, kilusią pažeidus ES konkurencijos teisę, turi atitikti tuos pačius kriterijus, kurie buvo paminėti analizuojant potencialius konkurentus. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad pareiga atlyginti žalą gali kilti ne tik įmonėms, bet ir jų asociacijoms.

Asociacijomis yra laikomi tam tikrų subjektų susivienijimai, atstovaujantys savo narių interesus ir ginantys jų teises⁸⁴. Nors asociacijos yra viešieji juridiniai asmenys, tenkinantys viešuosius interesus, tai nėra pagrindas netaikyti joms civilinės atsakomybės dėl ES konkurencijos teisės pažeidimų. Tam, kad asociacijai kiltų pareiga atlyginti žalą dėl ES konkurencijos pažeidimo, turi egzistuoti dvi sąlygos – struktūrinis ir funkcinis elementai. Pirmasis elementas reiškia kooperatyvinę struktūrą, pasižyminčią nuolatiniu veiklos pobūdžiu. Šis elementas padeda atskirti asociaciją kaip tam tikrą organizaciją nuo jos narių. Funkcinis elementas apima asociacijos galimybę daryti poveikį ūkinei veiklai. Tam asociacija neprivalo užsiimti ūkine veikla. Poveikis gali pasireikšti koordinuojant narių veiklą, priimant sprendimus⁸⁵.

---

⁸¹ Ten pat.

⁸² UAB “ORO incorporate” portalas // www.oroinc.lt/uploads/VersloImoniui/advoco-seminaras_konkurencijos-teise.2011-01-27.lit.pdf; prisijungimo laikas: 2012-06-30.

⁸³ Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 30-856.

⁸⁴ Lietuvos Respublikos asociacijų įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 25-745.

⁸⁵ UAB “ORO incorporate” portalas // www.oroinc.lt/uploads/VersloImoniui/advoco-seminaras_konkurencijos-teise.2011-01-27.lit.pdf; prisijungimo laikas: 2012-06-30.

LR Konkurencijos taryba, atlikdama tyrimą dėl Auditorių rūmų veiksmų atitikties Konkurencijos įstatymui, nustatė, kad Auditorių rūmai, viešasis juridinis asmuo, yra subjektas, kuriam gali būti taikoma atsakomybė dėl antikonkurencinių taisyklių pažeidimo. Nors patys Auditorių rūmai nevykdė ūkinės veiklos, tačiau prižiūrėdami visų Lietuvos audito įmonių veiklą, priimdami sprendimus turėjo galimybę daryti įtaką audito paslaugų srityje. Buvo nustatyta, kad Auditorių rūmai, nustatydami atitinkamų paslaugų rekomendacines minimalias kainas ir darbo laiko sąnaudas, iš esmės nustatė privalomo pobūdžio taisykles, nes siekė, kad nariai laikytųsi rekomendacijų. Tokiu elgesiu rūmai ne tik siekė riboti, bet ir ribojo konkurenciją tarp audito paslaugas teikiančių įmonių. Dėl to Auditorių rūmai buvo pripažinti pažeidusiais antikonkurencines taisykles, nors patys ir nevykdė ūkinės veiklos⁸⁶. Vadinasi, juridiniai asmenys, kurie patys nevykdo ūkinės veiklos, tačiau turi galimybę daryti įtaką ūkine veikla užsiimantiems subjektams, yra tinkami subjektai atlyginant žalą, atsiradusią dėl antimonopolinių taisyklių pažeidimo.

Kalbant apie fizinius asmenis, kaip žalą privalančius atlyginti subjektus, svarbu pabrėžti, kad būtinas tam tikro laipsnio veiklos savarankiškumas. Teismas yra pažymėjęs: „Samdomas asmuo negali būti laikomas įmone. Toks asmuo yra pavaldus darbdaviui, todėl pareiga atlyginti žalą, kurią padarytų darbuotojas, kiltų darbdaviui, jei jis galėtų būti laikomas įmone. Darbdavys, atlyginęs darbuotojo žalą, gali išsiieškoti nuostolius iš kalto darbuotojo, jei tokią galimybę numato nacionaliniai teisės aktai“⁸⁷. Vadinasi, jei Lietuvoje darbuotojas pažeistų ES konkurencijos teisę, tai nukentėjęs asmuo ieškinį turėtų pareikšti darbdaviui. Pastarasis, atlyginęs žalą, įgytų regreso teisę į darbuotoją⁸⁸. Tačiau darbuotojo atsakomybės dydis prieš darbdavį paprastai yra ribojamas įstatymo⁸⁹. Darbuotojo, nors ir kalto dėl žalos kilimo, atsakomybė nėra tiesioginė žala patyrusiam asmeniui dėl pastarojo interesų. Darbuotojas yra finansiškai silpnesnė šalis lyginant su darbdaviui. Gali kilti situacijos, kai darbuotojas neturės finansinių išteklių, kuriais būtų galima atlyginti jo sukeltą žalą. Dėl to, siekiant, kad nukentėjusiam asmeniui būtų garantuotas žalos atlyginimas, pareiga atlyginti žalą, sukeltą darbuotojo, perkeliama darbdaviui⁹⁰.

Taigi, žalą dėl ES konkurencijos teisės pažeidimo privalo atlyginti subjektai laikomi įmonėmis, kurios turi būti suprantamos plečiamai. Vadinasi, pareiga atlyginti žalą gali atsirasti tiek fiziniams, tiek juridiniams asmenims. Minėta pareiga gali kilti konsultantams, išradėjams ir

⁸⁶ LR Konkurencijos tarybos 2007-06-21 nutarimas Nr. 2S-15 // Informaciniai pranešimai. 2007, Nr.55-825.

⁸⁷ 1975-12-16 sprendimas byloje C-40/73, Coöperatieve Vereniging "Suiker Unie" UA ir kt. prieš Europos Bendrijų Komisiją // [1975] ECR I-1663.

⁸⁸ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

⁸⁹ Lietuvos Respublikos darbo kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 64-2569.

⁹⁰ Norkūnas A., Selelionytė- Drukteinienė S. Civilinės atsakomybės praktikumas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009. P. 85.

kitiems fiziniams asmenims, jei jie užsiima ekonomine veikla⁹¹. Tačiau žalos atlyginimo pareiga kyla ne visada, pavyzdžiui, esant motininės ir dukterinės įmonių suderintiems veiksams, SESV 101 str. nebus pažeidžiamas. Vadinasi, subjektas, siekiantis žalos atlyginimo, visų pirma turi tinkamai įvertinti atsakovą, ar jis laikomas įmone ES konkurencijos teisės prasme ir ar jam gali kilti pareiga dėl žalos atlyginimo. Tinkamai įvertinus atsakovo statusą ir numačius galimas pasekmes, asmuo gali išvengti papildomų laiko ir lėšų sąnaudų, kurios kiltų pareiškus ieškinį netinkamam subjektui.

1.3. Grupės ieškiniai

Nagrinėjant žalos, atsiradusios pažeidus ES konkurencijos teisę, atlyginimo klausimą tikslinga aptarti grupės ieškinį. Aptarsime šį institutą, kadangi jis kaip pažeistų teisių gynbos priemonė gali padėti išvengti kai kurių problemų, trukdančių siekti žalos atlyginimo. Tiek netiesioginiai ir tiesioginiai pirkėjai, tiek verslo subjektai, pareiškdami ieškinį dėl žalos atlyginimo, gali susidurti su daugybe kliūčių, atgrasančių juos nuo bylinėjimosi. Tokios kliūtys yra sudėtingas ar neįmanomas įrodymų gavimas, sudėtingas individualaus bylinėjimosi procesas, bylinėjimosi išlaidų neproporcingumas patirtiems nuostoliams ir kita⁹². Su tokiais barjeriais dažniausiai susiduria pavieniai vartotojai bei nedidelės įmonės. Vienas iš šios problemos sprendimo būdų galėtų būti kolektyvinis pažeistų teisių gynimas – grupės ieškinys.

Dr. E. Krivka grupės ieškinį apibrėžia taip: „Tai ieškinys, kurį pareiškia grupei atstovaujantis ieškovas, gindamas teises ir interesus, kurie priklauso asmenų grupei, kai teismo sprendimas turės teisinę galią grupei kaip nedalomai visumai“⁹³. Pateiktas apibrėžimas suponuoja du grupės ieškinio požymius: pirmasis, vienas grupės, kurios interesai ginami, narys turi teisę pareikšti ieškinį likusių narių vardu⁹⁴, antrasis, teismo sprendimas likusiems grupės nariams įgyja *res judicata* galią⁹⁵. Nors pateiktoje sąvokoje neatsispauda, bet turi būti išskiriamas ir trečiasis požymis – įgaliojimo atstovauti nebuvimas. Tradiciniu laikomam, Jungtinėse Amerikos valstijose egzistuojančiam, grupės ieškiniui pareikšti nėra reikalingas nukentėjusių grupės narių sutikimas⁹⁶.

⁹¹ Tatham A. Europos Sąjungos teisė. Vilnius: Eugrimas, 1999. P. 214.

⁹² White Paper on damages actions for breach of the EC antitrust rules // COM(2008) 165, 2.4.2008, Bourjade S. The role of private litigation in antitrust enforcement // http://mpira.ub.uni-muenchen.de/34818/1/MPRA_paper_34818.pdf; prisijungimo laikas: 2011-12-10.

⁹³ Krivka E. Grupės ieškinio problemos Lietuvos civilinio proceso teisėje // Jurisprudencija. 2004, Nr. 52 (44). P. 150-162.

⁹⁴ Fisch W. European Analogues to Class Actions: Group Action in France and Germany // The American Journal of Comparative Law. 1979, Vol. 27. P. 51.

⁹⁵ Krivka E. *Res judicata* įgyvendinimo grupės ieškiniuose problemos // Jurisprudencija. 2004, Nr. 53 (45). P. 54-64.

⁹⁶ Lindblom P. H. Group actions and the role of the courts – a European perspective // Kluwer: Law International, 1997. P. 12.

Yra autorių, teigiančių, kad: „Grupės ieškinio vienas iš požymių yra tas, jog grupės nariai yra vienas į kitą panašūs savo teisiniu statusu, todėl jie visi laikytini grupe kaip vienu subjektu“⁹⁷. Kalbant apie žalos atlyginimą pažeidus ES konkurencijos teisę, šis požymis grupės ieškiniui turėtų būti taikomas ne visada. Minėtas požymis grupės ieškiniui yra būdingas tada, kai pažeidžiama tikroji kolektyvinė teisė ar interesas, pavyzdžiui, teisė į neklaidinančią reklamą. Tačiau esant atsitiktinės kolektyvinės teisės ar intereso pažeidimui, minėtas požymis netaikytinas grupės ieškiniui. Esant konkurencijos teisės pažeidimui, kai asmuo savo teises gali ginti pasirinktinai individualiame procese arba grupės ieškinio būdu, turi būti išlaikomas kiekvieno ieškovo individualumas⁹⁸. Pavyzdžiui, dėl grobuoniškos kainodaros nukentėjus dešimtims pažeidėjo konkurentų, kiekvienas gali reikšti individualų ieškinį arba visi kartu – grupės ieškinį. Jiems pasirinkus pastarąjį variantą, ieškovai negali būti laikomi kaip vientisa grupė. Kiekvienas iš jų turėtų išlaikyti savo individualumą. Atsižvelgiant į tai, kad dažnai, esant SESV 101 ar 102 str. pažeidimui, nukenčia atsitiktinės kolektyvinės teisės⁹⁹, Europos Sąjungoje siūlytina įdiegti tokį grupės ieškinio modelį, kuris leistų žalą patyrusiems asmenims išsaugoti jų kaip atskirų subjektų statusą procese.

Grupės ieškinio institutas ES teisėje nėra reglamentuotas. Jis šiuo metu yra kūrimosi stadijoje. Dėl grupės ieškinio yra tik pateikti Europos Komisijos pasiūlymai Baltojoje knygoje. Šioje knygoje yra siūlomas mechanizmas, derinantis du grupės ieškinio variantus.

Pirmasis Europos Komisijos siūlomas variantas – atstovaujantieji ieškiniai, pateikiami kompetentingų institucijų. Tokios institucijos galėtų būti jau egzistuojančios organizacijos, pavyzdžiui Lietuvoje tokia institucija galėtų būti Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba, arba *ad hoc* pagrindu patvirtinta institucija. Baltojoje knygoje tiek dėl pirmos, tiek dėl antros institucijų grupės Europos Komisija pasisako lakoniškai, nieko nedetalizuodama. Tiesa, dėl *ad hoc* institucijų pasisakoma tik tiek: „Jas patvirtina pati valstybė narė“¹⁰⁰. Yra autorių, teigiančių: „Ieškiniai, kuriuos pareiškia asociacijos, nelaikytini grupės ieškinais. Tai yra asociacijų ieškiniai“¹⁰¹. Tačiau minėtai nuomonei netikslinga pritarti, kadangi asociacijų pareikšti ieškiniai atitinka grupės ieškinio požymius. Vadinasi, negalima paneigti, kad kai kuriose ES valstybėse narėse jau egzistuoja tam tikro modelio grupės ieškiniai, kuriuos ir siūlo Europos Komisija.

Problema, su kuria susidurtų įgyvendintas Europos Komisijos pasiūlytas kolektyvinis teisių gynimo mechanizmas Lietuvoje, yra nacionalinis reglamentavimas. Konkurencijos įstatymo 16 str. 2 d. numato, kad ūkio subjektų bei vartotojų interesus atstovaujančios

⁹⁷ Hazard G. C. The effect of the class action device upon the substantive law // FRD. Nr. 58, 1973. P. 309-310.

⁹⁸ Krivka E. Viešojo intereso gynimas civiliniame procese. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009. P. 71-72.

⁹⁹ ESTT tinklapis // <http://curia.europa.eu/juris/recherche.jsf?language=lt>; prisijungimo laikas: 2011-12-10.

¹⁰⁰ White Paper on damages actions for breach of the EC antitrust rules // COM(2008) 165, 2.4.2008.

¹⁰¹ Cappelletti M. Governmental and private advocates for the public interest in civil litigation: a comparative study // II Access to Justice. Promising institutions, 1979. P. 773-775.

organizacijos turi teisę pareikšti ieškinius dėl veiksmų, pažeidžiančių konkurenciją, nutraukimo; įpareigojimo paneigti tam tikrą informaciją; tam tikrų objektų, kurie yra susiję su nesažininga konkurencija, konfiskavimo arba sunaikinimo¹⁰². Šiame straipsnyje kaip vienas iš pažeistų teisių gynimo būdų yra numatytas ir žalos atlyginimas. Tačiau dėl to teisę pareikšti ieškinį įstatymas numato tik pačiam ūkio subjektui¹⁰³. Vadinasi, ieškinių pareikšti negali minėtų subjektų interesus atstovaujančios organizacijos. Taigi, norint įgyvendinti Europos Komisijos siūlymą dėl kolektyvinio teisių gynimo, būtent dėl kompetentingų institucijų galimybės pareikšti ieškinį dėl žalos atlyginimo, būtina keisti dabartinį reglamentavimą, suteikiant tokioms institucijoms atitinkamą teisę.

Antrasis Europos Komisijos siūlomas kolektyvinio teisių gynimo mechanizmo variantas – ieškinių sujungimas. Baltojoje knygoje siūloma galimybė individualius nukentėjusių asmenų ieškinius sujungti į vieną, paliekant teisę kiekvienam asmeniui į individualų pažeistų teisių gynimą¹⁰⁴. Kaip ir atstovaujamyjū ieškinių atveju, taip ir šiuo nėra detalizuojamas pasiūlymo įgyvendinimas.

Nacionaliniai teisės aktai įtvirtina grupės ieškiniui artimus institutus – reikalavimų ir bylų sujungimą bei procesinį bendrininkavimą. Nors minėtų institutų negalima tapatinti su grupės ieškiniu institutu, tačiau jie yra artimi. Grupės ieškinys netgi laikytinas tam tikra procesinio bendrininkavimo bei atstovavimo sinteze¹⁰⁵. Todėl tikslinga išanalizuoti, kiek reikalavimų ir bylų sujungimo bei procesinio bendrininkavimo teisės normos gali būti reikšmingos, siekiant įgyvendinti Europos Komisijos siūlymus dėl kolektyvinio teisių gynimo.

LR CPK 136 str. numato kelių ieškinių reikalavimų bei kelių bylų sujungimo galimybę¹⁰⁶. Ieškinių reikalavimai, keliami tiek vieno, tiek kelių ieškovų, gali būti sujungti iki pareiškiant ieškinį teismui. Tokiu atveju kyla problema, kaip žalą patyrusiam asmeniui, kuris norėtų sujungti savo reikalavimus ir pareikšti vieną ieškinį su kitais nukentėjusiais asmenimis, nustatyti ir identifikuoti kitus nukentėjusius asmenis? Pavyzdžiui, 2012 metais LR Konkurencijos taryba priėmė nutarimą, kuriuo konstatavo, kad 31 kelionių agentūra ir 1 keliones parduodančios elektroninės sistemos administratorius, suderindami savo veiksmus, pažeidė SESV 101 str. bei Konkurencijos įstatymo 5 str. Pažeidimo esmė buvo ta, jog kelionių agentūros ir elektroninės sistemos administratorius, per kurį agentūros internetu parduodavo keliones, susitarė netaikyti didesnės nei 3 procentų nuolaidos, nors iki tol kelionės būdavo parduodamos ir su didesne nuolaida, kuri kartais siekdavo net 6 procentus. Per pažeidimo laikotarpį, tai yra nuo

¹⁰² Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 30-856.

¹⁰³ Ten pat.

¹⁰⁴ White Paper on damages actions for breach of the EC antitrust rules // COM(2008) 165, 2.4.2008.

¹⁰⁵ Krivka E. Grupės ieškinys - veiksminga teisės į teisminę gynybą įgyvendinimo priemonė // Jurisprudencija. 2007, Nr. 4 (94). P. 29-34.

¹⁰⁶ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 36-1340.

2009 rugsėjo 27 d. iki 2010 balandžio 1 d., 11 kelionių agentūrų, kurios buvo pripažintos pažeidėjomis, pardavė 360 kelionių su nuolaida iki 3 procentų¹⁰⁷. Vadinasi, dėl šio pažeidimo nuostolių galėjo patirti iki 360 keliones įsigijusių asmenų. Asmuo, kuris įsigijo kelionę vieno iš pažeidėjų agentūroje, norėdamas sujungti ieškinio reikalavimus su kitais keliones įsigijusiais asmenimis, neturės galimybės juos nustatyti ir surasti, kadangi keliaujančių asmenų duomenis gali turėti tik kelionę pardavę subjektai. Vadinasi, LR CPK 136 str. įtvirtinta ieškinio reikalavimų sujungimo galimybė labiau yra tinkama pareiškiant ieškinį dėl žalos atlyginimo, kai yra tik keli asmenys, kurių interesai buvo pažeisti ir kuriuos nėra sudėtinga identifikuoti. Kai žalą patyrusių asmenų skaičius yra didelis, ieškinio reikalavimų sujungimas nėra tinkama teisių gynimo priemonė.

LR CPK 136 str. 4 d. numato: „Teismas, nustatęs, kad teismo (teismų) žinioje yra kelios vienaarūšės bylos, kuriose dalyvauja tos pačios šalys, arba kelios bylos pagal vieno ieškovo ieškinius skirtingiems atsakovams, arba pagal skirtingų ieškovų ieškinius tam pačiam atsakovui, gali sujungti tas bylas į vieną bylą, kad jos būtų kartu išnagrinėtos, jeigu taip sujungus bus greičiau ir teisingai išnagrinėti ginčai, taip pat tais atvejais, kai nagrinėjami reikalavimai tarpusavyje susiję ir dėl to bylų negalima išnagrinėti skyrium.“¹⁰⁸. Kai jau yra pareikšti atskiri individualūs ieškiniai, teismas savo iniciatyva gali sujungti bylas vadovaudamasis šiuo straipsniu. Įgyvendinant Europos Komisijos siūlymą dėl grupės ieškinių šis būdas būtų efektyvesnis nei ieškinio reikalavimų jungimas. Kaip minėta, pirmuoju atveju yra sudėtinga identifikuoti žalą patyrusius ir norinčius pareikšti ieškinį asmenis. Antruoju, bylų sujungimo, atveju teismas, naudodamasis Lietuvos teismų informacinę sistemą LITEKO, turi galimybę nustatyti pareikštus ieškinius dėl žalos atlyginimo konkrečiam subjektui bei jau pradėtas nagrinėti bylas, kuriose tas asmuo yra atsakovu¹⁰⁹. Tiesa, šiuo metu teismai neprivalo būti aktyvūs žalos, atsiradusios pažeidus ES konkurencijos teisę, atlyginimo bylose¹¹⁰, todėl tokių bylų jungimas LR CPK 136 str. pagrindu priklauso tik nuo paties teismo iniciatyvos.

Siekiant efektyvaus Europos Komisijos siūlymo dėl ieškinių sujungimo įgyvendinimo, būtų tikslinga teismus įpareigoti būti aktyviais šiuo klausimu. Jeigu teismas, nagrinėjantis bylą dėl žalos, atsiradusios pažeidus ES konkurencijos teisę, atlyginimo, būtų įpareigotas patikrinti, ar nėra bylų tam pačiam atsakovui dėl tuo pačiu konkurencijos teisės pažeidimu padarytos žalos atlyginimo, jis savo iniciatyva bylų sujungti negalėtų. Europos Komisija Baltoje knygoje

¹⁰⁷ LR Konkurencijos tarybos 2012-06-07 nutarimas Nr. 2S-9 // http://kt.gov.lt/index.php?show=nut_view&nut_id=1380; prisijungimo laikas: 2012-08-30.

¹⁰⁸ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 36-1340.

¹⁰⁹ Teismų informacinė sistema LITEKO // <http://www.teismai.lt/lt/LITEKO/>; prisijungimo laikas: 2012-06-18.

¹¹⁰ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 36-1340.

pabrėžė: „Nukentėjęs asmuo turi turėti galimybę, jei nori, iškelti individualią bylą“¹¹¹. Todėl siūlytinas toks mechanizmas:

1. Pasirengimo bylos nagrinėjimui stadijoje teismas turėtų nustatyti, ar yra daugiau bylų tam pačiam atsakovui (-ams) dėl žalos, padarytos tuo pačiu ES konkurencijos teisės pažeidimu, atlyginimo.

2. Nustačius, kad yra kitų bylų, teismas turėtų skirti parengiamąjį teismo posėdį tam, kad išsiaiškinti, ar ieškovas sutinka, jog bylos būtų sujungtos. Jei ieškovas nesutiktų ir pageidautų individualaus bylinėjimosi, sektų įprasti ginčo teisenos veiksmai.

3. Jei ieškovas sutiktų su bylų sujungimu, teismas turėtų pateikti pranešimą kitą bylą nagrinėjančiam teismui tam, kad sužinoti, ar kitas ieškovas taip pat sutinka su bylų sujungimu. Pranešimą gavęs teismas turėtų jau žinoti ieškovo nuomonę dėl sujungimo, kadangi parengiamasis posėdis jau būtų įvykęs. Jei antrasis ieškovas nebūtų su tuo sutikęs, bylų sujungimas būtų negalimas, kadangi, kaip minėta, kiekvienas nukentėjęs asmuo turi turėti teisę į individualų bylinėjimąsi.

Taigi siekiant efektyvaus grupės ieškinio instituto įgyvendinimo, LR CPK 136 str. numatytas bylų sujungimas yra tinkamesnis tam būdas nei ieškinio reikalavimų sujungimas. Tačiau esant dabartiniam reglamentavimui, teismai neprivalo jungti bylų dėl žalos, atsiradusios pažeidus ES konkurencijos teisę, atlyginimo. Vadinasi, būtina keisti teismų darbo reguliavimą nagrinėjant minėtas bylas, įpareigojant juos būti aktyviais pasirengimo bylos nagrinėjimui stadijoje.

LR CPK 43 str. numato procesinį bendrininkavimą, kai, esant tam tikroms sąlygoms, ieškinį vienam atsakovui gali pareikšti ne vienas ieškovas¹¹². Ar šis LR CPK įtvirtintas instrumentas gali būti taikomas tam, kad įgyvendinti siūlomą ieškinių sujungimo mechanizmą? Siekiant žalos, atsiradusios pažeidus ES konkurencijos teisę, atlyginimo gali keli ieškovai pareikšti bendrą ieškinį vienam atsakovui, jei visų ieškovų reikalavimai yra to paties pobūdžio, be to, jie yra pagrįsti tiek ta pačia faktine medžiaga, tiek tais pačiais teisės klausimais¹¹³. Nors toks procesinis bendrininkavimas yra galimas siekiant apginti teises ES konkurencijos teisės pažeidimo atveju, bet ar tai yra efektyvu? Kaip ir ieškinio reikalavimų ar bylų sujungimo atveju, taip ir procesinio bendrininkavimo atveju, kolektyvinis teisių gynimas galimas tik tada, kai ieškovas gali identifikuoti kitus ieškovus. Vadinasi, jei dėl ES konkurencijos teisės pažeidimo nukentėjo daug asmenų, ieškovas, norintis bendrininkauti, negalės nustatyti visų žalą patyrusių asmenų. Be to, toks institutas neskatina pradėti bylinėjimosi procesą, jis kaip ir ieškinio reikalavimų ar bylų sujungimo atveju galimas tik tada, kai žalą patyręs asmuo jau priima

¹¹¹ White Paper on damages actions for breach of the EC antitrust rules // COM(2008) 165, 2.4.2008.

¹¹² Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 36-1340.

¹¹³ Ten pat.

sprendimą pareikšti ieškinį. O procesinio bendrininkavimo institutas pats savaime nesukuria sąlygų, kurios skatintų žalą patyrusį asmenį siekti apginti savo pažeistas teises.

LR CPK 43, 136 str. numatytų teisinių priemonių nepakaks, siekiant efektyvaus kolektyvinio teisių gynimo. Ieškinio reikalavimų bei bylų sujungimas ir procesinis bendrininkavimas yra galimas tik tuo atveju, kai žalą patyręs asmuo nuspręs pareikšti ieškinį. Tačiau Baltojoje knygoje yra paminėtos kliūtys, kurios gali nukentėjusį asmenį apskritai atgrasinti nuo ieškinio pareiškimo. Pavyzdžiui, dėl galimų didelių bylinėjimosi išlaidų asmuo gali net nesvarstyti galimybės pareikšti ieškinį. Tokiu atveju LR CPK 43, 136 str. numatyti procesinis bendrininkavimas ir ieškinio reikalavimų bei bylų sujungimas nepadės siekti Baltosios knygos tikslo – sukurti mechanizmą, kad kiekvienas dėl ES konkurencijos teisės pažeidimo žalą patyręs asmuo galėtų pasinaudoti veiksminga ir efektyvia teisine gynyba¹¹⁴. Taigi yra būtinos tokios priemonės, kurios skatintų nukentėjusius asmenis pradėti bylinėjimosi procesą dėl patirtos žalos atlyginimo. Be to, kaip jau buvo minėta, reikia skirti grupės ieškinį nuo procesinio bendrininkavimo. Dėl tarp šių institutų egzistuojančių skirtumų, grupės ieškinys už procesinį bendrininkavimą yra pranašesnis koncentruotumu, ekonomiškumu bei efektyvumu. Taip yra dėl to, jog grupės ieškinio atveju dažnai pavienių narių galimybė dalyvauti procese yra ribojama, o juos atstovauja vienas atstovas¹¹⁵.

LR Vyriausybė yra patvirtinusi Grupės ieškinio koncepciją. Joje yra siūlomas grupės ieškinio modelis, kai jį pateikia jau suformuota grupė¹¹⁶. Tačiau nėra pateikiami pasiūlymai, koku būdu asmenys galėtų suburti tą grupę. Kadangi žalą patyręs asmuo gali nežinoti apie kitus asmenis, todėl būtina sukurti tokį modelį, kuris neužkirstų kelio pasinaudoti grupės ieškinio galimybe. Taigi galėtų būti sukurtas modelis, kai ieškinį pateikia vienas asmuo, o vėliau prie jo jungiasi kiti žalą patyrę asmenys, taip individualus ieškinys galėtų transformuotis į grupės ieškinį. Tai galėtų būti grupės ieškinio vienos iš sistemų – dalyvavimo (angl. opt-in) – variacija. Ši sistema pagrįsta grupės narių išreikšta valia būti įtrauktiems į procesą. Tokią sistemą yra pasirinkusios dauguma ES valstybių narių, kuriose egzistuoja grupės ieškinio institutas¹¹⁷.

Koncepcijoje siūlomas 20 asmenų skaičius, kuris lemia grupės asmenų santykio kvalifikavimą¹¹⁸. Tačiau autorė siūlo mažinti koncepcijoje numatytą asmenų skaičių, kuriam esant galima reikšti grupės ieškinį. Siūloma šį skaičių mažinti iki 10. Toks siūlymas grindžiamas siekiant proceso koncentruotumo ir efektyvumo, kadangi viršijus šį skaičių būtų skiriamas visų

---

¹¹⁴ White Paper on damages actions for breach of the EC antitrust rules // COM(2008) 165, 2.4.2008.

¹¹⁵ LR Vyriausybės 2011-07-13 nutarimas Nr. 885 „Dėl grupės ieškinio koncepcijos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2011, Nr. 92-4386.

¹¹⁶ Ten pat.

¹¹⁷ Pavyzdžiui, dalyvavimo sistemą, kuriant grupės ieškinio institutą, pasirinko Portugalija, Švedija, Jungtinė Karalystė.

¹¹⁸ LR Vyriausybės 2011-07-13 nutarimas Nr. 885 „Dėl grupės ieškinio koncepcijos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2011, Nr. 92-4386.

ieškovų atstovas. Be to, didelio asmenų skaičiaus nustatymas gali užkirsti kelią realiam grupės ieškinio įgyvendinimui, kadangi gali būti sudėtinga sukoncentruoti didelę asmenų, patyrusių žalą dėl to paties pažeidimo, grupę.

Be dalyvavimo sistemos egzistuoja ir pasitraukimo (angl. opt-out) arba atsisakymo sistema. Tokią sistemą yra pasirinkusi ne tik grupės ieškinio instituto išplėtojoja JAV, bet ir kai kurios ES valstybės narės, pavyzdžiui Olandija¹¹⁹. Šios sistemos esmė yra ta, jog ieškinį pareiškia asmuo, grupės, kurios nariai nėra individualiai atstovaujami, vardu. Kiekvienas narys gali atsisakyti dalyvauti procese¹²⁰. Pasitraukimo sistema kritikuotina dėl to, kad atsakovas patenka į neaiškias padėtis, kadangi nėra žinoma, kiek yra reikalavimus reiškiančių asmenų. Šia sistema nėra garantuojama efektyvi teisinė gynyba, kadangi žalą patyrusiam asmeniui nesuteikiama galimybė pasisakyti procese, kuriame ginamos jo teisės. Paminėti sistemos trūkumai gali pažeisti asmenims teisės aktų garantuojamas procesines teises¹²¹. Taigi Lietuvai, kuriant grupės ieškinio institutą, siūlytina dalyvavimo, o ne pasitraukimo (atsiakymo) sistema.

Grupės ieškiny s nukentėjusioms šalims yra naudingas dėl kelių aspektų. Visų pirma, sumažėja finansinės išlaidos, susijusios su bylinėjimosi procesu, kadangi ieškinį pareiškę asmenys gali pasiskirstyti turėtas išlaidas tarpusavyje. Be to, įrodinėjimo procesas tampa lengvesnis. Taip yra dėl to, kad kiekvienas iš bendraieškovių pateikia jam žinomus ir prieinamus įrodymus, kuo taip pat gali pasinaudoti ir kiti ieškovai. Taip žalą patyrusiam asmeniui gali tapti prieinami įrodymai, kurių jis pats nebūtų sugebėjęs pateikti teismui¹²².

Šiuo metu tik LR CPK 49 str. 6 d. numato grupės ieškinio pareiškimo galimybę Lietuvoje. Minėtame straipsnyje numatyta: „Viešajam interesui ginti įstatymų nustatyta tvarka gali būti pareiškiamas grupės ieškiny s“¹²³. Teisę pareikšti teismui tokį ieškinį įstatymas suteikia prokurorui, valstybės, savivaldybių institucijoms, kitiems asmenims, kai tai numato įstatymai¹²⁴. Tačiau, kaip jau buvo minėta, Konkurencijos įstatymas teisę pareikšti ieškinį dėl žalos, patirtos pažeidus ES konkurencijos teisę, atlyginimo numato tik patiems tokia žalą patyrusiems asmenims¹²⁵. Vadinasi, subjektai, galintys pareikšti grupės ieškinį, realiai neturi teisės jo reikšti dėl žalos atlyginimo. Taigi grupės ieškinio, numatyto LR CPK 49 str., taikymas siekiant žalos, patirtos pažeidus ES konkurencijos teisę, atlyginimo yra negalimas.

¹¹⁹ LR Vyriausybės 2011-07-13 nutarimas Nr. 885 „Dėl grupės ieškinio koncepcijos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2011, Nr. 92-4386.

¹²⁰ Federal Rules of Civil Procedure. Notes to Rule 23 // <http://www.law.cornell.edu/rules/frcp/ACRule23.htm>; prisijungimo laikas: 2012-06-16

¹²¹ LR Vyriausybės 2011-07-13 nutarimas Nr. 885 „Dėl grupės ieškinio koncepcijos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2011, Nr. 92-4386.

¹²² White Paper on damages actions for breach of the EC antitrust rules // COM(2008) 165, 2.4.2008

¹²³ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 36-1340.

¹²⁴ Ten pat.

¹²⁵ Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 30-856.

Paminėtina, kad LR Vyriausybės patvirtintoje Grupės ieškinio koncepcijoje reiškiamą tokią nuomonę: „Reikia skirti prokurorų, valstybės ir savivaldybės institucijų, kitų asmenų viešajam interesui ginti pareikštus ieškinius nuo grupės ieškinio. Jie apskritai neturėtų būti laikomi grupės ieškiniu, kadangi tokiu atveju subjektas, pareiškiantis ieškinį viešajam interesui ginti, nėra tam tikro asmenų rato atstovas. Jis tik atlieka savo pareigas, numatytas įstatyme“¹²⁶.

Kalbant apie LR CPK 49 str. numatytą grupės ieškinį, būtina paminėti tai, jog teisės aktuose nėra reglamentuojamos grupės ieškinio pareiškimo sąlygos ir jo nagrinėjimo ypatumai¹²⁷. Nesant teisinio reguliavimo, praktinis šio instituto taikymas tampa neįmanomu. Tai yra pažymėję ir teismai. Lietuvos apeliacinis teismas 2009 birželio 2 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 2-492/2009, nurodė: „LR CPK 49 str. numatyta teisė pareikšti grupės ieškinį yra tik deklaratyvaus pobūdžio. Ši teisė nėra realizuojama, kadangi teisės aktai nereglementuoja grupės ieškinio įgyvendinimo“¹²⁸. Teismas nutartyje pateikė sąrašą priežasčių, kodėl grupės ieškinys negali būti taikomas praktikoje. Jis nurodė tokias priežastis: „Teisės aktai nenumato, kas turėtų būti pripažįstamas tokiu ieškiniu, kas galėtų jį pareikšti, kokius reikalavimus turėtų atitikti grupės ieškinio turinys, pagal kokią tvarką jis pareiškiamas bei nagrinėjamas, kokius procesinius padarinius tai sukelia bei kokią teisinę galią ir reikšmę įgyja priimtas sprendimas“¹²⁹.

LR CPK 56 str. 1 d. 6 p. numato: „Fizinių asmenų pavedimu juos gali teisme atstovauti asociacijos arba kiti viešieji juridiniai asmenys, kurių steigimo dokumentuose kaip vienas iš veiklos tikslų yra nurodytas tam tikros grupės asmenų gynimas ir jų atstovavimas teisme“¹³⁰. Šis straipsnis suteikia tam tikriems subjektams teisę pareikšti ieškinį už patį fizinį asmenį dėl žalos, atsiradusios pažeidus ES konkurencijos teisę, atlyginimo. Tačiau tam yra reikalingas žala patyrusio asmens pavedimas. Vadinasi, ir šis straipsnis nėra veiksmingas siekiant įgyvendinti Europos Komisijos siūlymą dėl atstovaujamojo ieškinio, nes, vadovaujantis minėtu straipsniu, asociacijos ar kitos organizacijos galėtų ginti tik fizinių asmenų interesus, todėl toks mechanizmas yra netinkamas smulkių bei vidutinių įmonių atžvilgiu. Be to, Baltosios knygos siūlomų priemonių tikslas yra paskatinti žalą patyrusius asmenis siekti žalos atlyginimo. O LR CPK 56 str. numatytas mechanizmas veikia tik tada, kai fizinis asmuo jau yra nusprendęs bylinėtis ir davęs sutikimą asociacijoms ar kitam viešajam juridiniam asmeniui jį atstovauti.

Akivaizdu, kad nors kolektyvinis pažeistų teisių gynimas konkurencijos teisės srityje turi daug privalumų, tačiau šiuo metu Lietuvoje galiojantis reglamentavimas nesudaro galimybių realizuoti Europos Komisijos pasiūlytą mechanizmą – atstovaujamojo ir sujungto ieškinio.

¹²⁶ LR Vyriausybės 2011-07-13 nutarimas Nr. 885 „Dėl grupės ieškinio koncepcijos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2011, Nr. 92-4386.

¹²⁷ Ten pat.

¹²⁸ Lietuvos apeliacinio teismo 2009-06-02 nutartis byloje Nr. 2-249/2009.

¹²⁹ Ten pat.

¹³⁰ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 36-1340.

Kadangi bendrosios LR CPK normos nepadedą pasiekti grupės ieškinio tikslų, Lietuvoje siekiama šį institutą tobulinti.

2008 metais LR Teisingumo ministerijos iniciatyva buvo atliktas taikomasis mokslinis tyrimas „Grupės ieškinio reguliavimo analizė ir pasiūlymai dėl šio instituto tobulinimo“. Šiame darbe buvo apžvelgti užsienio valstybėse egzistuojantys grupės ieškinio modeliai, išanalizuota šio instituto situacija Lietuvoje ir pateikti pasiūlymai. Darbo grupė, atlikusi tyrimą, pasiūlė atlikti grupės ieškinio teisinio reguliavimo koncepcijos parengimą ir priėmimą. Taip pat buvo pasiūlyta grupės ieškinį taikyti konkurencijos srityje¹³¹.

Vykdamt taikomajame moksliniame tyrime „Grupės ieškinio reguliavimo analizė ir pasiūlymai dėl šio instituto tobulinimo“ nurodytus pasiūlymus, 2011 metais LR Vyriausybė patvirtino Grupės ieškinio koncepciją. Šios koncepcijos tikslas yra joje įvardytas: „Nustatyti grupės ieškinio principus, taip sudarant sąlygas šio instituto įgyvendinimui“. Koncepcija, kaip vieną iš sričių, kurioje galėtų būti taikomas grupės ieškinio institutas, įvardija ir konkurencijos sritį. Koncepcijoje yra numatytas įpareigojimas LR Teisingumo ministerijai. Pastarajai pavesta įgyvendinti Koncepciją¹³². Iki 2012 m. sausio 1 d. LR Teisingumo ministerija turėjo parengti teisės aktus ar jų pakeitimus, susijusius su LR Vyriausybės patvirtinta Grupės ieškinio koncepcija¹³³. Vienas pagrindinių ir svarbiausių uždavinių, numatytų koncepcijoje: „LR CPK papildymas nauju skyriumi, kuris vadinsis „Bylų dėl grupės ieškinio nagrinėjimo ypatumai“¹³⁴. Tiesa, LR CPK kol kas šiuo skyriumi dar nėra papildytas¹³⁵.

Taigi grupės ieškinys – pažeistų teisių gynybos priemonė, kuri gali padėti išvengti ne vienos kliūties, kuri paprastai atgraso asmenis nuo ieškinio pareiškimo dėl žalos, patirtos pažeidus ES konkurencijos teisę, atlyginimo. Atsižvelgiant į tai, kad ES valstybėse narėse negalima įdiegti tradicinio grupės ieškinio modelio, kadangi nebūtų užtikrintas Europos Komisijos akcentuotas kiekvieno ieškovo individualumas procese, siūlytina sukurti modifikuotą grupės ieškinio modelį. Autorė pritaria Grupės ieškinio koncepcijoje siūlomam dalyvavimo modelio įdiegimui Lietuvoje.

---

¹³¹ LR Teisingumo ministerija. Grupės ieškinio reguliavimo analizė ir pasiūlymai dėl šio instituto tobulinimo. Grupės ieškinio taikomasis mokslinis tyrimas. Vilnius: 2008. // LR Teisingumo ministerijos tinklapis http://www.tm.lt/tm/Tyrimai_ir_analizes/; prisijungimo laikas: 2012-06-10.

¹³² LR Vyriausybės 2011-07-13 nutarimas Nr. 885 „Dėl grupės ieškinio koncepcijos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2011, Nr. 92-4386.

¹³³ Norkus I. Ieškiniai dėl žalos, padarytos konkurencijos pažeidimais, atlyginimo: advokato perspektyva // http://www.tm.lt/dok/Renginiai/14%20diena_Zalos%20atlyginimas_Konkurencijos%20t_Norkus_RLN.pdf, prisijungimo laikas: 2012-07-01.

¹³⁴ LR Vyriausybės 2011-07-13 nutarimas Nr. 885 „Dėl grupės ieškinio koncepcijos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2011, Nr. 92-4386.

¹³⁵ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 36-1340.

2. Žalos, atsiradusios pažeidus ES konkurencijos teisę, atlyginimo sąlygos

Asmeniui, pažeidusiam ES konkurencijos teisės taisykles, gali kilti administracinė¹³⁶ arba civilinė¹³⁷ atsakomybė. Konkurencijos įstatymas numato dvejopą konkurencijos teisės įgyvendinimą. Jame įtvirtintos ne tik viešo konkurencijos teisės įgyvendinimo priemonės, bet ir numatoma pažeidėjams pareiga atlyginti sukeltą žalą¹³⁸. Nagrinėjant žalos atlyginimo temą, svarbi tampa būtent civilinė atsakomybė ir jos kompensacinis tikslas.

Dėl žalą patyrusių asmenų teisės pareikšti ieškinį, kai yra pažeista ES konkurencijos teisė, yra pasisakęs ESTT. Pasak jo, teismai, sprenddami bylas dėl žalos, kilusios pažeidus ES konkurencijos teisę, atlyginimo, privalo laikytis ESTT šiuo klausimu suformuotos praktikos¹³⁹. ESTT yra išaiškinęs, kad: „SESV 101 ir 102 str. tiesiogiai veikia tarp asmenų susiklostančius santykius. Šie straipsniai taip pat sukuria asmenims teises. Tokių teisių apsaugą turi garantuoti nacionaliniai teismai. Jeigu jie pagal priskirtas funkcijas ir kompetenciją privalo taikyti ES teisę, tai privalo ir garantuoti asmenims galimybę reikalauti žalos, padarytos ES konkurencijos teisės pažeidimu, atlyginimo“¹⁴⁰.

ESTT yra pažymėjęs: „ES teisė žalos, atsiradusios dėl antimonopolinių taisyklių pažeidimo, atlyginimo klausimų nereguliuoja. Dėl šios priežasties valstybėms narėms suteikta teisė pačioms paskirti kompetentingus teismus bei sukurti teisių, kurias garantuoja ES teisė, gynimo mechanizmą. Šios gynybos priemonės neturėtų būti mažiau palankios lyginant su panašiomis nacionalinėmis bylomis. Jos negali apsunkinti ar padaryti neįmanoma asmenims galimybės ginti ES garantuojamas teises“¹⁴¹. Toliau darbe bus siekiama nustatyti, ar nagrinėjant žalos, atsiradusios pažeidus ES konkurencijos teisę, atlyginimo bylas, asmenims nėra apsunkinama nacionaliniu teisiniu reguliavimu jų interesų bei teisių gynība. Kitaip tariant, ar veikia veiksmingumo ir ekvivalentiškumo principas nagrinėjant šias bylas?

Lietuvos Aukščiausias Teismas yra pasisakęs dėl nacionalinės teisės įtakos atlyginant žalą, kilusią dėl ES konkurencijos teisės pažeidimo: „Kiekviena ES valstybė narė pati nustato taisykles, taikomas siekiant žalos atlyginimo dėl ES konkurencijos teisės pažeidimo. Teisė nustatyti kriterijus, kuriems esant kyla civilinė atsakomybė ir pareiga atlyginti žalą, yra palikta valstybėms narėms. Vadinas, ESTT savo praktika teismus nukreipia į valstybių narių civilinę

¹³⁶ Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 13-308; Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 30-856; Lietuvos Respublikos reklamos įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1937.

¹³⁷ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

¹³⁸ Civilka M. Konkurencijos teisės normų privatus įgyvendinimas I // Juristas. 2005 Nr. 7-8 (22-23). P. 3-11.

¹³⁹ Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2010 m. gegužės 17 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-207/2010.

¹⁴⁰ 2001-09-20 sprendimo byloje C-453/99, Courage Ltd prieš Bernard Crehan ir Bernard Crehan prieš Courage Ltd ir kt. 23, 25 p. // [2001] ECR I-6297.

¹⁴¹ Ten pat. 29 punktą; 2006-07-13 sprendimo byloje C-295/04 ir C-298/04, Manfredi ir kt. 62, 71 p. // ECR I-6619; Civilka M. Konkurencijos teisės normų privatus įgyvendinimas I // Juristas. 2005 Nr. 7-8 (22-23). P. 3-11.

teisę ir nacionalinių teismų formuojamą praktiką.¹⁴² Taigi reikia išanalizuoti ES konkurencijos teisės ir civilinės teisės sąveiką. Būtina pažymėti, kad šios teisės šakos turi būti suprantamos kaip savarankiškos, net jei ir yra taikoma civilinė atsakomybė už ES konkurencijos teisės pažeidimus. Tiek teismų praktika, tiek teisės aktai asmenims, kurių teisės yra pažeistos dėl antimonopolinių taisyklių nesilaikymo, garantuoja teisę į žalos atlyginimą¹⁴³. Kaip minėta, ESTT suteikė valstybėms narėms pačioms išspręsti žalos atlyginimo klausimus. Konkurencijos įstatymas, numatantis teisę į žalos, kilusios dėl antimonopolinių taisyklių pažeidimo, atlyginimą, pateikia blanketinę normą. Šio įstatymo 43 str. numato, kad žala atlyginama tvarka, numatyta įstatymo¹⁴⁴. Vadinasi, ši norma nukreipia į LR civilinį kodeksą (toliau – LR CK), kuris reglamentuoja patirtos žalos atlyginimo sąlygas ir tvarką. LR CK normos užtikrina privatų konkurencijos teisės įgyvendinimą. Taigi civilinė ir konkurencijos teisės šakų viena iš sąveikų yra ta, jog tinkamam konkurencijos teisės įgyvendinimui užtikrinti yra svarbus ir tinkamas civilinės teisės įgyvendinimas¹⁴⁵.

LR CK numato 4 sąlygas, kurios yra būtinos, siekiant žalos atlyginimo: neteisėti veiksmai, priežastinis ryšys, kaltė ir žala¹⁴⁶. Teismas, nagrinėjantis bylą dėl žalos atlyginimo, turi nustatyti, ar pakanka įrodymų, kad buvo pažeista konkurencija, ar kilo ieškovui žala, ar tai susiję priežastiniu ryšiu ir ar atsakovas yra dėl to kaltas. Teismas analizuoja ir kitas, konkrečiai bylai svarbias, aplinkybes, pavyzdžiui, ar šalys yra konkurentai, ar dėl pažeidimo pagerėja atsakovo padėtis rinkoje ir panašias aplinkybes, kurios kitose žalos atlyginimo bylose nėra nustatinėjamos¹⁴⁷. Toliau darbe bus analizuojama kiekviena civilinės atsakomybės sąlyga siekiant nustatyti kiekvienos iš jų ypatumus nagrinėjamos temos kontekste. Tai padarius, bus galima atsakyti į klausimą, ar nacionaliniu teisiniu reguliavimu nepažeidžiami efektyvumo ir veiksmingumo principai žalos, kilusios pažeidus ES konkurencijos teisę, atlyginimo atveju.

2.1. Neteisėti veiksmai ir neveikimas

Civilinės atsakomybės atsiradimui viena iš būtinų sąlygų yra atsakovo veiksmų neteisėtumas. Veiksmai ar neveikimas, norint juos pripažinti neteisėtais, turi būti įvertinti pagal teisės aktų reikalavimus¹⁴⁸. Vadinasi, norint asmens veiksmą ar neveikimą kvalifikuoti kaip ES

¹⁴² Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2010-05-17 nutartis byloje Nr. 3K-3-207/2010.

¹⁴³ Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 30-856; 2006-07-13 sprendimo byloje C-295/04 ir C-298/04, Manfredi ir kt. 54-61 p. // ECR I-6619.

¹⁴⁴ Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 30-856.

¹⁴⁵ Švirinas D. Civilinės teisės ir konkurencijos teisės normų sąveika // Jurisprudencija. 2002, Nr. 28(20). P. 42-52.

¹⁴⁶ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

¹⁴⁷ Lietuvos apeliacinis teismo 2009-06-29 nutartis byloje Nr. 2A-176/2009.

¹⁴⁸ Norkūnas A., Selelionytė- Drukteinienė S. Civilinės atsakomybės praktikumas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009. P. 59.

konkurencijos teisės pažeidimą, reikia jį įvertinti SESV 101 arba 102 straipsnio atžvilgiu, o tam tikrais atvejais ir pagal abu straipsnius. Taigi siekiant nustatyti, kada atsakovo veiksmai bus laikomi neteisėtais, reikia atskleisti minėtų straipsnių turinį.

Tiek SESV 101 str., tiek 102 str. yra lakoniški. Jie pateikia trumpus draudžiamų veiksmų apibrėžimus bei kelis konkrečius jų pavyzdžius¹⁴⁹. Ši teisinį lakoniškumą pašalina teismai ir institucijos, savo veikloje aiškinančios ar taikančios SESV 101 ir 102 str.

2.1.1. Įmonių susitarimai, įmonių asociacijų sprendimai ir suderinti veiksmai

SESV 101 str. numato, kad įmonių susitarimai, jų asociacijų sprendimai arba suderinti veiksmai tam tikrais atvejais gali pažeisti konkurenciją¹⁵⁰. Susitarimo sąvoka ES konkurencijos teisės kontekste turi būti aiškinama plečiamai. Šis terminas reiškia ne tik pasirašytas sutartis ar kitokius formalius reikalavimus atitinkančius dokumentus, įpareigojančius atitinkamai veikti sutarties šalis, bet ir „džentelmeniškus susitarimus“, kurie nors ir nėra teisiškai įpareigojantys, bet sukelia pareigą atitinkamai veikti dėl pagarbos ar kitų paskatų¹⁵¹. Pažymėtina ir tai, kad įmonių susitarimai yra galimi ne tik tarp esamų ar potencialių konkurentų, bet ir tarp įmonių, veikiančių skirtinguose lygmenyse, pavyzdžiui tarp gamintojo ir žaliavų tiekėjo¹⁵². Koku būdu šalys susitaria atitinkamai veikti, nėra svarbu¹⁵³.

ESTT yra nurodęs: „Nors esminis dalykas, nustatant susitarimą, yra bendra šalių valia, bet gali būti ir tokių situacijų, kai viena iš šalių sudaro susitarimą nebyliu pritarimu“¹⁵⁴. Jei šalių veiksmai negali būti kvalifikuojami kaip susitarimas, tačiau jų bendradarbiavimas neatitinka sąžiningos konkurencijos kriterijų, tai jų elgesys gali būti laikomas suderintais veiksmais¹⁵⁵.

SESV gali pažeisti ne tik įmonės, bet ir jas vienijančios asociacijos, priimdamos sprendimus¹⁵⁶. Sprendimas šiuo atveju turi būti suprantamais plačiai, kadangi jis apima asociacijų priimtus ir neprivalomojo pobūdžio aktus. Svarbu yra tai, kad tokio pobūdžio aktas skatina asociacijos narius atitinkamai veikti¹⁵⁷. Vien įmonių susitarimų, įmonių asociacijų sprendimų arba suderintų veiksmų konstatavimas, dar nereiškia SESV 101 str. pažeidimo. Jam

¹⁴⁹ Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija // OL C 83, 2010 3 30.

¹⁵⁰ Ten pat.

¹⁵¹ 1970-07-15 sprendimas byloje C-41/69, ACF Chemiefarma NV prieš Europos Bendrijų Komisiją // [1970] ECR I- 661.

¹⁵² Europos Komisijos Vertikaliųjų apribojimų gairės // 2010/C 103/01.

¹⁵³ 2004-01-06 sprendimo byloje C-2/01 P ir C-3/01 P, Bundesverband der Arzneimittel- Importeure eV ir Europos Bendrijų Komisija prieš Bayer AG 102 p. // [2004] ECR I-23.

¹⁵⁴ Ten pat.

¹⁵⁵ 1972-07-14 sprendimo byloje C-48/69, Imperial Chemical Industries Ltd. prieš Europos Bendrijų Komisiją 64 p. // [1972] ECR I-619.

¹⁵⁶ Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija // OL C 83, 2010 3 30.

¹⁵⁷ 1983-11-08 sprendimo sujungtose bylose C-96/82 – C-102/82, C-104/82, C-105/82, C-108/82, C-110/82, NV IAZ International Belgium prieš Komisiją 20 p. // [1983] ECR I-3369.

konstatuoti, turi egzistuoti tam tikros sąlygos: poveikis valstybių narių tarpusavio prekybai ir tam tikras tikslas arba poveikis.

2.1.1.1. Poveikis valstybių narių tarpusavio prekybai

ESTT pažeidimo sąlygą dėl poveikio valstybių narių tarpusavio prekybai išaiškino plečiamai. Norint atskleisti sąlygos turinį, reikia išanalizuoti jos tris struktūrinius elementus: prekyba tarp valstybių narių, galimas poveikis ir pastebimumas¹⁵⁸.

Sąvoka „valstybių narių tarpusavio prekyba“ apima ne tik tarpvalstybinę prekių ar paslaugų judėjimą. Ji apima ir įsisteigimą¹⁵⁹. Europos Komisija numatė, kad: „Sąlyga „valstybių narių tarpusavio prekyba“ reiškia tai, jog turi atsirasti poveikis mažiausiai dviejų valstybių narių ekonominei veiklai, kuri nėra tik nacionalinė. Poveikis gali pasireikšti tik daliai valstybės narės teritorijos, jis neprivalo apimti visos teritorijos. Ši sąlyga netapatinama su atitinkama geografine rinka, kuri gali būti ir nacionalinė“¹⁶⁰.

Europos Komisija yra nurodžiusi: „Poveikio sąlyga gali pasireikšti dvejopai: arba poveikis valstybių narių prekybai atsiranda, arba konstatuojama, kad galimai galėjo ją paveikti.“¹⁶¹ ESTT yra pasakęs: „Terminas „gali paveikti“ reiškia tai, jog turi būti įmanoma numatyti, su pakankamu tikimybės laipsniu, remiantis objektyviomis teisės aplinkybėmis ar faktu, kad susitarimas ar veiksmai gali daryti tiesioginę ar netiesioginę, faktinę ar galimą įtaką valstybių narių tarpusavio prekybos struktūrai“¹⁶².

Sąvoką „gali paveikti“ ir ESTT vartojamas terminas „pakankamas tikimybės laipsnis“ reiškia, kad nebūtina nustatyti, jog draudžiamas veiksmas faktiškai turės ar turi poveikio valstybių narių tarpusavio prekybai. Svarbu tik tai, kad susitarimas gali daryti poveikį¹⁶³. Pasak Europos Komisijos, kadangi pakanka tik tikimybės egzistavimo, nėra būtina nustatyti draudžiamu veiksmu faktiškai paveiktą prekybos apimčių¹⁶⁴. Kitaip tariant, Europos Komisija leidžia nenustatinėti kilusios žalos mastų. Vadinasi, esant SESV 101 str. pažeidimui, žalos

¹⁵⁸ EK pranešimas „Paaiškinimai dėl Sutarties 81 ir 82 straipsniuose naudojamos sąvokos „poveikis prekybai“ 18 p. // 2004/C 101/07.

¹⁵⁹ Ten pat 19 p.

¹⁶⁰ EK pranešimas „Paaiškinimai dėl Sutarties 81 ir 82 straipsniuose naudojamos sąvokos „poveikis prekybai“ 20-22 p. // 2004/C 101/07.

¹⁶¹ Ten pat. 23 p.

¹⁶² 2000-03-15 Pirmos instancijos teismo sprendimo sujungtose bylose T-26/95, T-30/95-T-32/95, T-34/95-T-39/95, T-42/95-T-46/95, T-48/95, T-50/95-T-65/95, T-68/95-T-71/95, T-87/95, T-88/95, T-103/95 ir T-104/95, Cembureau - Association européenne du ciment prieš Europos Bendrijų Komisiją 3930 p. // [2000] ECR II-491.

¹⁶³ 1999-10-07 PIT sprendimo byloje T-228/97, Irish sugar plc prieš Europos Bendrijų Komisiją 170 p. // [1999] ECR II-2969.

¹⁶⁴ EK pranešimas „Paaiškinimai dėl Sutarties 81 ir 82 straipsniuose naudojamos sąvokos „poveikis prekybai“ 27 p. // 2004/C 101/07.

atlyginimas ne visada yra galimas, kadangi pažeidimu laikoma ir toks veiksmas, kuris tik kelia grėsmę sąžiningai konkurencijai.

Pastebimumo sąlyga svarbi siekiant nustatyti, kokia teisė bus taikoma¹⁶⁵. Jei ši sąlyga netenkinama, tai asmuo patyręs žalą dėl konkurencijos teisės pažeidimo, galės kreiptis į nacionalinį teismą dėl nacionaliniuose teisės aktuose įtvirtintų taisyklių pažeidimo. Jei daromas poveikis yra nežymus, nepastebimas, tai veikia nepatenka į SESV 101 ar 102 str. taikymo sritį, kadangi daromas poveikis rinkai yra nežymus. Pastebimumas gali būti konstatuojamas, atsižvelgiant į įmonių padėtį rinkoje, draudžiamo veiksmo pobūdį, į pažeidimo objektą – prekę ar paslaugą¹⁶⁶. Europos Komisija yra nurodžiusi: „Kuo stipresnė pažeidėjos padėtis rinkoje, tuo didėja tikimybė, kad pažeidimas pastebimai turės įtakos valstybių narių tarpusavio prekybai“¹⁶⁷. ESTT suformavo taisyklę, pagal kurią, nustačius tam tikrą pardavimų kiekį atitinkamoje rinkoje (pavyzdžiui 5 procentai), gali būti konstatuojama pastebimumo sąlyga¹⁶⁸. Tokia ESTT praktika yra palanki nukentėjusiems asmenis. Taip jiems palengvinamas įrodinėjimas dėl pažeidimo egzistavimo.

2.1.1.2. Tikslas arba poveikis kaip pažeidimo sąlyga

SESV 101 str. numato dvi šios sąlygos alternatyvas. Turi būti nustatomas tikslas arba poveikis konkurencijai. Konstatavus tikslą, poveikio nustatyti nėra būtina. Vadinasi, gali būti situacijų, kai nekyla reali, apskaičiuotina žala, tačiau esant tikslui iškraipyti konkurenciją, antimonopolinių taisyklių pažeidimas egzistuos¹⁶⁹.

Norint nustatyti veiksmų tikslą, būtina atsižvelgti į tam tikras aplinkybes. Identifikuoti tikslą padeda subjektų susitarimas ir jų objektyvus tikslas, faktiškai atliekami subjektų veiksmai ir elgesys bei kiti objektyvūs veiksniai, parodantys subjektų ketinimus. Tikslas iškraipyti konkurenciją turi būti konstatuojamas tada, kai ketinama atlikti tokius veiksmus, kurie gali dideliu mastu neigiamai paveikti konkurenciją¹⁷⁰. Taigi pakanka konstatuoti tikslą pakenkti konkurencijai, kad būtų konstatuotas ir ES konkurencijos teisės pažeidimas.

¹⁶⁵ Vėgėlė I. Europos Sąjungos teisė. Vidaus rinkos laisvės, konkurencija ir teisės derinimas. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011. P 341.

¹⁶⁶ EK pranešimas „Paaiškinimai dėl Sutarties 81 ir 82 straipsniuose naudojamos sąvokos „poveikis prekybai“ 44, 45 p. // 2004/C 101/07.

¹⁶⁷ 1993-04-01 Pirmos instancijos teismo sprendimo byloje T-65/89, BPB Industries Plc ir British Gypsum Ltd prieš Europos Bendrijų Komisiją 138 p. // [1993] ECR II-389; EK pranešimas „Paaiškinimai dėl Sutarties 81 ir 82 straipsniuose naudojamos sąvokos „poveikis prekybai“ 45 p. // 2004/C 101/07.

¹⁶⁸ 1978-02-01 sprendimo byloje C-19/77, Miller International Schallplatten GmbH prieš Europos Bendrijų Komisiją 9, 10 p. // [1978] ECR I-131.

¹⁶⁹ Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija // OL C 83, 2010 3 30.

¹⁷⁰ Europos Komisijos komunikato „EB sutarties 81 straipsnio 3 dalies taikymo gairės“ 21,22 p. // OJ 2004/C 101/97.

Jei yra įgyvendinamas susitarimo tikslas, gali kilti neigiami padariniai konkurencijai. Konkurencijos rinkai patyrus poveikį, realią žalą gali patirti pažeidėjo konkurentai ir vartotojai. Europos Komisija yra pateikusi sąlygas, kurias reikia išanalizuoti, norint nustatyti poveikio padarinius. Tam reikia nustatyti atitinkamą rinką, prekių ar paslaugų pobūdį, pažeidėjų, jų konkurentų ir vartotojų užimamą padėtį nustatytoje rinkoje, taip pat reikia nustatyti, ar egzistuoja potencialūs konkurentai ir kliūtys, su kuriomis jie gali susidurti patekdami į rinką. Draudžiami yra tiek tikėtini, tiek realūs neigiamo poveikio rinkai padariniai¹⁷¹.

2.1.2. Piktnaudžiavimas dominuojančia padėtimi

SESV 102 str. pateikia draudžiamo veiksmo apibrėžimą jo nedetalizuodamas. Šio straipsnio turinį atskleidė teismų praktika. Norint konkretizuoti piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi kaip neteisėto veiksmo ar neveikimo turinį, reikia išanalizuoti tris sąlygas: dominuojanti padėtis, piktnaudžiavimas ja ir poveikis valstybių narių tarpusavio prekybai. Pastaroji sąlyga yra tapati valstybių narių tarpusavio prekybai įmonių susitarimų, asociacijų sprendimų ar suderintų veiksmų atveju, todėl atskirai nagrinėjama nebus.

2.1.2.1. Dominuojanti padėtis

Ar įmonė yra dominuojanti, nustatoma pagal turimą rinkos galią. Jei įmonė turi tokią rinkos galią, kuri leidžia jai veikti nepaisant nei konkurentų, nei pirkėjų ar tiekėjų, diktuoti rinkos kainas, kontroliuoti gamybą, tai bus pripažinta, kad įmonė yra dominuojanti¹⁷².

Yra situacijų, kai įmonės užimama rinkos dalis gali nulemti jos rinkos galios ir dominavimo prezumpciją. Tarkim, jei įmonės užimama dalis sudaro 50 procentų rinkos, tai rodo, kad įmonė turi didelę galią ir yra dominuojanti¹⁷³. Žinoma, įmonė gali paneigti tokią prezumpciją, įrodžiusi, kad likusią rinkos dalį užima viena įmonė, kuri yra už ją stipresnė ne vienu aspektu, pavyzdžiui, gaminamos produkcijos kokybe. Vadinasi, antroji įmonė užima taip pat 50 procentų rinkos dalies ir turi tokią pačią rinkos galią. Tačiau jei likusią rinkos dalį užims ne viena, o daug įmonių, pavyzdžiui 5 įmonės užims po 10 procentų rinkos dalies, tai pirmoji, užimanti 50 procentų dalies, akivaizdžiai bus dominuojanti rinkoje. Taigi nors įmonės, užimančios didelę rinkos dalį, dominavimas preziuruojamas, tačiau yra būtina nustatyti rinkoje likusių įmonių užimamas dalis, nes tai gali paneigti minėtą prezumpciją.

¹⁷¹ Komisijos komunikato „EB sutarties 81 straipsnio 3 dalies taikymo gairės“ 25, 27 p. // OJ 2004/C 101/97.

¹⁷² Vėgėlė I. Europos Sąjungos teisė. Vidaus rinkos laisvės, konkurencija ir teisės derinimas. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011. P 356.

¹⁷³ 1979-02-13 sprendimas byloje C-85/76, Hoffmann-La Roche & Co. AG prieš Europos Bendrijų Komisiją// [1979] ECR I-461.

Jei įmonė užima labai didelę rinkos dalį, jos dominavimas negali būti paneigtas. Tarkim, įmonė užima 70 procentų rinkos. Likusi rinkos dalis sudaro 30 procentų. Nors tokia rinka būtų oligopolinė ir likusią mažesnę dalį valdytų tik viena įmonė, pirmosios dominavimas yra akivaizdus. Pirmoji įmonė turėtų daug didesnę rinkos dalį, kuri leistų jai veikti neatsižvelgiant į antrąją įmonę. Vadinas, įmonei užimant labai didelę rinkos dalį, jos stipri rinkos galia ir dominavimas negali būti paneigti¹⁷⁴. Tai palengvina žalos atlyginimo siekiančių asmenų padėtį, kadangi nustačius rinkos dalį, jiems nebereikia įrodyti įmonės dominavimo.

Nors pagrindinis kriterijus nustatant dominavimą yra rinkos galia, tačiau ESTT savo praktikoje atsižvelgia ir į kitas aplinkybes: „pirkėjų ar pardavėjų įpročius, jų galimybes, į parduodamą produktą, be to, svarbu yra produkto gamybos pobūdis ir jo paklausa“¹⁷⁵.

2.1.2.2. Piktnaudžiavimas

Įmonės užimama dominuojanti padėtis rinkoje nėra neteisėta *per se*. Įmonės veiksmai ar neveikimas bus neteisėti, kai ji pradės savo padėtimi piktnaudžiauti ir tai paveiks prekybą tarp valstybių narių¹⁷⁶. ESTT piktnaudžiavimą apibrėžė kaip: „įmonės elgesį, darantį įtaką rinkos struktūrai“¹⁷⁷. Dominuojanti įmonė gali piktnaudžiauti pakenkdama vartotojams arba konkurentams. Gali būti situacijų, kai jos elgesys iškraipys konkurenciją tarp esamų konkurentų, tačiau bus naudinga vartotojams. Tačiau tai vis tiek bus laikoma pažeidimu, kadangi tai kenkia rinkos struktūrai¹⁷⁸.

Piktnaudžiavimas dominuojančia padėtimi gali pasireikšti naudojant nesąžiningas nuolaidų sistemas vartotojams. Ši priemonė vartotojams dažnai gali pasirodyti patraukli ir juos pritraukti. Tačiau jau buvo minėta, kad tai kenkia rinkos struktūrai ir konkurencijai. Pavyzdžiui, LR Konkurencijos taryba, atlikusi tyrimą, konstatavo, kad AB „Orlen Lietuva“, taikydama metinius lojalumo išsipareigojimus, pažeidė SESV 102 str. Buvo nustatyta, kad AB „Orlen Lietuva“ dukterinė įmonė UAB „Mažeikių nafta“ nuolat nustatinėjo aukštas kainas, kurios viršydavo kaštus, tačiau vis tiek gaudavo pelną. Tokie veiksmai lėmė išvadą, kad įmonė yra pajėgi daryti vienpusę įtaką rinkai. Šis ir kiti nustatyti faktai leido Tarybai konstatuoti, kad UAB

¹⁷⁴ Jones A., Sufrin B. E-competition law. Text, cases and materials. 3 edition. // Oxford: Oxford university press, 2008. P. 399.

¹⁷⁵ 1975-12-16 sprendimo sujungtose bylose C-40/73-C-48/73, C-50/73, C-54/73-C-56/73, C-111/73, C-113/73, C-114/73, Coöperatieve Vereniging "Suiker Unie" UA ir kt. prieš Europos Bendrijų Komisiją 371 p. // [1975] ECR I-1663.

¹⁷⁶ Vėgėlė I. Europos Sąjungos teisė. Vidaus rinkos laisvės, konkurencija ir teisės derinimas. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011. P 355.

¹⁷⁷ 1979-02-13 sprendimo byloje C-85/76, Hoffmann-La Roche & Co. AG prieš Europos Bendrijų Komisiją 91 p. // [1979] ECR I-461.

¹⁷⁸ Vėgėlė I. Europos Sąjungos teisė. Vidaus rinkos laisvės, konkurencija ir teisės derinimas. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011. P 358.

„Mažeikių nafta“ užėmė dominuojančią (beveik monopolinę) padėtį atitinkamoje rinkoje. LR Konkurencijos taryba nustatė, kad AB „Mažeikių nafta“, derėdamasi su savo pirkėjais, kiekvienam iš jų individualiai teikė parduodamos produkcijos, naftos ir dyzelinio, kainų pasiūlymus. Siūloma kaina priklausė nuo minimalaus pirkėjo įsipareigojimo, tai yra nuo minimalaus kiekio, kurį pirkėjas įsigis. Tiekėta nustatė kainas, tiesiogiai priklausančias nuo pirkėjo įsipareigojimo įsigyti konkretų kiekį produkcijos per metus. Buvo individualiai nustatinėjami kiekvienam įsigyjančiam klientui minimalūs kiekiai. Jie buvo artimi klientų planuotiems poreikiams. Taip buvo nustatyti klientams įsipareigojimai, už kurių neįvykdymą jie turėdavo sumokėti kompensaciją arba baudą. Tokiu būdu pažeidėta siekė suvaržyti savo klientus, įpareigojant juos būti lojaliais klientais. Jiems buvo užkirstas kelias laisvam elgesiui rinkoje. Klientai galėjo kreiptis į kitas įmones tik tuo atveju, jei AB „Mažeikių nafta“ būtų negalėjusi pati aprūpinti savo klientų naftos produktais. Atsižvelgiant į tai, kad pažeidėta praktiškai užėmė monopolinę padėtį, buvo konstatuota, kad buvo itin apribota konkurencija Lietuvos benzino ir dyzelino rinkoje.

AB „Mažeikių nafta“ savo veiksmis, kuriais numatė baudą už sutarties nutraukimą ir kompensaciją dėl įsipareigojimų neįvykdymo, siekė apriboti savo klientų teisę nutraukti sutartį anksčiau, nei jie įvykdys savo minimalius metinius įsipareigojimus pažeidėjai¹⁷⁹. Kaip matyti iš pateikto pavyzdžio, dominuojanti įmonė piktnaudžiavo užimama dominuojančia padėtimi. Piktnaudžiavimas šioje situacijoje pasireiškė lojalumo programos nustatymu.

Tiek piktnaudžiavimą dominuojančia padėtimi, tiek draudžiamus susitarimus, suderintus veiksmus ar asociacijų sprendimus turi įrodyti asmuo, kuris tuo remiasi¹⁸⁰. Tačiau svarbu paminėti, kad ESTT savo praktikoje suformavo taisyklę, kuri tam tikrais atvejais gali palengvinti ieškovams įrodinėjimo našta. ESTT nurodė: „Nors pagal šiuos principus teisinė įrodinėjimo pareiga (*pareiga įrodyti egzistuojant SESV 101 str. 3 d. – autorės past.*) tenka arba Komisijai, arba suinteresuotai įmonei, arba įmonių asociacijai, faktiniai įrodymai, kuriais remiasi šalis, gali būti tokie, kad paprašius kitą šalį pateikti paaiškinimą arba nurodyti pateisinančias aplinkybes ir jai to neatlikus, galima daryti išvadą, kad pirmoji šalis yra atleidžiama nuo įrodinėjimo pareigos“¹⁸¹. Tokia Teismo pozicija vertintina teigiamai, kadangi ji, esant atitinkamam atsakovo elgesiui, palengvina ieškovui įrodinėjimo našta, kas skatina žalos atlyginimo efektyvumą.

¹⁷⁹ LR Konkurencijos tarybos 2010-12-16 nutarimas Nr. 2S-31 // Informaciniai pranešimai. 2010, Nr.97-1145.

¹⁸⁰ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 36-1340.

¹⁸¹ 2004-01-07 sprendimo sujungtose bylose C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P ir C-219/00 P, Aalborg Portland A/S, Irish Cement Ltd, Ciments français SA, Italcementi - Fabbriche Riunite Cemento SpA, Buzzi Unicem SpA ir Cementir - Cementerie del Tirreno SpA prieš Europos Bendrijų Komisiją 79 p. // [2004] ECR I-123.

2.2. Kaltė

Kaltė – tai civilinės atsakomybės sąlyga, kuri yra suprantama objektyviai. Pažeidėjo išorinis elgesys yra vertinamas pagal *bonus pater familias* standartą, o paties pažeidėjo požiūris tiek į veiksmus, tiek į pasekmes nėra svarbus¹⁸².

Kaltės kaip civilinės atsakomybės sąlygos ypatumas yra tas, jog ji turi būti nustatoma ne visada¹⁸³. Deliktinė atsakomybė gali kilti pažeidėjui ir nesant jo kaltės. Taip yra dėl to, kad egzistuoja rizikingos veiklos sritys, kuriose asmuo, net ir būdamas apdairiu bei rūpestingu, vis tiek negali išvengti neigiamų padarinių ir nesukelti kitiems asmenims žalos padarymo. Tokios veiklos sritys vadinamos didesnio pavojaus veikla arba padidintos rizikos veikla. Vykdam tokias veiklas asmuo turi prisiimti galimas neigiamas pasekmes net jei jo elgesys nebuvo kaltas. Tokia atsakomybė yra vadinama atsakomybe be kaltės¹⁸⁴. Reikia nustatyti, ar esant ES konkurencijos teisės pažeidimui, žalą sukėlęs asmuo taip pat gali atsakyti nesant jo kaltės?

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra konstatavęs, kad civilinė atsakomybė, kilusi dėl ES konkurencijos teisės pažeidimo, yra deliktinio pobūdžio¹⁸⁵. Tai paaiškintina tuo, jog pažeidimas kyla dėl SESV įtvirtintų antimonopolinių taisyklių nesilaikymo. Jų šalys negali keisti sutartimis¹⁸⁶. LR CK numato atvejus, kada deliktinė atsakomybė gali kilti ir nesant pažeidėjo kaltės. Nei vienas iš LR CK pateiktų griežtosios deliktinės atsakomybės atvejų negali būti pritaikytas atlyginant žalą dėl ES konkurencijos teisės pažeidimo¹⁸⁷.

ES valstybėse narėse pozicija dėl kaltės kriterijaus skiriasi. Yra valstybių, kuriose kaltės įrodinėti nereikia. Kitose valstybėse, konstatavus antimonopolinių taisyklių pažeidimą, kaltė negali būti nuginčijama. Tokias valstybių pozicijas teigiamai vertina Europos Komisija¹⁸⁸.

Nors Lietuvoje kaltė yra būtina sąlyga, tačiau tai neturėtų apsunkinti asmenims siekti patirtos žalos atlyginimo. Taip yra todėl, kad Lietuva priskirtina prie valstybių, kuriose ši sąlyga nėra įrodinėjama. LR CK 6.248 str. yra įtvirtinta kaltės prezumpcija¹⁸⁹. Ši prezumpcija reiškia ne kaltės nustatymą, bet jos įrodinėjimo naštos paskirstymą. Ieškovui nereikia įrodinėti egzistuojant

---

¹⁸² Norkūnas A., Selelionytė- Drukteinienė S. Civilinės atsakomybės praktikumas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009. P. 61.

¹⁸³ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

¹⁸⁴ Norkūnas A., Selelionytė- Drukteinienė S. Civilinės atsakomybės praktikumas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009. P. 61.

¹⁸⁵ Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2010-05-17 nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 3K-3-207/2010.

¹⁸⁶ Ten pat.

¹⁸⁷ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

¹⁸⁸ White Paper on damages actions for breach of the EC antitrust rules // COM(2008) 165, 2.4.2008.

¹⁸⁹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

atsakovo kaltės, o įrodymus dėl kaltės teismui turėtų teikti pats pažeidėjas, siekdamas paneigti savo atsakomybę, kadangi ši prezumpcija gali būti nuginčyta¹⁹⁰.

Europos Komisija siūlo apriboti nacionalinius reikalavimus dėl kaltės įrodinėjimo. Ji numato: „Negali būti apribotas žalos atlyginimas dėl antimonopolinių taisyklių pažeidimo motyvuojant tuo, kad nėra pažeidėjo kaltės“¹⁹¹. Europos Komisija siūlo netaikyti pažeidėjui atsakomybės tik tuo atveju, kai jis padaro atleistiną klaidą¹⁹². Tokios atleistinos klaidos pavyzdys galėtų būti tai, kad buvo priimta ir įsigaliojo antimonopolinės taisyklės pataisa, tačiau ji nebuvo oficialiai paskelbta, kaip privaloma pagal galiojančią tvarką. Asmuo atliko veiksmą, kuris pažeidė naujai nustatytą taisyklę. Esant tokiai situacijai, asmuo, net ir būdamas pakankamai rūpestingas ir apdairus, negalėjo žinoti pakeitimų ir negalėjo numatyti, kad jo veiksmas riboja konkurenciją. Tokiam asmeniui galėtų būti netaikoma civilinė atsakomybė kaip padariusiam atleistiną klaidą. Tačiau toks asmuo turėtų pateikti įrodymus, pagrindžiančius klaidos atleistinumą.

Europos Komisija siūlo valstybėms narėms įtvirtinti tokią priemonę, kad esant SESV 101 ar 102 str. pažeidimams, nukentėjęs asmuo gautų kompensaciją, tačiau atsakovui turėtų būti suteikiama teisė įrodyti, kad jis padarė atleistiną klaidą¹⁹³. Lietuvoje egzistuojanti kaltės prezumpcija tik iš dalies atitinka Europos Komisijos siūlomą priemonę. Lietuvoje atsakovas turi galimybę paneigti savo kaltę ir išvengti atsakomybės net ir nesant atleistinos klaidos¹⁹⁴. Vadinas, dabartinis reglamentavimas gali užkirsti ieškovui galimybę gauti žalos atlyginimą, kai nebus atsakovo kaltės, tačiau jo veiksmai nebus pateisinami atleistina klaida. Tokią situaciją galima išspręsti papildant LR CK straipsniu, numatančiu, kad dėl ES konkurencijos teisės pažeidimų kyla griežtoji deliktinė atsakomybė. Taip būtų įgyvendinamas Europos Komisijos siūlymas.

Atkreiptinas dėmesys, kad Baltojoje knygoje Europos Komisija siūlo atleisti pažeidėją nuo atsakomybės padarius atleistiną klaidą. Kadangi tokia klaida gali būti padaroma tik nesant kaltės, tai vartoti sąvoką „atleisti“ (angl. *relieve*, vok. *entlassen*) šiame kontekste nėra tikslinga¹⁹⁵. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra nurodęs: „Tiek bendruosius, tiek specialiuosius atleidimo nuo civilinės atsakomybės pagrindus galima taikyti tada, kai yra visos civilinės atsakomybės sąlygos“¹⁹⁶. Vadinas, teismas visų pirma turi nustatyti, ar egzistuoja visos civilinei atsakomybei kilti būtinos sąlygos. Nagrinėjant bylą dėl žalos, kilusios pažeidus ES

¹⁹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2010-06-07 nutartis byloje Nr. 3K-7-379/2010; Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2011-03-25 nutartis byloje Nr. 3K-3-130/2011.

¹⁹¹ White Paper on damages actions for breach of the EC antitrust rules // COM(2008) 165, 2.4.2008.

¹⁹² Ibid.

¹⁹³ Ibid.

¹⁹⁴ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

¹⁹⁵ White Paper on damages actions for breach of the EC antitrust rules // COM(2008) 165, 2.4.2008.

¹⁹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2009-11-20 nutartis byloje Nr. 3K-3-522/2009.

konkurencijos teisę, atlyginimo, pagal dabartinį Lietuvos teisinį reglamentavimą, teismas turėtų konstatuoti, kad egzistuoja neteisėti veiksmai (arba neveikimas), žala, priežastinis ryšys tarp jų bei kaltė¹⁹⁷. Tik nustačius visas būtinas sąlygas ir kilus civilinei atsakomybei, teismas galėtų atleisti pažeidėją nuo atsakomybės, jei jis įrodytų, kad egzistuoja bent vienas iš atleidimo pagrindų. Vadinas, nesant kaltės, atleidimas nuo civilinės atsakomybės nėra galimas. Išimtis yra griežtosios atsakomybės atvejai, kurie civilinei atsakomybei dėl ES konkurencijos teisės pažeidimų Lietuvoje nėra taikomi. Vadinas, Europos Komisijos siūlomas atleidimas nuo pareigos atlyginti žalą, kai pažeidėjas padaro atleistiną klaidą, negalimas. Atleidimo terminas suponuoja, kad pažeidėjo kaltė vis dėlto egzistuoja.

Lingvistiniu būdu išanalizavus civilinės atsakomybės kilimo sąlygas, galima teigti, kad ši atsakomybė gali kilti tik tuo atveju, kai yra pažeidėjo kalti neteisėti veiksmai ar neveikimas, kuris sukelia rezultatą – kitam asmeniui žalą¹⁹⁸. Vadinas, nesant kaltės civilinė atsakomybė negali kilti, todėl ir atleidimas nuo jos negalimas. Taigi siūlytina Baltojoje knygoje vietoje atleidimo sąvokos vartoti atsakomybės netaikymo terminą.

Apibendrinus galima teigti, kad LR CK numatyta kaltės prezumpcija palengvina žalą patyrusiems asmenims siekti nuostolių atlyginimo, kadangi jie neprivalo įrodinėti vienos iš civilinės atsakomybės sąlygų – pažeidėjo kaltės. Kaltę galima laikyti ne tik civilinės atsakomybės kilimo sąlyga, bet ir atsakovo gynybos priemone, kadangi įrodžius egzistuojant pateisinamą klaidą ar nesant kaltės, atsakovui nekils pareiga atlyginti žalą. Tačiau dabartinis reglamentavimas neužtikrina Europos Komisijos siūlymo, kad kiekvienas asmuo turi gauti žalos atlyginimą net ir nesant pažeidėjo kaltės, įgyvendinimo. Tai galima pasiekti tik teisės aktuose įtvirtinus griežtąją deliktinę atsakomybę už ES konkurencijos teisės pažeidimus.

2.3. Priežastinis ryšys

Žalą patyrusiam asmeniui gali būti atlyginami tik tokie nuostoliai, kurie, atsižvelgiant į jų prigimtį, gali būti laikomi pažeidėjo veiksmų rezultatu¹⁹⁹. Priklausomai nuo to, ar pažeidimo neigiamos pasekmės atsirado betarpiškai, ar tik sudarė sąlygas pasekmėms kilti, skiriamas tiesioginis ir netiesioginis priežastinis ryšys²⁰⁰. LAT yra nurodęs: „Netiesioginis priežastinis ryšys egzistuoja tada, kai žala kyla ne tiesiogiai dėl neteisėtų veiksmų, bet kai tokie veiksmai yra

---

¹⁹⁷ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

¹⁹⁸ Ten pat.

¹⁹⁹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

²⁰⁰ Norkūnas A., Selelionytė- Drukteinienė S. Civilinės atsakomybės praktikumas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009. P. 68-69.

pakankamai susiję su kilusia žala.²⁰¹ Priežastinis ryšys, esant ES konkurencijos teisės pažeidimui, gali būti nustatytas tarp neteisėto veikimo ar neveikimo ir įvairių neigiamų pasekmių, pavyzdžiui, padidėjusių kainų, konkurentų išstūmimo iš rinkos, dėl ko sumažėja pasiūla.

Esant veikai, laikytinai ES konkurencijos teisės pažeidimu, ir dėl to kilusiai žalai, būtina nustatyti, ar tarp jų esantis priežastinis ryšys yra teisiškai reikšmingas. Priežastinis ryšys, kuris nėra teisiškai reikšmingas, vadinamas atsitiktiniu. Kalbant apie žalos atlyginimą, svarbus yra tik teisiškai reikšmingu laikomas konkretus priežastinis ryšys²⁰². Taigi teismas, sprenddamas ginčą dėl atlygintinos žalos, kilusios pažeidus ES konkurencijos teisę, turi nustatyti, ar antimonopolinių taisyklių pažeidimas nulėmė arba turėjo pakankamos įtakos žalos atsiradimui²⁰³.

Panagrinėkime LR Konkurencijos tarybos priimtą nutarimą dėl klaidinančios reklamos, kuris atskleis teisiškai reikšmingo (konkretaus) priežastinio ryšio esmę esant konkurencijos teisės pažeidimui. LR Konkurencijos taryba atliko tyrimą dėl „Top shop“ reklamos atitikimo Reklamos įstatymo reikalavimams. „Top shop“ viename leidinyje patalpino reklamą, kuri skelbė, kad „Penkių žvaigždučių“ klubo nariai, įsigyjantys prekių už 100 litų ir daugiau, gaus dovanų keraminę blynų keptuvę. Minėto klubo narys, norėdamas gauti dovaną, įsigijo iš „Top shop“ prekę, tačiau keptuvės negavo. Pirkėjui buvo paaiškinta, kad dovana jam nepriklauso, nes ją jis gavo anksčiau su kitu pirkiniumi. Kadangi reklamoje nebuvo nurodyta, kad dovana asmeniui duodama tik vieną kartą, LR Konkurencijos taryba konstatavo konkurencijos teisės pažeidimą²⁰⁴. Šioje situacijoje egzistuoja teisiškai reikšmingas priežastinis ryšys tarp klaidinančios reklamos ir pirkėjo patirtos žalos, kadangi asmuo įsigijo prekę vien dėl to, kad gautų reklamoje pažadėtą dovaną. Jei pirkėjas būtų įsigijęs prekę nežinodamas apie žadamą dovaną, tai reikštų, kad reklama neįtakoją jo apsisprendimo ir nebuvo teisiškai reikšmingo priežastinio ryšio.

LR Konkurencijos taryba taip pat konstatavo konkurencijos teisės pažeidimą, atlikusi tyrimą dėl UAB „Ermitažas“ reklamos. Joje buvo teigiama, kad tik dvi dienas visoms šioje parduotuvėje esančioms prekėms bus taikoma 25 % nuolaida. Pirkėja, nusprendusi pasinaudoti siūloma nuolaida, vieną iš nurodytų dienų nuvyko į UAB „Ermitažas“. Ji įsigijo putpalsčio plokščių už 11,07 lito, kurių pradinė kaina buvo 11,79 lito. Pirkėjai vietoje siūlomos 25 %, buvo pritaikyta tik 6 % nuolaida. Tyrimo metu buvo nustatyta, kad buvo papildomų sąlygų ir

²⁰¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002-04-17 nutartis byloje Nr. 3K-3-614/2002; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007-05-08 nutartis byloje Nr. 3K-3-197/2007.

²⁰² Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kt. Civilinė teisė: prievolių teisė: vadovėlis. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004. P. 259 – 260.

²⁰³ Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2010-05-17 nutartis byloje Nr. 3K-3-207/2010.

²⁰⁴ LR Konkurencijos tarybos 2012-07-03 nutarimas Nr. 2S-11 // http://kt.gov.lt/index.php?show=nut_view&nut_id=1386; prisijungimo laikas: 2012-08-30.

nurodytomis dienomis ne visoms prekėms buvo taikoma 25 % nuolaida²⁰⁵. Šiuo atveju taip pat egzistuoja teisiškai reikšmingas priežastinis ryšys, nes pirkėja įsigijo prekių dėl to, kad norėjo pasinaudoti siūloma nuolaida. Tačiau jei ji būtų pirkusi prekes neatsižvelgdama į nuolaidą ir klaidinančią reklamą, tai priežastinis ryšys būtų laikomas atsitiktiniu teisiškai nereikšmingu. Vadinasi, nors buvo pažeista ES konkurencijos teisės norma ir asmuo dėl to patyrė žalą, tačiau jei nėra teisiškai reikšmingo priežastinio ryšio, tai pažeidėjui nekyla pareiga atlyginti ieškovo patirtus nuostolius.

Ar egzistuoja priežastinis ryšys tarp nesąžiningos konkurencijos ir ieškovo patirtų nuostolių, yra fakto klausimas, kuris turi būti įrodytas ir konstatuotas kiekvienoje byloje dėl žalos, kilusios pažeidus ES konkurencijos teisę, atlyginimo²⁰⁶. Siekiant žalos atlyginimo, vien ES konkurencijos teisės pažeidimo konstatavimo nepakanka. Kai yra konstatuotas antimonopolinių taisyklių pažeidimas, pavyzdžiui, dėl to yra priimtas LR Konkurencijos tarybos nutarimas, tai yra tik *prima facie* įrodymas pareiškiant ieškinį dėl žalos, atsiradusios pažeidus ES konkurencijos teisę, atlyginimo. Tačiau ir esant kompetentingos institucijos konstatavimui, kad yra pažeista ES konkurencijos teisė, tai savaime dar nelemia civilinės atsakomybės kilimo, t. y. pareigos atlyginti ieškovui žalą atsiradimo. Taip yra dėl to, kad reikia nustatyti, ar yra visos civilinei atsakomybei atsirasti būtinos sąlygos. Toks ES konkurencijos teisės pažeidimo konstatavimas, kaip, pavyzdžiui, LR Konkurencijos tarybos nutarimo priėmimas, pats savaime nelemia civilinės atsakomybės ir nesukelia pažeidėjui pareigos atlyginti žalą, nes tokio nutarimo paskirtis – išnagrinėti konkurencijos teisės pažeidimo atvejį ir, jam esant, paskirti baudą. LR Konkurencijos taryba, priimdama nutarimus, nenagrinėja visų civilinei atsakomybei kilti būtinų sąlygų. Tai turi padaryti teismas, nagrinėdamas bylą dėl kilusios žalos atlyginimo²⁰⁷. Vadinasi, tik teismas, kuris nagrinėja žalą, atsiradusią pažeidus ES konkurencijos teisę, atlyginimo bylą, gali konstatuoti, ar egzistuoja priežastinis ryšys tarp antimonopolinių taisyklių pažeidimo ir ieškovui kilusios žalos. Teismui nenustačius priežastinio ryšio, net ir esant kompetentingos institucijos konstatuotam ES konkurencijos teisės pažeidimui, žala ieškovui atlyginta nebus, nes atsakovui nekils civilinė atsakomybė.

Priežastinis ryšys yra tam tikra sąsaja tarp antimonopolinių taisyklių pažeidimo ir kilusios žalos. Jis parodo, kad žala yra pažeidimo pasekmė. Tokia pasekmė su pažeidimu gali būti susijusi ne tik artimu ryšiu, betarpiškai, bet gali būti ir tolimesnis ryšys, kai antimonopolinių

---

²⁰⁵ LR Konkurencijos tarybos 2012-02-02 nutarimas Nr. 2S-2 // http://kt.gov.lt/index.php?show=nut_view&nut_id=1348; prisijungimo laikas: 2012-07-18.

²⁰⁶ Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2010-05-17 nutartis byloje Nr. 3K-3-207/2010.

²⁰⁷ Ten pat.

taisyklių pažeidimas netiesiogiai daro įtaką žalos kilimui²⁰⁸. LR CK 6.247 str. įtvirtina lankstaus priežastinio ryšio doktriną²⁰⁹.

Vadovaujantis Lietuvoje pasirinkta doktrina nereikalaujama, kad pažeidėjo elgesys būtų vienintelė žalos priežastis²¹⁰. LAT yra pasakęs: „Priežastinis ryšys egzistuoja ir tada, kai atsakovo neteisėti veiksmai nesukelia žalos, bet padidina jos atsiradimo riziką ar turi netiesioginės įtakos jos kilimui.“²¹¹ Tokios doktrinos pasirinkimas gerina asmenų, siekiančių žalos, atsiradusios pažeidus ES konkurencijos teisę, atlyginimo, padėtį. Priežastinio ryšio įrodinėjimas ieškovams tampa lengvesnis, kadangi tiesioginio priežastinio ryšio įrodymas gali būti sudėtingas. Be to, tokiose bylose jis dažnai gali ir neegzistuoti, kadangi nesąžininga konkurencija gali sukurti tik nepalankias sąlygas, kurios gali lemti žalos atsiradimą. Pasirinkus lankstaus priežastinio ryšio doktriną, ieškovui pakaks įrodyti egzistuojant netiesioginį priežastinį ryšį.

2.4. Žala ir nuostoliai

Gairių projekte „Žalos ieškiniuose dėl žalos atlyginimo, susijusiuose su Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 101 arba 102 straipsnių pažeidimais, dydžio nustatymas“ numatyta: „Būtina užtikrinti galimybę kiekvienam asmeniui pareikšti ieškinį dėl žalos, kilusios pažeidus ES konkurencijos teisę, atlyginimo, siekiant ES antimonopolinių taisyklių, numatytų SESV 101 ir 102 str., visiško veiksmingumo“²¹². Ar žalos atlyginimas iš tikrųjų skatina minėtų straipsnių veiksmingumą?

LR CK 6.249 str. 1 d. pateikia ketvirtosios civilinės atsakomybės sąlygos apibrėžimą: „Žala yra asmens turto netekimas arba sužalojimas, turėtos išlaidos (tiesioginiai nuostoliai), taip pat negautos pajamos, kurias asmuo būtų gavęs, jeigu nebūtų buvę neteisėtų veiksmų. Piniginė žalos išraiška yra nuostoliai“²¹³. ESTT yra pažymėjęs: „Turi būti atlyginama ne tik faktiškai patirta žala, tačiau ir prarastos pajamos bei palūkanos“²¹⁴, kurios pagal nacionalines taisykles yra

²⁰⁸ Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2002-04-17 nutartis byloje Nr. 3K-3-614/2002.

²⁰⁹ Bakanas A., Bartkus G., Dominas G. ir kt. Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I). 1 leidimas. // Vilnius: Justitia, 2003. P. 337-338.

²¹⁰ Ten pat.

²¹¹ Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2002-04-17 nutartis byloje Nr. 3K-3-614/2002.

²¹² Europos Komisijos Gairių projektas „Žalos ieškiniuose dėl žalos atlyginimo, susijusiuose su Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 101 arba 102 straipsnių pažeidimais, dydžio nustatymas“, 2008 // Europos Sąjungos tinklapis <http://europa.eu/geninfo/query/resultaction.jsp?page=1>; prisijungimo laikas: 2011-12-10.

²¹³ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

²¹⁴ 2006-07-13 sprendimo sujungtose bylose C-295/04-C-298/04, Vincenzo Manfredi prieš Lloyd Adriatico Assicurazioni SpA, Antonio Cannito prieš Fondiaria Sai SpA ir Nicolò Tricarico ir Pasqualina Murgolo prieš Assitalia SpA 95 p. // [2006] ECR I-6619.

sudedamoji žalos atlyginimo dalis²¹⁵. ESTT taip pat yra pasakęs: „Atlyginant žalą turi būti atsižvelgta į prarastas pajamas. Nesant galimybės pareikšti ieškinį dėl prarastų pajamų, būtų neįmanoma visiškai atlyginti žalos²¹⁶. Tačiau pažymėtina, kad negali būti atlyginamos hipotetinės negautos pajamos, grindžiamos prielaidomis. Atlygintinos tik tokios negautos pajamos, kurios yra realios, kurios buvo neišvengiamos²¹⁷. LAT yra pasakęs: „Negautų pajamų realumą parodo požymis, kad ieškovas planavo gauti pajamas bei jų tikėjosi.“²¹⁸ Pažymėtina ir tai, kad nuostoliai, kurių atlyginimo siekiama, turi būti aiškūs, apibrėžti, konkretūs, darantys įtaką ieškovo teisėms ar interesams, įrodyti bei įvertinti pinigais²¹⁹. Kaip matyti iš LR CK pateiktos sąvokos, Lietuvoje galima prisiteisti tiek tiesioginius, tiek netiesioginius nuostolius. Palūkanų priteisimas Lietuvoje taip pat yra galimas²²⁰. Vadinasi, tiek nacionaliniai teisės aktai, tiek teismų praktika asmeniui, patyrusiam žalą dėl konkurenciją pažeidžiančių veiksmų, suteikia galimybę reikalauti atlyginimo visų įmanomų turtinių nuostolių formų.

Kalbant apie žalą pažeidėjo klientams, tai yra vartotojams, atkreiptinas dėmesys, kad esant ES konkurencijos teisės pažeidimui, šiai subjektų grupei neigiami padariniai kyla beveik visada. Taip yra todėl, kad efektyvi konkurencija, kurios yra siekiama įgyvendinant tiek konkurencijos teisę, tiek politiką, yra vienas iš pagrindinių vartotojų naudos elementų²²¹. ESTT yra nurodęs: "EB sutarties 82 straipsnis (dabar – SESV 102 str.) nereikalauja, kad būtų parodyta, jog nagrinėjamas elgesys turėjo koki nors realų ar tiesioginį poveikį vartotojams. Konkurencijos teisė koncentruojasi ties rinkos struktūrų apsauga nuo dirbtinių iškreipimų, kadangi toks elgesys geriausiai atitinka vartotojų interesus vidutiniu ir ilguoju laikotarpiu.“²²². ESTT taip pat yra pasakęs: „EB 82 str. (dabar – SESV 102 str.) pažeidimas gali ne tik tiesiogiai paveikti vartotojų interesus, bet ir netiesiogiai, pažeidžiant veiksmingos konkurencijos struktūrą“²²³. Taigi esant ES konkurencijos teisės pažeidimui, vartotojai dažniausiai tiesiogiai ar netiesiogiai nukenčia. Todėl jie visada turi turėti galimybę pareikšti ieškinį dėl žalos atlyginimo, jei tarp neteisėtų veiksmų ar neveikimo ir jų patirtos žalos egzistuoja teisiškai reikšmingas priežastinis ryšys.

²¹⁵ 1993-08-02 sprendimo byloje C-271/91, M. Helen Marshall prieš Southampton and South-West Hampshire Area Health Authority 31 p. // [1993] ECR I-4367.

²¹⁶ 1996-03-05 sprendimo byloje Nr. C-46/93, Brasserie du Pêcheur SA prieš Bundesrepublik Deutschland ir The Queen prieš Secretary of State for Transport, ex parte: Factortame Ltd ir kt. 87 p. // [1996] ECR I- 1029.

²¹⁷ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011-06-06 nutartis byloje Nr. A756-34/2011.

²¹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003-12-08 nutartis byloje Nr. 3K-3-1177/2003.

²¹⁹ Civilka M. Konkurencijos teisės normų privatus įgyvendinimas 1 // Juristas. 2005 Nr. 7-8 (22-23). P. 3-11.

²²⁰ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

²²¹ Jenkins, "Protecting Consumers: Does Competition Policy Help?" [2005] Comp. Law 283 at 283.

²²² 2003-12-17 PIT sprendimo byloje T-219/99, British Airways plc prieš Europos Bendrijų Komisiją 306, 311 p. // [2003] ECR II- 5917.

²²³ 2007-09-17 sprendimo byloje Nr. T-201/04, Microsoft Corp. prieš Europos Bendrijų Komisiją 664 p. // [2007] ECR II-03601.

Kai vartotojai nukenčia dėl to, kad pažeidžiama efektyvi konkurencija, jiems tiesioginiai nuostoliai gali neatsirasti. Žala jiems gali pasireikšti, pavyzdžiui, tuo, kad sumažėja tam tikrų prekių pasiūla ir pasirinkimas. Tokiu atveju vartotojo patirtos žalos gali būti neįmanoma išreikšti pinigais, o išreiškus – nuostoliai būtų per daug nutolę nuo pažeidimo. Vadinasi, nebūtų teisiškai reikšmingo priežastinio ryšio. Taigi esant ES konkurencijos teisės pažeidimams, vartotojai nors ir nukenčia, tačiau ne visada gali gauti žalos atlyginimą. Dėl to yra būtina atitinkamų kompetentingų nacionalinių institucijų, tiriančių pažeidimus ir skiriančių baudas, veiksminga veikla. Ji ne tik užkardo pažeidimus, bet ir yra prevencijos priemonė, ko pasėkoje teigiamas poveikis paliečia ir vartotojus.

Žalos dydžio nustatymo nei ES teisės aktai, nei Lietuvos nacionaliniai teisės aktai nenumato. Šią spragą užpildė teismų praktika. ESTT suformavo taisyklę, leidžiančią valstybėms narėms pačioms nustatyti kriterijus atlygintinos žalos, kilusios dėl antimonopolinių taisyklių pažeidimo, dydžiui apskaičiuoti. Tačiau ESTT nurodė, kad ją apskaičiuojant, turi būti paisoma ekvivalentiškumo bei veiksmingumo principų. Ekvivalentiškumo principas suponuoja tai, jog pareiškiant ieškinį dėl žalos, galima prašyti tokios kompensacijos, kurios būtų galima prašyti pareiškiant ir panašų nacionalinį ieškinį²²⁴. Kadangi Lietuvoje galima prašyti priteisti tiek tiesioginius, tiek ir netiesioginius nuostolius bei palūkanas, tai ekvivalentiškumo principas nėra pažeidžiamas.

LAT yra pažymėjęs: „Žala, padaryta antikonkurenciniais veiksmais, turi būti apskaičiuojama ir įrodoma remiantis bendraisiais žalos atlyginimo principais, įtvirtintais LR CK“²²⁵. Konstitucinis Teismas yra nurodęs: „Teismas, nustatydamas žalos dydį, turi vadovautis teisingumo, protingumo, sąžiningumo principais bei atsižvelgti į faktines bylos aplinkybes“²²⁶. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo praktikoje suformulavo taisykles, pagal kurias apskaičiuojamas žalos, kilusios dėl antikonkurencinių veiksmų, dydis. Jis taip pat pažymėjo: „Nesant šių taisyklių Konkurencijos įstatyme, dėl konkurenciją pažeidžiančių veiksmų kilusi žala apskaičiuojama bei įrodoma remiantis LR CK numatytais bendrais žalos atlyginimo principais.“ Teismas nurodė 3 kriterijus, kuriais vadovaujantis, turėtų būti nustatomas žalos dydis. Pirmas kriterijus – pažeidėjo gautos pajamos. Teismas pabrėžė, kad: „Jei tarp antikonkurencinių veiksmų ir gautų pajamų egzistuoja priežastinis ryšys, tai pažeidėjo gautas pelnas gali būti laikomas žalą patyrusio asmens nuostoliais. Tai grindžiama principu, kad niekas

²²⁴ 2006-07-13 sprendimo sujungtose bylose C-295/04-C-298/04, Vincenzo Manfredi prieš Lloyd Adriatico Assicurazioni SpA, Antonio Cannito prieš Fondiaria Sai SpA ir Nicolò Tricarico ir Pasqualina Murgolo prieš Assitalia SpA 98- 100 p. // [2006] ECR I-6619.

²²⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007-05-08 nutartis byloje Nr. 3K-3-197/2007.

²²⁶ 2009-03-27 LR Konstitucinio teismo nutarimas Byloje Nr. 33/2006 // Valstybės žinios, 2009. Nr. 36-1390 ; 2011-01-06 LR Konstitucinio teismo nutarimas Byloje Nr. 13/2008 // Valstybės žinios, 2011. Nr. 3-93.

iš neteisėtų veiksmų negali gauti naudos²²⁷. Antras LAT suformuotas kriterijus – negautos pajamos. Jų nukentėjusysis gali negauti dėl to, kad esant antikonkurenciniams veiksams, gali nukentėti jo reputacija. Negautas pajamas gali nulemti ir sumažėjusi užimama rinkos dalis²²⁸. Šis kriterijus gali būti taikomas, kai norima apskaičiuoti pažeidėjo konkurentų, tai yra, kitų verslo subjektų, patirtą žalą. Jis netinka prekių ar paslaugų vartotojų patirtos žalos dydžiui nustatyti. Trečiasis apskaičiavimo kriterijus yra taikomas, kai nesąžininga konkurencija pasireiškia pramoninės nuosavybės srityje. Teismas nurodė tai, kad: „Kai pažeidėjas neteisėtai naudoja prekės ar paslaugos ženklą, firmos vardą ar kitoki žymenį, žalos dydį galima apskaičiuoti pagal licencijos mokesčio taisyklę. Tokiu atveju žalos dydis yra lygus sumai, kuri prekės, paslaugos ženklo, firmos vardo ar kitokio žymens savininkui turėtų būti sumokėta už jo naudojimąsi²²⁹. Pastarasis kriterijus yra suformuotas, vadovaujantis tarptautine praktika²³⁰.

Teismas atkreipė dėmesį į dar vieną išlaidų rūšį – įprastines išlaidas: „Tai išlaidos, kurias subjektas turėtų bet koki atveju, neatsižvelgiant į konkurencijos pažeidimus, pavyzdžiui, produkcijos reklamavimas²³¹. Vadinasi, tokios išlaidos negali būti laikomos žala, kilusia dėl konkurencijos teisės pažeidimo, kadangi jos egzistuotų net ir nesant konkurencijos pažeidimo.

Nors valstybėms narėms ESTT suteikė teisę pačioms nustatyti žalos, atsiradusios pažeidus ES konkurencijos teisę, dydį, tačiau dar 2005 metais Žaliojoje knygoje „Ieškiniai dėl žalos, patirtos pažeidus EB antimonopolines taisykles“ Europos Komisija iškėlė klausimą, ar nėra būtinos gairės dėl žalos dydžio nustatymo?²³² Jau 2008 metais Baltojoje knygoje Komisija paskelbė apie neprivalomų gairių parengimą²³³. Šiuo metu yra parengtas Gairių projektas „Žalos ieškiniuose dėl žalos atlyginimo, susijusiuose su Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 101 arba 102 straipsnių pažeidimais, dydžio nustatymas“. Gairių projekte aprašoma žala, sukeliama skirtingų kategorijų subjektams, ir pateikiami pagrindiniai metodai bei priemonės, skirti žalos dydžiui apskaičiuoti²³⁴. Šie metodai leidžia nustatyti tik tokį atlygintinos žalos dydį, kurį faktiškai patyrė ieškovas, pavyzdžiui, žalos klientams dydžio nustatymas esant agresyviai kainodarai. Tai situacija, kai dominuojanti įmonė, piktnaudžiaudama savo padėtimi, nustato žemas kainas. Tokios įmonės konkurentai, kurie užima mažesnę rinkos dalį, yra nepajėgūs pasiūlyti tokių kainų, todėl jų rinkos dalis dar labiau sumažėja arba jie apskritai turi ją palikti. Taip nutikus, dominuojanti įmonė, esant mažesniai konkurencingumui, pakelia prieš tai

²²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005-01-24 nutartis byloje Nr. 3K-3-66/2005.

²²⁸ Ten pat.

²²⁹ Ten pat.

²³⁰ Frederick W. Mostert. Famous and Well-Known Marks. London: Butterworths, 1997. P. 71-75

²³¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005-01-24 nutartis byloje Nr. 3K-3-66/2005.

²³² Green Paper „Damages actions for breach of the EC antitrust rules“ // COM (2005) 672, 19.12.2005.

²³³ White Paper on damages actions for breach of the EC antitrust rules // COM(2008) 165, 2.4.2008.

²³⁴ Europos Komisijos Gairių projektas „Žalos ieškiniuose dėl žalos atlyginimo, susijusiuose su Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 101 arba 102 straipsnių pažeidimais, dydžio nustatymas“, 2008 // Europos Sąjungos tinklapis <http://europa.eu/geninfo/query/resultaction.jsp?page=1>; prisijungimo laikas: 2011-12-10.

sumažintas kainas. Gairių projekte yra pateikiamas pavyzdys su skrydžių kompanijomis, kai viena, dominuojanti rinkoje, kompanija parduodanti bilietus už 1000 eurų, sumažina kainą iki 500 eurų. Mažesnė kompanija, parduodanti bilietus už 800 eurų, mažinti kainų negali, dėl ko yra priversta palikti rinką, nes klientai renkasi bilietus už 500 eurų. Išstūmus konkurentą iš rinkos, pirmoji įmonė pakelia kainas iki 1100 eurų²³⁵. Vadinasi, pirmosios įmonės klientai dėl to patiria 100 eurų, o išstumtosios iš rinkos įmonės buvę klientai – 300 eurų nuostolius. Taigi tokie klientai galėtų pareikšti ieškinius tik dėl 100 arba 300 eurų, priklausomai nuo to, kurią skrydžių bendrovę rinkosi iki pažeidimo, žalos atlyginimo. Tokiu atveju, pažeidėja nepatiria jokių nuostolių, kadangi klientams, pareiškusiems ieškinius, atlygintų tik padidintą bilieto kainos dydį. Atsižvelgiant į tai, kad tokia įmonė nebeturi konkurentų rinkoje ir dėl to padidėja klientų skaičius, tikėtina, kad ji patirs tik pelną. Be to, reikia atkreipti dėmesį į tai, kad ne kiekvienas klientas reikš ieškinį dėl žalos atlyginimo. Tai taip pat padidins pažeidėjos pelną.

Gairių projekte yra numatyti metodai, skirti apskaičiuoti pažeidėjo esamų ir būsimų konkurentų patirtai žalai. Esamiems klientams kilusios žalos dydis dėl antimonopolinių taisyklių pažeidimo gali būti apskaičiuojamas naudojant pažeidimo nebuvimo scenarijų: „Palyginamas nukentėjusio konkurento gautas pelnas pažeidimo laikotarpiu su pelnu, kurį jis gavo iki pažeidimo. Tai yra, lyginami laikotarpio iki pažeidimo ir pažeidimo laikotarpio duomenys“²³⁶. Šių sumų skirtumas ir bus konkurento patirta žala²³⁷. Pavyzdžiui, įmonė A per metus gaudavo 100 000 litų pelną. Įmonei B, vykdant grobuonišką kainodarą ir dėl to nepagrįstai sumažinus kainas, įmonės A pelnas tesiekė 80 000 litų per metus. Pritaikius gairėse siūlomą metodą, įmonės A patirti nuostoliai būtų 20 000 litų per metus.

Kaip matyti iš aptartų žalos dydžio nustatymo metodų bei pateiktų pavyzdžių, paprastai pažeidėjas patyrusiems žalą vartotojams ir konkurentams turi atlyginti sumą, neviršijančią pelno, kurį pažeidėjas gavo nesažiningai, tai yra pažeisdamas ES konkurencijos teisę. Taip bus visada, kai bus taikomas pažeidėjo pelno metodas. Vadinasi, pažeidėjas, atlygindamas žalą, kilusią pažeidus ES konkurencijos teisę, dažniausiai nepatirs jokių nuostolių. Taip yra ir dėl to, kad tiek įstatymai, numatantys atlygintinos žalos dydžio nustatymą, tiek šiuo klausimu suformuota teismų praktika nepripažįsta baudinio žalos atlyginimo.

---

²³⁵ Ten pat.

²³⁶ Europos Komisijos Gairių projektas „Žalos ieškiniuose dėl žalos atlyginimo, susijusiuose su Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 101 arba 102 straipsnių pažeidimais, dydžio nustatymas“, 2008 // Europos Sąjungos tinklapis <http://europa.eu/geninfo/query/resultaction.jsp?page=1>; prisijungimo laikas: 2011-12-10; 2000-02-03 Corte d'Appello di Milano (Milano apeliacinio teismo) sprendimą byloje Inaz Paghe prieš Associazione Nazionale Consulenti del Lavoro, Nr. I, 308.

²³⁷ Europos Komisijos Gairių projektas „Žalos ieškiniuose dėl žalos atlyginimo, susijusiuose su Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 101 arba 102 straipsnių pažeidimais, dydžio nustatymas“, 2008 // Europos Sąjungos tinklapis <http://europa.eu/geninfo/query/resultaction.jsp?page=1>; prisijungimo laikas: 2011-12-10.

Šio skyriaus pradžioje buvo iškeltas klausimas, ar žalos atlyginimas dėl antimonopolinių taisyklių pažeidimo padeda pasiekti SESV 101 ir 102 str. visišką veiksmingumą. Iš to, kas išanalizuota, matyti, kad teismų praktikoje suformuoti ar gairėse siūlomi atlygintinos žalos dydžio nustatymo metodai neskatina pažeidėjų laikytis konkurencijos teisės normų. Taip yra todėl, kad pažeidėjo patirta nauda dažnai viršija atlygintinos žalos dydį. Be to, yra manoma, kad žalos atlyginimas, kuris analizuojamame kontekste turi užtikrinti ir prevencinę funkciją, to neatlieka, kadangi žalą gali atlyginti ir draudikas²³⁸. Todėl SESV 101 ir 102 str. visišką veiksmingumą turi garantuoti kitos priemonės. Viešas konkurencijos teisės įgyvendinimas ir žalos atlyginimas veikdami kartu turėtų skatinti SESV 101 ir 102 str. laikymąsi. Tik šių dviejų priemonių tinkamas derinimas gali padėti siekti SESV 101 ir 102 str. veiksmingumo. Viešo ir privataus konkurencijos teisės tinkamas įgyvendinimas vienas kitą papildo ir sudaro vieningą ir efektyvų konkurencijos teisės normų įgyvendinimą²³⁹.

Pažymėtina, kad ieškovas žalos, kilusios dėl pažeistos konkurencijos, atlyginimo bylose turi įrodyti ne tik patirtus nuostolius, bet ir neteisėtus veiksmus bei priežastinį ryšį. Nacionalinis reglamentavimas palengvina ieškovo įrodinėjimo našta tik dėl vienos sąlygos – kaltės²⁴⁰. Nors tokia įrodinėjimo našta nepažeidžia nei ekvivalentiškumo, nei veiksmingumo principų, tačiau siūlytina pasinaudoti Baltojoje knygoje numatyta priemone – nacionalinių konkurencijos institucijų priimtiems sprendimams suteikti atitinkamą įrodomąją galią. Kaip jau buvo aptarta 1.1.1. skyriuje „Netiesioginiai pirkėjai“, tai palengvintų ieškovams įrodinėjimo našta ir žalos atlyginimo siekimą. Tokiu būdu būtų didinamas ir SESV 101 ir 102 str. efektyvumas.

---

²³⁸ Civilka M. Konkurencijos teisės normų privatus įgyvendinimas 1 // Juristas. 2005 Nr. 7-8 (22-23). P. 3-11.

²³⁹ Ten pat.

²⁴⁰ Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2009-05-25 nutartis byloje Nr. 3K-3-177/2009.

IŠVADOS

1. Ne kiekvienas asmuo, patyręs žalą dėl ES konkurencijos teisės pažeidimo, turi realią galimybę gauti jos atlyginimą. Žalą patyrę asmenys susiduria su ne viena kliūtimi, tokia kaip įrodymų stoka, ilgas ir brangus bylinėjimosi procesas. Pasiiekti realų žalos atlyginimą kliūdo ir asmenų priskyrimas tam tikroms kategorijoms – netiesioginiams pirkėjams bei potencialiems konkurentams, kadangi jie papildomai turi įrodyti aplinkybes, susijusias su jų statusu, ko nereikia daryti tiesioginiams pirkėjams bei faktiniams konkurentams. Viena iš priemonių, kuri sumažintų minėtas kliūtis, yra aktyvus teismo vaidmuo nagrinėjant žalos, kilusias dėl ES konkurencijos teisės pažeidimo, atlyginimo bylas. Teismo aktyvus vaidmuo turėtų pasireikšti per įrodinėjimo naštos paskirstymą ir įrodymų gavimą ar išreikalavimą, kai kiekvienu konkrečiu atveju, atsižvelgiant į bylos aplinkybes, tai objektyviai būtų būtina.

2. Pareiga atlyginti žalą dėl ES konkurencijos teisės pažeidimo gali kilti tik fiziniams ir juridiniams asmenims, kurie priskiriami ūkio subjektams, užsiimantiems ekonomine veikla bei pasižymintiems atitinkamu savarankiškumo laipsniu, bei asociacijoms. Atsakovais negali būti ūkio subjektai, užsiimantys veikla, susijusia su išimtinai socialinėmis paslaugomis arba esminėmis valstybės funkcijomis. Vadinasi, prieš pareiškiant ieškinį dėl žalos atlyginimo, tikslinga nustatyti, ar ūkio subjektas bus tinkamu atsakovu. Įvertinus ūkio subjekto statusą ir tikėtinas pasekmes, ieškovas gali išvengti papildomų laiko ir finansinių sąnaudų, kurios atsirastų pareiškus ieškinį asmeniui, kuris neprivalės atlyginti žalos.

3. LR CPK įtvirtinti procesinio bendrininkavimo ir bylų bei reikalavimų sujungimo institutai nėra efektyvios priemonės kolektyviai ginant pažeistas teises analizuotos temos kontekste. Grupės ieškinys yra tinkama priemonė kolektyviniam pažeistų teisių gynimui. Atsižvelgiant į tai, kad įdiegus tradicinį grupės ieškinio modelį, nebūtų užtikrintas kiekvieno ieškovo individualumas procese, siūlytina sukurti modifikuotą grupės ieškinio modelį.

4. Civilinė teisė ir konkurencijos teisė turi būti suprantamos kaip savarankiškos teisės šakos, net ir tuo atveju, kai yra taikoma civilinė atsakomybė už ES konkurencijos teisės pažeidimus. Tačiau šių teisės šakų sąveika yra svarbi, kadangi LR CK normos užtikrina privatų konkurencijos teisės įgyvendinimą. Taigi tinkamam ir efektyviam konkurencijos teisės įgyvendinimui užtikrinti yra svarbus tinkamas civilinės teisės įgyvendinimas.

5. Pareiga atlyginti žalą nekyla, kai SESV 101 ar 102 str. pažeidžiami tikslu iškraipyti konkurenciją. Tai nustačius, kitos žalos atlyginimo sąlygos neturėtų būti nustatinėjamos, kadangi ieškinys dėl žalos atlyginimo gali būti tenkinamas tik konkurencijos rinkai patyrus poveikį.

6. Nors žalos, kilusios dėl ES konkurencijos teisės pažeidimo, atlyginimas yra deliktinė atsakomybė, nei vienas iš LR CK pateiktų griežtosios deliktinės atsakomybės atvejų negali būti

pritaikytas žalos pažeidus ES konkurencijos teisę atlyginimo bylose. Atsakovo kaltės reikalavimas užkerta žala patyrusiam asmeniui galimybę gauti nuostolių atlyginimą, kai ES konkurencijos teisė pažeidžiama be kaltės. Atsižvelgiant į tai, kad ESTT ir Europos Komisija palaiko poziciją, jog žala turi būti atlyginama ir nesant pažeidėjo kaltės, dabartinis reglamentavimas turėtų būti keičiamas, kaip ribojantis galimybę gauti nuostolių kompensavimą.

7. Esant ES konkurencijos teisės pažeidimui, vartotojams neigiami padariniai atsiranda beveik visada, nes yra pažeidžiama efektyvi konkurencija. Kadangi minėtiems subjektams žala, pasireiškus vieni tik konkurencijos efektyvumo sumažėjimu, neatlygintina dėl per daug nutolusio priežastinio ryšio, svarbus vaidmuo tenka institucijoms, tiriančioms pažeidimus ir taikančioms sankcijas. Svarba pasireiškia tuo, kad pažeidimo užkardymas ar sankcijos skyrimas yra ir prevencijos priemonė kitiems pažeidimams, dėl ko saugoma efektyvi konkurencija ir vartotojų teisėti interesai.

8. Pagal teisės aktuose numatytus principus ir teismų praktikoje suformuotus metodus apskaičiuojamas žalos dydis atlieka tik kompensacinę funkciją. Atlygintinos žalos dydis neužtikrina atgrasymo nuo pažeidimų, tai yra, neskatina pažeidėjų laikytis konkurencijos teisės normų, kadangi jų patirta nauda dažniausiai viršija nuostolius, kurie atsiranda atlyginus žala ieškovui. Todėl ES konkurencijos teisės normų veiksmingumą gali garantuoti tik viešo ir privataus konkurencijos teisės įgyvendinimo tinkamas derinimas.

9. LR Konkurencijos tarybos nutarimai, kuriais yra konstatuojami ES konkurencijos teisės pažeidimai, vadovaujantis LR CPK 197 str., turi didesnę įrodomąją galią. Pažymėtina, kad jie teismo nesaisto ir gali būti nuginčijami kitais įrodymais. Atsižvelgiant į Europos Komisijos siūlomą tokių sprendimų saistomąją galią ir siekiant didinti žalos, kilusios pažeidus ES konkurencijos teisę, atlyginimo efektyvumą bei garantuoti teisėtą lūkesčių apsaugą, būtina minėtiems nutarimams suteikti saistomąją galią. LR Konkurencijos tarybos nutarimams suteikus tokią galią, būtų palengvinama įrodinėjimo našta ieškovui, siekiančiam žalos atlyginimo, bei garantuojamas teisėtą lūkesčių įgyvendinimas. Taip būtų didinamas ir privataus konkurencijos teisės įgyvendinimo efektyvumas.

PASIŪLYMAI:

1. Siekiant skatinti privatų pažeistų teisių gynimą ir įgalinti kolektyvines gynimo priemones, yra būtinas grupės ieškinio reglamentavimas. Šiuo metu yra patvirtinta Grupės ieškinio koncepcija, siūlanti Lietuvoje įdiegti įstojimo sistemą. Šis siūlymas vertintinas teigiamai, kadangi tai garantuoja ieškovo individualumą procese. Tačiau autorė siūlo mažinti koncepcijoje numatytą asmenų skaičių (20), kuriam esant galima reikšti grupės ieškinį. Siūloma šį skaičių mažinti iki 10. Toks siūlymas grindžiamas siekiant proceso koncentruotumo ir efektyvumo, kadangi viršijus šį skaičių būtų skiriamas visų ieškovų atstovas. Be to didelio asmenų skaičiaus nustatymas gali užkirsti kelią realiam grupės ieškinio įgyvendinimui, kadangi gali būti sudėtinga sukcentruoti didelę asmenų, patyrusių žalą dėl to paties pažeidimo, grupę.

2. Baltojoje knygoje Europos Komisija siūlo priemonę – pažeidėjo atleidimą nuo atsakomybės, kai padaroma atleistina klaida. Klaida gali būti atleistina tik tuo atveju, jei nėra ją padariusio asmens kaltės. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra nurodęs, kad atleidimą nuo civilinės atsakomybės galima taikyti tada, kai yra visos civilinės atsakomybės sąlygos. Pagal dabartinį Lietuvos teisinį reglamentavimą kaltė yra būtina sąlyga, tačiau atleistinos klaidos buvimas rodo, kad pažeidėjo kaltė neegzistuoja. Tai reiškia, kad nėra vienos iš atsakomybės sąlygų, dėl ko civilinė atsakomybė ir nekyla. Taigi atleidimas nuo civilinės atsakomybės yra neįmanomas, kadangi jį galima taikyti tik tada, kai egzistuoja pažeidėjo kaltė. Vadinasi, vartoti sąvoką „atleisti“ (angl. *relieve*, vok. *entlassen*) analizuotos temos kontekste nėra tikslinga. Siūlytina Europos Komisijos nurodytą priemonę įvardyti „netaikymu“, o ne „atleidimu“. Pastarąjį terminą būtų tikslinga vartoti tik tada, jei dėl ES konkurencijos teisės pažeidimo būtų taikoma griežtoji deliktinė atsakomybė.

Literatūra

Monografijos, vadovėliai, straipsniai:

1. Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kt. Civilinė teisė: prievolių teisė: vadovėlis. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004.
2. Bakanas A., Bartkus G., Dominas G. ir kt. Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I). 1 leidimas. Vilnius: Justitia, 2003.
3. Cappelletti M. Governmental and private advocates for the public interest in civil litigation: a comparative study // II Access to Justice. Promising institutions, 1979.
4. Civilka M. Konkurencijos teisės normų privatus įgyvendinimas 1 // Juristas. 2005 Nr. 7-8 (22-23).
5. Fisch W. European Analogues to Class Actions: Group Action in France and Germany // The American Journal of Comparative Law. 1979, Vol. 27.
6. Frederick W. Mostert. Famous and Well-Known Marks. London: Butterworths, 1997.
7. Gumbis J., Juonys M., Kačerauskas K. ir kt. Competition law in Lithuanian. The Netherlands: Kluwer lawinternational BV, 2011. P. 90.
8. Hazard G. C. The effect of the class action device upon the substantive law // FRD. Nr. 58, 1973.
9. Jenkins, "Protecting Consumers: Does Competition Policy Help?" [2005] Comp. Law 283 at 283.
10. Jones A., Sufrin B. E-competition law. Text, cases and materials. 3 edition. // Oxford: Oxford university press, 2008.
11. Krivka E. Grupės ieškinio problemos Lietuvos civilinio proceso teisėje. // Jurisprudencija. 2004, Nr. 52 (44).
12. Krivka E. Grupės ieškiny - veiksminga teisės į teisminę gynybą įgyvendinimo priemonė. // Jurisprudencija. 2007, Nr. 4 (94).
13. Krivka E. *Res judicata* įgyvendinimo grupės ieškiniuose problemos. // Jurisprudencija. 2004, Nr. 53 (45).
14. Krivka E. Viešojo intereso gynimas civiliniame procese. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009.
15. Lindblom P. H. Group actions and the role of the courts – a European perspective. Kluwer: Law International, 1997.
16. Norkūnas A., Selelionytė- Drukteinienė S. Civilinės atsakomybės praktikumas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009.

17. Skorupskas V. Privačių asmenų galimybė ginti savo interesus esant konkurencijos teisės pažeidimui: teisė į žalos atlyginimą // Lietuvos advokatūra. 2010, Nr. 3 (36).
18. Stanikūnas R. Konkurencijos politika: teorija ir praktika. Vilnius: TEV, 2009.
19. Švirinas D. Civilinės teisės ir konkurencijos teisės normų sąveika // Jurisprudencija. 2002, Nr. 28(20).
20. Tatham A. Europos Sąjungos teisė. Vilnius: Eugrimas, 1999.
21. Tidikis R. Socialinių mokslų tyrimų metodologija. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003.
22. Vėgėlė I. Europos Sąjungos teisė. Vidaus rinkos laisvės, konkurencija ir teisės derinimas. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011.
23. Walbroeck, D., Slater D., Even-Shoshan, G. Study on the Conditions of Claims for Damages in the Case of Infringement of EC Competition Rules. Brussels: Ashurst, 2004.

Teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 13-308.
2. Lietuvos Respublikos asociacijų įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 25-745.
3. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 36-1340.
4. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.
5. Lietuvos Respublikos darbo kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 64-2569.
6. Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 30-856.
7. Lietuvos Respublikos reklamos įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1937.
8. LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2010-02-09 įsakymas Nr. A1-56 „Dėl Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2005 m. sausio 24 d. įsakymo Nr. A1-14 „Dėl valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuostatų patvirtinimo“ pakeitimo“ // Valstybės žinios. 2010, Nr. 18-849.
9. LR Vyriausybės 2011-07-13 nutarimas Nr. 885 „Dėl grupės ieškinio koncepcijos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2011, Nr. 92-4386.

ES norminė literatūra:

1. Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija // OL C 83, 2010.3.30.

2. Green Paper „Damages actions for breach of the EC antitrust rules“ // COM (2005) 672, 19.12.2005.
3. White Paper on damages actions for breach of the EC antitrust rules // COM (2008) 165, 2.4.2008.
4. Europos Komisijos komunikatas „EB sutarties 81 straipsnio 3 dalies taikymo gairės“ // OJ 2004/C 101/97.
5. Europos Komisijos pranešimas „Paaiškinimai dėl Sutarties 81 ir 82 straipsniuose naudojamos sąvokos “poveikis prekybai” // 2004/C 101/07.
6. Europos Komisijos Vertikaliųjų apribojimų gairės // 2010/C 103/01.

Teismų praktika:

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002-04-17 nutartis byloje Nr. 3K-3-614/2002.
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003-12-08 nutartis byloje Nr. 3K-3-1177/2003.
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003-05-12 nutartis byloje Nr. 3K-3-579/2003.
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005-01-24 nutartis byloje Nr. 3K-3-66/2005.
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007-05-08 nutartis byloje Nr. 3K-3-197/2007.
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009-05-25 nutartis byloje Nr. 3K-3-177/2009.
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010-05-17 nutartis byloje Nr. 3K-3-207/2010.
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010-06-07 nutartis byloje Nr. 3K-7-379/2010.
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011-03-25 nutartis byloje Nr. 3K-3-130/2011.
10. Lietuvos apeliacinio teismo 2006-05-26 nutartis byloje Nr. 2A-41/2006.
11. Lietuvos apeliacinio teismo 2009-06-02 nutartis byloje Nr. 2-249/2009.
12. Lietuvos apeliacinis teismo 2009-06-29 nutartis byloje Nr. 2A-176/2009.
13. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2011-06-06 nutartis byloje Nr. A756-34/2011.
14. Lietuvos Vyriausiojo administracinio teismo 2011-12-02 nutartis byloje Nr. A858-3395/2011.
15. 1970-07-15 sprendimas byloje C-41/69, ACF Chemiefarma NV prieš Europos Bendrijų Komisiją // [1970] ECR I- 661.
16. 1972-07-14 sprendimas byloje C-48/69, Imperial Chemical Industries Ltd. prieš Europos Bendrijų Komisiją // [1972] ECR I-619.
17. 1975-12-16 sprendimo sujungtose bylose nuo C-40/73 iki C-48/73, C-50/73, nuo C-54/73 iki C-56/73, C-111/73, C-113/73, C-114/73, Coöperatieve Vereniging "Suiker Unie" UA ir kt. prieš Europos Bendrijų Komisiją // [1975] ECR I-1663.

18. 1978-02-01 sprendimas byloje C-19/77, Miller International Schallplatten GmbH prieš Europos Bendrijų Komisiją // [1978] ECR I-131.
19. 1979-02-13 sprendimas byloje C-85/76, Hoffmann-La Roche & Co. AG prieš Europos Bendrijų Komisiją // [1979] ECR I-461.
20. 1983-11-08 sprendimas sujungtose bylose C-96/82 – C-102/82, C-104/82, C-105/82, C-108/82, C-110/82, NV IAZ International Belgium prieš Komisiją // [1983] ECR I-3369.
21. 1991-04-23 sprendimas byloje C-41/90, Klaus Höfner ir Fritz Elser prieš Macrotron GmbH // [1991] ECR I-1979.
22. 1993-04-01 PIT sprendimas byloje T-65/89, BPB Industries Plc ir British Gypsum Ltd prieš Europos Bendrijų Komisiją // [1993] ECR II-389.
23. 1993-08-02 sprendimas byloje C-271/91, M. Helen Marshall prieš Southampton and South-West Hampshire Area Health Authority // [1993] ECR I-4367.
24. 1995-01-12 BT sprendimas byloje T-102/92, VIHO Europe BV prieš Europos Bendrijų Komisiją // [1995] ECR II-17.
25. 1996-03-05 sprendimas byloje Nr. C-46/93, Brasserie du Pêcheur SA prieš Bundesrepublik Deutschland ir The Queen prieš Secretary of State for Transport, ex parte: Factortame Ltd ir kt. // [1996] ECR I-1029.
26. 1997-03-18 sprendimas byloje C-343/95, Diego Cali and Figli Srl v Servizi ecologici porto di Genova SpA // [1997] ECR I-1547.
27. 1999-09-21 sprendimas byloje C-67/96, Albany International BV prieš Stichting Bedrijfspensioenfonds Textielindustrie // [1999] ECR I-5751.
28. 1999-10-07 PIT sprendimas byloje T-228/97, Irish sugar plc prieš Europos Bendrijų Komisiją // [1999] ECR II-2969.
29. 2000-03-15 PIT sprendimas sujungtose bylose T-26/95, nuo T-30/95 iki T-32/95, nuo T-34/95 iki T-39/95, nuo T-42/95 iki T-46/95, T-48/95, nuo T-50/95 iki T-65/95, nuo T-68/95 iki T-71/95, T-87/95, T-88/95, T-103/95, T-104/95, Cembureau - Association européenne du ciment prieš Europos Bendrijų Komisiją // [2000] ECR II-491.
30. 2001-03-28 PIT sprendimas byloje T-144/99, Institut des mandataires agréés près l'Office européen des brevets prieš Europos Bendrijų Komisiją // [2001] ECR II-1087.
31. 2001-09-20 sprendimas byloje C-453/99, Courage Ltd prieš Bernard Crehan ir Bernard Crehan prieš Courage Ltd ir kt. // [2001] ECR I-6297.
32. 2003-12-17 PIT sprendimas byloje T-219/99, British Airways plc prieš Europos Bendrijų Komisiją // [2003] ECR II-5917.

33. 2004-01-06 sprendimas byloje C-2/01 P ir C-3/01 P, Bundesverband der Arzneimittel- Importeure eV ir Europos Bendrijų Komisija prieš Bayer AG // [2004] ECR I-23.

34. 2004-01-07 sprendimas sujungtose bylose C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P ir C-219/00 P, Aalborg Portland A/S, Irish Cement Ltd, Ciments français SA, Italcementi - Fabbriche Riunite Cemento SpA, Buzzi Unicem SpA ir Cementir - Cementerie del Tirreno SpA prieš Europos Bendrijų Komisiją // [2004] ECR I-123.

35. 2004-03-16 sprendimas byloje C-306/01, AOK Bundesverband, Bundesverband der Betriebskrankenkassen (BKK), Bundesverband der Innungskrankenkassen, Bundesverband der landwirtschaftlichen Krankenkassen, Verband der Angestelltenkrankenkassen eV, Verband der Arbeiter-Ersatzkassen, Bundesknappschaft ir See-Krankenkasse prieš Ichthyol-Gesellschaft Cordes, Hermani & Co, Mundipharma GmbH, C-354/01, Gödecke GmbH ir C-355/01, Intersan, Institut für pharmazeutische und klinische Forschung GmbH // [2004] ECR I-2493.

36. 2006-07-13 sprendimas sujungtose bylose nuo C-295/04 iki C-298/04, Vincenzo Manfredi prieš Lloyd Adriatico Assicurazioni SpA (C-295/04), Antonio Cannito prieš Fondiaria Sai SpA (C-296/04) ir Nicolò Tricarico (C-297/04) ir Pasqualina Murgolo (C-298/04) prieš Assitalia SpA // ECR I-6619.

37. 2007-01-18 sprendimas byloje C-421/05, City Motors Groep NV prieš Citroën Belux NV // [2007] ECR I-653.

38. 2007-09-17 sprendimas byloje T-201/04, Microsoft Corp. prieš Europos Bendrijų Komisiją // [2007] ECR II-3601.

39. 2000-02-03 Corte d'Appello di Milano (Milano apeliacinio teismo) sprendimas byloje Inaz Paghe prieš Associazione Nazionale Consulenti del Lavoro, Nr. I, 308.

LR Konstitucinio Teismo nutarimai:

1. 2009-03-27 LR Konstitucinio teismo nutarimas Byloje Nr. 33/2006 // Valstybės žinios. 2009. Nr. 36-1390.

2. 2011-01-06 LR Konstitucinio teismo nutarimas Byloje Nr. 13/2008 // Valstybės žinios. 2011. Nr. 3-93.

Konkurencijos tarybos nutarimai:

1. LR Konkurencijos tarybos 2007 birželio 21 d. nutarimas Nr. 2S-15 // Informaciniai pranešimai. 2007, Nr. 55-825.

2. LR Konkurencijos tarybos 2007 rugsėjo 13 d. nutarimas Nr. 2S-18 // Informaciniai pranešimai. 2007, Nr. 78-1086.

3. LR Konkurencijos tarybos 2008 lapkričio 6 d. nutarimas Nr. 2S-23 // Informaciniai pranešimai. 2008, Nr. 91-1180.

4. LR Konkurencijos tarybos 2010 gruodžio 16 d. nutarimas Nr. 2S-31 // Informaciniai pranešimai. 2010, Nr.97-1145.

Elektroniniai šaltiniai:

1. Bourjade S. The role of private litigation in antitrust enforcement // http://mpra.ub.uni-muenchen.de/34818/1/MPRA_paper_34818.pdf; prisijungimo laikas: 2011-12-10.

2. Bourjade S., Rey P., Seabright P. Private antitrust enforcement in the presence of pre-trial bargaining // <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1467-6451.2009.00383.x/full>; prisijungimo laikas: 2012-02-15.

3. Eger T., Weise P. Limits to the private enforcement of antitrust law // http://www.bepress.com/cgi/viewcontent.cgi?article=1197&context=gwpGerman_working_papers_in_law_and_economics; prisijungimo laikas: 2012-03-11.

4. Europos Komisijos Gairių projektas „Žalos ieškiniuose dėl žalos atlyginimo, susijusiuose su Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 101 arba 102 straipsnių pažeidimais, dydžio nustatymas“, 2008 // Europos Sąjungos tinklapis <http://europa.eu/geninfo/query/resultaction.jsp?page=1>, prisijungimo laikas: 2011-12-10.

5. ESTT tinklapis // <http://curia.europa.eu/juris/recherche.jsf?language=lt>; prisijungimo laikas: 2011-12-10.

6. Federal Rules of Civil Procedure. Notes to Rule 23 // <http://www.law.cornell.edu/rules/frcp/ACRule23.htm>; prisijungimo laikas: 2012-06-16.

7. Hanover Shoe v. United Shoe Mashinery Corp, 392 U. S. 481 (1968) // <http://www.law.cornell.edu/supremecourt/text/392/481>; prisijungimo laikas: 2012-08-30.

8. Illinois Brick Co v. Illinois, 431 U. S. 720 (1977) // <http://supreme.justia.com/cases/federal/us/431/720/>; prisijungimo laikas: 2012-08-30.

9. Lietuvių kalbos žodynas // <http://www.lkz.lt/startas.htm>; prisijungimo laikas: 2012-06-28.

10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo tinklapis // www.lat.lt; prisijungimo laikas: 2012-05-01.

11. LR Konkurencijos tarybos 2012 m. vasario 2 d. nutarimas Nr. 2S-2 // http://kt.gov.lt/index.php?show=nut_view&nut_id=1348; prisijungimo laikas: 2012-07-18.

12. LR Konkurencijos tarybos 2012 birželio 7 d. nutarimas Nr. 2S-9 // http://kt.gov.lt/index.php?show=nut_view&nut_id=1380; prisijungimo laikas: 2012-08-30.

13. LR Konkurencijos tarybos 2012 m. liepos 3 d. nutarimas Nr. 2S-11 // http://kt.gov.lt/index.php?show=nut_view&nut_id=1386; prisijungimo laikas: 2012-08-30.

14. LR Teisingumo ministerija. Grupės ieškinio reguliavimo analizė ir pasiūlymai dėl šio instituto tobulinimo. Grupės ieškinio taikomas mokslinis tyrimas. Vilnius: 2008. // LR Teisingumo ministerijos tinklapis http://www.tm.lt/tm/Tyrimai_ir_analizes/; prisijungimo laikas: 2012-06-10.

15. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo tinklapis // www.lvat.lt; prisijungimo laikas: 2012-05-01.

16. Norkus I. Ieškiniai dėl žalos, padarytos konkurencijos pažeidimais, atlyginimo: advokato perspektyva // http://www.tm.lt/dok/Renginiai/14%20diena_Zalos%20atlyginimas_Konkurencijos%20t_Norkus_RLN.pdf; prisijungimo laikas: 2012-07-01.

17. Šovienė J. Viešojo ir privačiojo konkurencijos teisės įgyvendinimo sąveika: situacija Lietuvoje // http://www.tm.lt/dok/Renginiai/14%20diena_Vies_privat_konkuren_teises_igyv_saveika_Sovie_ne.pdf; prisijungimo laikas: 2012-06-15.

18. Teismų informacinė sistema LITEKO // <http://www.teismai.lt/lt/LITEKO/>; prisijungimo laikas: 2012-06-18.

SANTRAUKA

Pagrindinės darbe vartojamos sąvokos: žalos atlyginimas, ES konkurencijos teisės pažeidimas, pažeidimo subjektai, grupės ieškinys, aktyvus teismo vaidmuo.

Teisė į žalos, kilusios pažeidus ES konkurencijos teisę, atlyginimą įstatymais yra garantuojama kiekvienam ją patyrusiam asmeniui, tačiau ne kiekvienas turi realią galimybę gauti tinkamą žalos atlyginimą. Tam kliudo ne tik įprastinės procesinės kliūtys, pavyzdžiui, ilgas bylinėjimasis ar proceso brangumas, bet ir asmenų priskyrimas tam tikroms kategorijoms – netiesioginiams pirkėjams bei potencialiems konkurentams, kadangi jie papildomai turi įrodyti aplinkybes, susijusias su jų statusu. Magistro baigiamajame darbe nagrinėjamos tam tikros žalos atlyginimo subjektų grupės bei žalos atlyginimo sąlygos, siekiant nustatyti žalos atlyginimo barjerus ir pasiūlyti jų panaikinimo variantus.

Magistro baigiamajame darbe buvo patvirtintas darbo ginamasis teiginys. Nustatyta, kad ne kiekvienas subjektas, kuris patiria žalą dėl ES konkurencijos teisės pažeidimo, turi realią galimybę gauti žalos atlyginimą. Kadangi viena iš kliūčių tinkamai kompensacijai yra Lietuvos teisinis reglamentavimas, tai atitinkami jo keitimai gali padėti asmenims siekti žalos atlyginimo. Pažymėtina, kad pakeistas reglamentavimas gali tapti ir kliūčių, nesusijusių su reglamentavimu, pavyzdžiui, tokių kaip didelės bylinėjimosi išlaidos, pašalinimo priemone.

Magistro baigiamojo darbą dėstomąją dalį sudaro du skyriai. Pirmajame skyriuje yra aptariami subjektai, turintys teisę į žalos, kilusios pažeidus ES konkurencijos teisę, atlyginimą, bei subjektai, atsakantys už kilusią žalą, taip pat grupės ieškinio institutas, kaip priemonė, palengvinanti privatų bylinėjimąsi. Analizuojamos ne visos subjektų, turinčių teisę pareikšti ieškinį dėl žalos atlyginimo, grupės, o tik tos, kurių specifiškumas joms kelia papildomas kliūtis siekiant žalos atlyginimo – netiesioginiai pirkėjai bei potencialūs konkurentai. Antras skyrius skirtas nustatyti žalos atlyginimo pažeidus ES konkurencijos teisę sąlygas, jų turinį bei ypatumus. Abiejose dalyse atskleidžiamos kliūtys, su kuriomis susiduria asmenys, siekiantys žalos, patirtos dėl ES konkurencijos teisės pažeidimų, atlyginimo.

Magistro baigiamojo darbo analizė ir išvados gali būti naudingos tiek teismams ir institucijoms, savo veikloje taikančioms ES konkurencijos teisės normas, tiek žalos atlyginimo siekiantiems asmenims, įvertinant savo galimybes ir numatant galimas pasekmes. Darbo išvados taip pat gali būti pasitelktos teisės aktų kūrėjų, ketinančių keisti dabartinį reglamentavimą, kadangi siūlomi reglamentavimo pakeitimai būtų tinkama priemonė, didinanti galimybes siekti realaus žalos atlyginimo.

SUMMARY

Keywords: damage compensation, breach of the EU competition law, subjects of the breach, group action, an active role of court.

The right to the compensation of the damage caused by violating the EU competition law is guaranteed by laws for everybody affected. However, it is not everybody that has a real possibility to obtain a reasonable damage compensation. That is impeded not only by the usual procedural obstacles as long litigation or the expensiveness of the process, but also people attribution to particular categories – indirect vendees and potential adversaries, since they have to additionally prove the circumstances related to their status. In order to determine the damage compensation barriers and to offer the variants of their revocation, in the Master's final thesis there are specific groups of the damage compensation subjects and the conditions of the damage compensation analysed.

In the Master's final thesis there was the defensive proposition of the paper approved. It is established that not every subject who experiences damage because of the breach of the EU competition law has a real possibility to be compensated for the damage. Since one of the obstacles for the relevant compensation is the Lithuanian legal framework, its corresponding emendations may help individuals to aim for the damage compensation. It should be noted that changed regulation may also become a means of removal of the obstacles, such as heavy litigation expenses, which are not related to the regulation.

The Master's final thesis theoretical part consists of two sections. In the first section there are subjects having the right to the compensation for the damage caused by the violation of the EU competition law and the subjects responsible for the caused damage, also, the group lawsuit institute, as a means, to make the private lawsuit easier, discussed. Not all of the groups of the subjects having the right to sue for the compensation of the damage are analysed; only those the specificity of which cause themselves additional obstacles while seeking for the compensation – indirect vendees and potential adversaries. The purpose of the second section is to set the conditions of the compensation for violating the EU competition law, their content and peculiarities. In both sections the obstacles caused by the breach of the EU competition law, which are faced by people seeking for the damage compensation.

The analysis and conclusion of the Master's final thesis may be beneficial for the courts and institutions in the activity of which the norms of the EU competition law are applied either for the individuals seeking for compensation, to evaluate their abilities or foreseeing any possible consequences. The conclusion of the paper can also be invoked by the creators of the legislations

who are intending to change the current regulation, since the offered changes of the regulation would be a means increasing the possibilities to seek for the substantial damage compensation.